В. Л. АНДРУЩЕНКО
Т. В. ТУЧАК

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ДО ОПОДАТКУВАННЯ

ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

В. Л. Андрущенко,
Т. В. Тучак

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ДО ОПОДАТКУВАННЯ

Навчальний посібник

Ірпінь
2024

УДК 336.221.4(477+4ЄС)(075.8)
ББК 65.221.41я73
А 66

Рекомендовано до друку Вченою радою
Державного податкового університету
(протокол № 6 від 28 листопада 2024 року)

Рецензенти:

В. М. Мельник, д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів Університету Григорія Сковороди в Переяславі;

В. М. Краєвський, д-р екон. наук, професор, декан факультету податкової справи, обліку та аудиту Державного податкового університету.

Автори:

Андрущенко В. Л., д-р екон. наук, професор, професор кафедри адміністрування податків; **Тучак Т. В.,** канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри адміністрування податків.

(*Авторський внесок:* В. Л. Андрущенко – вступ, теми 1, 2, 3, 6, 8, 11; Т. В. Тучак – теми 4, 5, 7, 9, 10).

Андрущенко В. Л.

А 66 **Європейські підходи до оподаткування** : навчальний посібник / В. Л. Андрущенко, Т. В. Тучак ; Державний податковий університет. – Ірпінь, 2024. – 212 с.
ISBN 978-966-337-747-6

У навчальному посібнику з'ясовано устрій, специфіку та основні ознаки дев'яти податкових систем держав Євросоюзу: ФРН, Франції, Італії, Великої Британії, Нідерландів, Швеції, Фінляндії, Австрії та Іспанії, підібраних так, щоб представити типові явища, процеси та підходи, властиві сучасному оподаткуванню в ЄС. Хоча Британія вийшла з ЄС, але залишається історичним основоположником європейських підходів до оподаткування. На прикладі устрою національних податкових систем і досягнень наукових шкіл, зокрема італійської та шведської, розкрито основні положення вчення про податки в західній традиції та закономірності функціонування податкових держав.

Загалом посібник висвітлює типовий статус і поняття податкової держави загального благоденства та засади й норми оподаткування на основі конкретних матеріалів високорозвинених західноєвропейських держав.

Матеріал викладено в проєкції уроків зарубіжного досвіду для практики оподаткування в Україні.

Посібник розраховано на неофітів і користувачів фіскальних знань: бакалаврів, магістрів, а також аспірантів, викладачів, працівників податкових органів та всіх, хто має інтерес до питань оподаткування.

УДК 336.221.4(477+4ЄС)(075.8)
ББК 65.221.41я73

©Андрущенко В. Л., Тучак Т. В., 2024
©Державний податковий університет, 2024

ISBN 978-966-337-747-6

ЗМІСТ

ВСТУП.....7

РОЗДІЛ 1. СОЛІДАРНИЙ СОЮЗ ДЕРЖАВ

ТЕМА 1. ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ДО ОПОДАТКУВАННЯ.....11
1.1. Митний і податковий союз у Європі 12
1.2. Еволюція європейських підходів до оподаткування.....14
1.3. Перетворення та зміни національних податкових систем на засадах європейської інтеграції 18
Контрольні питання.....23
Тестові завдання 24

ТЕМА 2. СПЕЦИФІКА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНИ.....27
2.1. Німецька школа вчення про податки.....28
2.2. Устрій податкової системи 31
2.3. Федеральні податки 34
2.4. Земельні та місцеві податки.....40
2.5. Адміністрування та консультування податків.....42
Контрольні питання.....48
Тестові завдання 48

ТЕМА 3. СПЕЦИФІКА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ.....51
3.1. Фіскальні перетворення Великої французької революції та розвиток наукової думки 52
3.2. Загальнодержавні (центральні) податки.....55
3.3. Місцеві податки.....62
3.4. Адміністрування та консультування податків.....64
Контрольні питання.....69
Тестові завдання 70

ТЕМА 4. СПЕЦИФІКА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ІТАЛІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ 73
4.1. Італійська «школа фіскалістів» 74
4.2. Загальнодержавні податки 78
4.3. Регіональні та місцеві податки 82
4.4. Адміністрування та консультування податків 84
Контрольні питання 89
Тестові завдання 89

РОЗДІЛ ІІ. ПОДАТКОВІ СИСТЕМИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ВІДМІТНИХ КРАЇН ЄВРОСОЮЗУ

ТЕМА 5. СПЕЦИФІКА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ 92
5.1. Батьківщина податкового права 93
5.2. Державні податки 95
5.3. Місцеві податки 102
5.4. Адміністрування та консультування податків 103
Контрольні питання 108
Тестові завдання 109

ТЕМА 6. СПЕЦИФІКА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ КОРОЛІВСТВА НІДЕРЛАНДИ 112
6.1. З історії оподаткування в Нідерландах 113
6.2. Основні державні податки 115
6.3. Податкові кредити і пільги 119
6.4. Інші податки: провінційні, муніципальні та водні 121
6.5. Податкова адміністрація та консультування 124
Контрольні питання 127
Тестові завдання 128

ТЕМА 7. СПЕЦИФІКА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ КОРОЛІВСТВА ШВЕЦІЇ 131
7.1. Шведська наукова школа вчення про податки 132
7.2. Прямі державні та місцеві податки 133

7.3. Податки на споживання та інші податки 136
7.4. Адміністрування та консультування податків..... 137
Контрольні питання..... 142
Тестові завдання 142

ТЕМА 8. СПЕЦИФІКА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ФІНЛЯНДСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ 145
8.1. Податки у світлі добробуту і щастя народу 146
8.2. Прямі податки на доходи і прибутки..... 149
8.3. Податки на споживання, місцеві та інші податки 152
8.4. Фіскальне адміністрування
та консультування податків 154
Контрольні питання..... 158
Тестові завдання 159

ТЕМА 9. СПЕЦИФІКА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ АВСТРІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ..... 161
9.1. Вчення про фіскальну ілюзію
та податкову державу 161
9.2. Податки на доходи і прибутки..... 164
9.3. Податки на споживання, місцеві та інші податки 167
9.4. Адміністрування та консультування податків..... 168
Контрольні питання..... 171
Тестові завдання 172

ТЕМА 10. СПЕЦИФІКА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ КОРОЛІВСТВА ІСПАНІЇ..... 174
10.1. Іспанські податкові феномени..... 174
10.2. Податки на доходи і прибутки 176
10.3. Податки на споживання та інші податки 180
10.4. Місцеві податки 182
10.5. Адміністрування та консультування податків..... 183
Контрольні питання..... 187
Тестові завдання 187

ТЕМА 11. НОВІТНІ ЯВИЩА Й ТЕНДЕНЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ СИСТЕМІ ОПОДАТКУВАННЯ 190
11.1. Кліматичні та екологічні імперативи оподаткування 191
11.2. Податкова філантропія 194
11.3. Сьогочасні події та реформи в оподаткуванні 198
11.4. Азійська конкуренція європейським підходам 201
Контрольні питання 205

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 206

ВСТУП

Європі світ зобов'язаний більшістю досягнень цивілізації, культури і науки, тут перебувають держави, креативною спадщиною яких користуються всі народи. Серед цих досягнень є і європейський тип оподаткування, що набув глобального поширення.

Дисципліна «Європейські підходи до оподаткування» розкриває устрій і стан податкових систем держав-засновників Євросоюзу: Франції, Німеччини, Італії, Нідерландів, а також узятих за вибором Швеції, Австрії та Іспанії. Велика Британія вийшла зі складу ЄС, але без її історичної ролі формування підходів уявити не можна. Податкові системи названих країн, взяті в сукупності, розкривають основні підходи, процеси й закономірності, властиві оподаткуванню в ЄС.

Як у Європі склалися узгоджені підходи до оподаткування? Не одні загальні для країн ЄС союзні закони та директиви Єврокомісії є умовою спільних підходів, вони ведуть початок і від більш віддалених чинників. Адже, крім географічної близькості, країни Європи пов'язані узами взаємно обумовленого історичного минулого та віковічно нерозривними економічними і культурними зв'язками, однотипними суспільними інститутами. Чимале значення має споріднений триб життя та поведінки, ментальна схожість західноєвропейських народів між собою.

Витоки підходів сягають у глибину віків, коли на зміну свавільним феодальним поборам і повинностям прийшли державні податки в сучасному розумінні, основані на праві, а не звичаї чи традиції. Сучасні податки призначаються за демократичною процедурою для забезпечення суспільних благ і послуг для всіх. Підходи ЄС до оподаткування – логічний продукт історії Європи, вони стоять на сторожі прав і свобод платників, які визначають їхні фіскальні обов'язки.

Чи існує краща альтернатива «європейським підходам» на других континентах? Адже в Азії, в деяких країнах Близького (Ізраїль, Єгипет та ін.) і Далекого (Китай, Японія, Індія) Сходу державність і цивілізація на тисячі років старші від європейської

античної й християнської цивілізації. Але більш динамічна та меркантильна Європа згодом випередила в розвитку глобальний Схід і Південь і навіть колонізувала їх.

Європейські підходи сумісні з американськими та азійськими, яким у сучасних їх формах передували саме європейські методи оподаткування. Загалом суттєвих відмінностей в оподаткуванні між Європою та іншими континентами немає. Саме в Європі склалися універсальні аксіоми, типи і шаблони оподаткування, однакові деінде – від Лондона і Парижа до Нью-Йорка та Сінгапура.

Чужоземні підходи ведуть початок від європейських. Сучасні податкові системи позаєвропейських держав здебільш склалися і діють за наслідуванням європейських фіскальних відкриттів, особливо щодо оподаткування доходів і прибутків та податку на додану вартість.

Так що європейські підходи до оподаткування – це, по суті, *світова податкова доктрина* в розумінні *визначених керівних ідей, принципів, а також образу мислення і способу дій у податковій сфері*. У європейських підходах відображено домінувальні погляди, рефлекси соціально-економічної дійсності, тип поведінки урядів і суспільства. Підходи реалізуються через комплекс законів, правил, стандартів і норм, прийнятих у ЄС.

Мета вивчення навчальної дисципліни «Європейські підходи до оподаткування» – формування знань з питань устрою, структури, закономірностей та специфіки податкових систем країн-членів ЄС, поміщених у рамки законодавства ЄС.

Завдання дисципліни: ознайомлення з повчальним європейським досвідом оподаткування; сучасний стан і тенденції розвитку оподаткування в ЄС; західна традиція тлумачення фіскальних явищ і проблем; права, свободи та обов’язки європейських платників податків, їхня податкова мораль.

Об’єкт навчальної дисципліни – податки, оподаткування і податкові системи держав-членів Євросоюзу.

Предмет вивчення навчальної дисципліни – устрій, політика, функціонування податкових систем провідних країн ЄС.

Взяті загалом **компетентності** в результаті вивчення дисципліни «Європейські підходи до оподаткування» передбачають:

– якомога глибше ознайомлення із прийнятими в ЄС поглядами та підходами до податків і практики оподаткування, податкового адміністрування й консультування;

– засвоєння англомовної термінології з питань оподаткування.

Практично всі взяті для посібника країни мають статус *соціальних податкових держав загального благоденства (welfare states),* в яких держава коштом податків бере на себе зобов'язання забезпечувати суспільне благо, добробут, інтереси і здоров'я своїх громадян. У країнах ЄС перерозподіл податкових надходжень через бюджетно-податковий механізми націлений на забезпечення соціальної рівності та справедливості.

Розкрити устрій та дію податкових систем країн ЄС у всій повноті в посібнику нереально. Тому кожна тема висвітлює специфіку конкретної податкової системи. Під специфікою розуміється сукупність суттєвих ознак, основних рис та особливостей окремої податкової системи, що відображають дію як загальноєвропейських, так і національних підходів до оподаткування. Йдеться про основні моменти, актуальні саме для українського читача.

Роль епіграфів виконують показники питомої ваги податків у ВВП, індекси щастя та людського розвитку. Дія національної податкової системи опосередковано доповнює щастя народів, а більшість досягнень державності, цивілізації та культури напряму оплачені коштом податків.

Питиму вагу податкових надходжень до ВВП у країнах ЄС 2023 року показано за джерелом «Tax revenue as a share of GDP worldwide in 2021, by country»[1]. У середньому частка надходжень податків у ВВП по всьому ЄС становить 26,1 %. Показники щастя і людського розвитку показані за World happiness index та World index of human development на останню доступну дату. Для України відповідні показники становлять 25,6 %, місця 92 і 100.

[1] Tax revenue as a share of gross domestic product worldwide in 2021, by country. URL : https://www.statista.com/statistics/1459972/world-tax-revenue-share-gdp-country/ (дата звернення: 24.08.2024).

Текст посібника містить деякі супутні включення, що стосуються історичної долі, яскравих подій, відмітних сторін державного і суспільного життя європейських народів, зокрема образу їх мислення та поведінки.

Читачі мають помітити стремління авторів до простоти, лаконічності, доступності викладу за інформаційної насиченості тексту.

Автори сподіваються, що напередодні приєднання України до Європейського Союзу пропонований навчальний посібник стане корисним для читачів різних категорій: не лише для неофітів економічних знань – бакалаврів, але й для магістрів, викладачів дисциплін фіскального профілю, просто зацікавлених людей, дасть поштовх для самостійних роздумів і порівнянь. А загалом буде сприяти поглибленому розумінню нагальної суспільної корисності податків та фіскально-патріотичній участі громадян у виконанні податкових зобов'язань.

РОЗДІЛ 1
СОЛІДАРНИЙ СОЮЗ ДЕРЖАВ

ТЕМА 1
ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ДО ОПОДАТКУВАННЯ

1.1. Митний і податковий союз у Європі.

1.2. Еволюція європейських підходів до оподаткування.

1.3. Перетворення та зміни національних податкових систем на засадах європейської інтеграції.

Ключові терміни й поняття: інтеграція, правосвідомість, ідентичність, лояльність, субсидіарність, доктрина, догма, підхід Бісмарка, підхід Джефферсона, парадокс непрямого оподаткування, принцип призначення, принцип походження, експортна субсидія (премія), фіскальний федералізм, tax compliance, tax avoidance, tax evasion, free rider problem.

Навчальна дисципліна «Європейські підходи до оподаткування» розкриває вчення про податки на матеріалах функціонування спільних інститутів Євросоюзу, а також устрою податкових систем країн ЄС, їх демократичного правопорядку, традицій і цінностей європейської цивілізації на конкретних прикладах держав-засновників ЄС та взятих за вибором окремих держав-членів ЄС.

Підходи ЄС до практики оподаткування та формування податкової політики мають пряме походження від історичної Європи, від розвитку економіки, культури, суспільних інститутів західноєвропейських країн. Цілям ЄС відповідає податкова політика в двох основних напрямах – додержання принципів і переслідування інтересів. Мо-рально-етичні цінності, правові норми, адміністративні прийоми в сконцентрованому вигляді перейшли в арсенал фіскальних технологій інтеграційної епохи, яку ознаменувало створення Євросоюзу.

Розгляд загальноєвропейських підходів до оподаткування потребує щонайменше висвітлення таких питань: історичне походження підходів, дія національних податкових систем в умовах інтеграції, з’ясування європейського типу податкової правосвідомості, культури і моралі.

1.1. Митний і податковий союз у Європі

Європейський Союз (European Union) – економічна асоціація країн Європи, в рамках якої на основі митного та податкового союзу створено єдиний внутрішній ринок, знято обмеження на вільне переміщення товарів, капіталів, робочої сили між країнами, утворено єдину валютну систему. На початку в Союзі створили 6 держав-засновниць: Франція, Німеччина, Італія та країни Бенілюкс (Бельгія, Нідерланди, Люксембург). Станом на початок 2024 р. Євросоюз об'єднує 27 країн. Крім митного і податкового союзу, ЄС виконує функції економічного та валютного союзу зі спільною грошовою одиницею євро, хоча не всі члени ЄС відмовилися від національної валюти.

Спільною метою ЄС є скоординоване підвищення ефективності економіки через усунення торговельних бар'єрів, а також спільна політика в багатьох сферах (сільське господарство, культура, енергетика, якість харчових продуктів, транспорт, торгівля тощо). З 2002 року євро стало важливою світовою валютою.

Європейський Союз, який вважають найважливішим міжнародним проєктом, здійсненим у XX ст., було створено на засадах солідарності. У статті 3 Лісабонського договору 2007 р. мовиться про стремління Євросоюзу до солідарності між людьми і народами, між поколіннями, між територіями та державами не лише в межах ЄС, але й «у всьому світі».

Об'єднана Європа покладається на основоположні ідеї та цінності, які поділяють держави-члени та втілюють у життя інституції ЄС. Сутністю цих фундаментальних цінностей є мир, єдність, рівність, свобода, безпека та солідарність. Прийнятий у ЄС принцип перерозподільної солідарності (solidarity and sharing principle) є основоположним для справедливого і рівномірного розподілу між країнами ЄС як благ, так і проблем.

Видатні державні діячі Заходу вітали створення Європейського Союзу та адресували йому свої напуття. Так, ініціатор ЄС, президент Франції Шарль де Голль (1890–1970) таким чином мотивував заснування Євросоюзу: «Від Різдва Христового європейські народи віками винищували один одного, дві світові війни

зародилися в Європі. Прийшов час відмовитись від воєнного протистояння та мирно торгувати».

Канцлер ФРН Людвіг Єрхард (1897–1977), «батько» німецького економічного чуда, поставив підвищення ефективності національного господарства як умову євроінтеграції та приєднання до ЄС: «Кожен учасник економічних відносин може розраховувати на благоденство лише в тому разі, якщо й інший учасник буде процвітати. З жебраками справи не робляться».

З моменту свого утворення ЄС домігся статусу не лише домінуючої економічної організації в Європі, але й одного з центрів світової економіки. ЄС впливає на всі аспекти бізнесу та суспільного життя в країнах-членах.

Згідно з прийнятою термінологією у сферах міжнародної економіки та державних фінансів під податковим союзом розуміють об'єднання групи країн з метою формування єдиного податкового простору, тобто уніфікації та гармонізації стягуваних податків, величини податкових ставок та пільг, а також усунення подвійного оподаткування.

Подібним чином митний союз – це угода між країнами про зняття мит у торгівлі між собою та введення загального митного тарифу на імпорт з країн, що не є членами союзу. Крім Євросоюзу, прикладами митних союзів на інших континентах є USMCA (США, Канада і Мексика), Меркосур (між країнами Південної Америки), Центральноамериканський спільний ринок, Карибська спільнота.

ЄС – велика бюрократична структура. Не випадково серед спеціалізованих органів, що управляють діяльністю ЄС, передбачено Офіс з підбору кадрів та Європейську школу навчання персоналу.

Поняття «підходи» стосується не лише загальних заходів податкової політики з боку керівних органів ЄС. Кожна з країн-членів вправі на специфіку власних «підходів», характерних саме для неї. Спільні для всіх підходи плюс сума підходів кожної з країн зосібна створюють предмет навчальної дисципліни «Європейські підходи до оподаткування». Самостійні заходи країн, однак, не повинні виходити за межі установок і правил ЄС.

1.2. Еволюція європейських підходів до оподаткування

Європейські підходи до оподаткування не виникли раптово, по одкровенню, вони мають свою передісторію. Ідеї об'єднаної Європи бродили по континенту ще з часів короля франків Карла Великого (VIII ст.). Пізніше були й інші спроби. Напередодні Другої світової війни французький політик А. Бріан 1930 року став ініціатором створення Сполучених Штатів Європи, але на той час цей проєкт не знайшов підтримки.

Типові «підходи» до оподаткування визначаються взаємопов'язаним ходом подій європейської історії, схожим устроєм державно-суспільного життя та рівня розвитку країн Європи, – усім, що в сукупності складається в *європейську ідентичність*: образ мислення, поведінки і дій європейських народів та урядів. Поступове формування підходів тривало упродовж віків. Загалом європейські підходи ведуть походження з економічних, політичних і культурних умов країн Заходу, з сукупності традиційних цінностей західної цивілізації. По суті поняття «підходи» є аналогом *доктрини* оподаткування – сукупності прийнятих у ЄС керівних принципів, норм і правил у податковій сфері. Податкова доктрина походить від системи світоглядних догматів, поглядів і вчень, це формула або механізм практичних дій в оподаткуванні.

Конкретно відлік зачатку підходів до оподаткування є підставою віднести до Великої хартії вольностей, прийнятій в Англії 2015 року. Хартія позбавила монарха права вводити податки і передала це право в народне представництво – парламент. Тим самим Хартія дала початок демократизації податкового процесу і надавала оподаткуванню гласний публічно-правовий характер. Хартія «перетворила королів у рядових громадян, а депутатів парламенту – в принців». Велика хартія – не просто історична пам'ятка. Демократичні та правові ідеї, вперше заборонені в Хартії, зберігають своє значення донині, є частиною конституції Великої Британії.

Вікопомна, назавжди актуальна «Декларація прав людини і громадянина» (1789 р.) часів Великої французької революції проголошує податки патріотичним громадянським обов'язком. Французьким революціонерам належить дотепне і точне визначення

податку: «Платіж, накладений на всіх, усіма»[2]. У «Декларації» всі громадяни наділені рівними правами та обов'язками. Людина постає в двох проявах: власне приватної людини як біологічної істоти та особи-громадянина, що піклується про суспільне благо. Цей «поділ» сутності людини надвоє має важливе значення для розуміння природи оподаткування. Саме громадянин як платник податків свідомо дбає про суспільне благо, хоч як людина, можливо, і робить це за обов'язком, часом вимушено, неохоче.

Революція проголосила, що всі громадяни мають право через своїх представників установлювати необхідність державних податків (contribution publique). Із феодальними порядками в оподаткуванні було покінчено, проведено буржуазно-демократичні перетворення в оподаткуванні.

З часом названі нововведення поширилися по всьому світу, не прижився лише податковий ценз громадянських прав. На головну суспільну роль революція вивела представників «третього стану»: буржуа (підприємців і комерсантів), робітників та селян.

Підходи зазнавали певної еволюції. Так, уже під кінець XIX ст. європейські економісти вважали, що оподаткування повинне:

– не допускати економічного виснаження платників і ділової апатії;

– бути рівномірним (відповідно до правила – на того, хто може нести один пуд, не накладати два);

– економічно вигідно витрачати податкові надходження.

Свою роль у формуванні підходів відіграв досвід оподаткування в італійських містах в епохи Відродження та Просвіти; також мають значення британські та німецькі експерименти із прибутковим податком.

Сучасні підходи сконцентровано на справедливому, ефективному та сприятливому для економічного росту оподаткуванні. ЄС безпосередньо не бере участі у зборі податків чи встановленні ставок. Розміри податків визначаються національними урядами, як і витрачання зібраних податків.

[2] Classics in the Theory of Public Finance / Ed. by R. A. Musgrave, A. T. Peacock. London : Macmillan ; New York : St Martin's Press, 1967. P. 153.

Однак ЄС здійснює нагляд за національними податковими правилами, зокрема, у сфері бізнесу та захисту прав споживачів, щоб забезпечити:

– вільний рух товарів, послуг і капіталу в ЄС;

– підприємства в одній країні не мали несправедливих переваг над конкурентами в іншій;

– податки не дискримінували споживачів, працівників або підприємства з інших країн ЄС.

На сучасному етапі підходи характеризуються домінуванням проблем оптимального оподаткування, зокрема в сферах енергетики та екології, які в Європі стоять більш гостро, ніж на інших континентах, також актуалізуються питання діджиталізації виробництва та побуту. Підходи до оподаткування тісно пов'язані з політикою Євросоюзу. ЄС для того й створений, щоб зробити «підходи» до економічних та бюджетно-податкових питань однотипними чи сумісними для всіх країн-членів.

Європу, Америку, Австралію та Нову Зеландію можна розглядати як єдину західну цивілізацію. Ці частини світу населені людьми, які мають західну ідентичність, вони етнічно та культурно мають спільне походження, володіють європейськими мовами як рідними. Небезінтересно – чим і як відрізняються європейські підходи від азійських чи американських?

Порівнюючи підходи за континентальною ознакою, важливо зазначити, що азійські підходи починались із запозичення європейських. Першою на шлях модернізації і вестернізації (американізації та європеїзації) країни стала Японія ще в епоху буржуазно-демократичних перетворень в економіці та політиці. Реформи того періоду, здійснені імператором Мацухіто (1852–1912), отримали назву «революції Мейдзі» («просвічене управління»). Століттям пізніше естафета прогресивних перетворень перейшла до других держав Південно-Східної Азії: Сінгапуру, Малайзії, Китаю, Південної Кореї, Тайваню та інших.

В Азію перші промислові успіхи прийшли за принципом – «що Європа зробить, те Азія підробить». Поступово азійські «тигри» перейшли на виробництво високотехнологічної продукції. Наприклад, унікальний технологічний злет Сінгапуру, почавшись з маленької фабрики риболовних крючків, зрештою дійшов до електроніки.

На Сході велику роль у розвитку відіграли особливості національного характеру азійських народів: їхня працелюбність, дисциплінованість, відданість справі.

«Азійські підходи» яскраво ілюструє податкова система Сінгапуру. Стає вочевидь, що взірцем «підходів» можуть бути не лише європейські держави. Адже сінгапурська система оподаткування визнана кращою в світі, зокрема й українськими економістами. Не випадково Велика Британія після виходу з ЄС збиралася створити «Сінгапур на Темзі» – перейти на сінгапурську систему оподаткування.

У кінцевому підсумку пізнавальні та практичні підходи до оподаткування склалися в європейську доктрину оподаткування. Під *доктриною розуміється пояснення явищ чи проблем на основі попередньо наміченої ідеї та мети, що визначається образом думок і дій у певній сфері діяльності*, в такому випадку – в сфері оподаткування. Отже, поняття доктрини ототожнюється зі способами, *підходами* до пояснення явищ, дій чи проблем та відповідного реагування на них. Певна доктрина або *догма* походить від світогляду її автора (авторів), проявляється в діях її послідовників (доктринерів). Підходи або доктрина реалізуються через акти податкового законодавства та заходи податкової політики.

Отже, основними віхами у формуванні підходів або європейської доктрини оподаткування стали:

– Велика хартія вольностей (1215 р.) відкрила епоху парламентського контролю над податками;

– німецька камералістика – старт наукового підходу до фіскального адміністрування;

– класичні принципи оподаткування та податкової політики Адама Сміта та Адольфа Вагнера;

– фіскальні перетворення Великої французької революції;

– піонерні розробки італійської наукової школи фіскалістів;

– введення прусської системи прибуткового податку глобального типу (Eincommensteuer), відмінного від британського shedulle income tax;

– шведська концепція «податкових цін» (tax prices) суспільних благ;

– введення у вжиток універсального акцизу (1916 р.) та винахід податку на додану вартість (1954 р.);

– американська (віргінська) школа суспільного вибору (public choice);

– інтеграційні заходи фіскального характеру, зумовлені створенням ЄС.

1.3. Перетворення та зміни національних податкових систем на засадах європейської інтеграції

Оголошена інтеграційна мета Європейського Союзу (єдність, солідарність та ідентичність) реалізується через дію принципів: суверенітету; лояльності цінностям ЄС; субсидіарності.

Суверенітет. Вищі органи ЄС, зокрема Єврокомісія, – виконавча гілка влади ЄС, не мають повної влади над національними податковими системами країн ЄС. Держави-члени ЄС зберігають суверенітет у сфері прямого оподаткування. Але органи Євросоюзу регламентують і контролюють непрямі податки (ПДВ та акцизи) як платежі, задіяні в транскордонній торгівлі в умовах митного союзу і митного роззброєння в межах ЄС.

Так, ЄС встановив мінімальну стандартну ставку ПДВ на рівні 15 %. 27 теперішніх країн-членів можуть вільно встановлювати свої стандартні ставки ПДВ. ЄС також допускає максимум дві знижені ставки, найнижча з яких має становити 5 % або вище. Як виняток, деякі країни можуть мати третю знижену ставку ПДВ. Неофіційний «психологічний» поріг максимальної ставки – 25 %, (виняток: 2021 року ставка ПДВ в Угорщині становила 27 %).

Держави-члени можуть вільно встановлювати знижені ставки ПДВ на певне коло товарів і послуг: електронні книги; побутове паливо; одяг, зокрема, дитячий тощо.

У ЄС відповідно до Директиви (The VAT Directive) від 28.11.2006 проведено гармонізацію податку на додану вартість. *Податкова гармонізація (tax harmonization) – узгодження різних систем оподаткування (зокрема узгодження видів застосовуваних податків, шкал податкових ставок, пільг тощо), між незалежними*

державами або територіями однієї країни. Існують два способи гармонізації податків: *підхід за Бісмарком (Bismarckian approach) і підхід за Джефферсоном (Jeffersonian approach).* Сутність першого підходу зводиться до інтеграції податкових систем за заранням узгодженою схемою, а другого – до їх взаємної адаптації.

Один із перспективних напрямів гармонізації – запровадження уніфікованого для всіх країн-членів Євросоюзу так званого *єдиного європейського податку* безпосередньо в бюджет ЄС. Зокрема, пропонується оподатковувати викиди вуглекислого газу на рівні 17–20 євро за тонну CO_2.

Щодо прямого оподаткування держави-члени ЄС діють і нормують податки самостійно. У більшості країн-членів ЄС соціальні внески становлять значно більшу частку податків на працю, ніж податок на дохід фізичних осіб (ПДФО, англ. PIT). Загалом 2/3 податків на працю (labour taxes) – це соціальні внески (social contributions) та податки на заробітну плату (personal income taxes), які сплачують працівники та роботодавці.

Лояльність – властивість залишатися стійким у підтримці чи вірності комусь або чомусь. Відповідно до принципу лояльності держави-члени повинні вживати всіх необхідних заходів для виконання своїх зобов'язань за правом ЄС. Держави-члени також повинні утримуватися від будь-яких заходів, які ставлять під загрозу реалізацію цілей Союзу. Зобов'язання лояльності насамперед поширюється на податкові органи держав-членів.

Субсидіарність – принцип, на основі якого дозволено окремим членам великої організації самим приймати рішення з питань, які їх безпосередньо стосуються, а не передавати рішення в центр. У практиці державного управління субсидіарність означає, що основне коло питань і завдань має вирішуватися на рівні місцевих органів влади, а центральні органи влади повинні вирішувати тільки ті питання, які не можуть бути вирішені на місцях. Стосовно питань оподаткування субсидіарність є одним з основоположних принципів фіскального федералізму.

Фіскальний федералізм – система трансфертних платежів або субсидій, що забезпечує неминучий перерозподіл податкових надходжень між центром та органами управління регіонального і

місцевого рівня. У системі ЄС фіскальний федералізм діє так: держави-члени ЄС вносять у спільний бюджет податкові відрахування, інші платежі та внески, а з коштів бюджету ЄС виділяється допомога окремим країнам. Водночас із 27 країн-членів ЄС лише десять донори бюджету ЄС, решта 17 – реципієнти.

Спільний (союзний) бюджет Євросоюзу призначений для фінансування політики, що проводиться в масштабах ЄС: сільське господарство, регіональний розвиток, космос, транс'європейські мережі, дослідження та інновації, охорона здоров'я, освіта та культура, міграція, охорона кордонів і гуманітарна допомога. Згідно зі ст. 10 Договору про функціонування ЄС спільній бюджет повинен бути бездефіцитним.

На 2024 рік прийнято бюджет ЄС у розмірі 189,3 млрд євро, його пріоритети: підтримка економічного росту в країнах ЄС і створення робочих місць, зміцнення стратегічної автономії Європи, розвиток «зелених» та цифрових технологій. До 2026 року передбачено виплату 113 млрд євро грантів у рамках програми Next Generation EU на користь майбутнього ЄС. Усе голосніше звучать заклики спиратися на власні ресурси країн, а не на внески держав-членів, що стикається зі стійким опором, насамперед з боку країн Північної та Східної Європи.

Власні доходні джерела бюджету Євросоюзу:

– традиційні власні ресурси ЄС (мито за товари із третіх країн – не членів ЄС та збори на цукор – customs duties and sugar levies);

– загальноєвропейський податок на пластик (plastic tax введений 2021 року, фіскальний потенціал у рік – 6 млрд євро);

– податок на додану вартість (value added tax), доходи від ПДВ нараховуються на основі гармонізованої для кожної держави бази ПДВ, з якої стягують однаковий для всіх країн відсоток на рівні 0,3 %;

– національні внески (national contributions) на основі валового національного доходу, що забезпечують збалансованість бюджету ЄС. (Обсяг власних ресурсів, використовуваних ЄС для покриття щорічних асигнувань, не повинен перевищувати 1,24 % від суми ВНД усіх держав-учасників ЄС, а загальний річний обсяг

коштів, залучених у суспільний бюджет ЄС, не повинен перевищувати 1,3 % від суми ВНД усіх держав- членів);

– інші доходи: профіцит бюджету минулого фінансового року; надходження від оподаткування зарплат осіб, які працюють в органах ЄС; відсотки за наданими кредитами; доходи від продажу майна, здавання його в оренду, надання послуг з боку установ ЄС тощо.

Основний фінансовий ресурс бюджету – внески держав-членів. Кожна з них вносить свій вклад у бюджет ЄС, а назад отримує фінансування від ЄС, залежно від її відносного добробуту (обсягу ВВП), тобто здатності платити. 2024 року ідуть активні дебати щодо реформи бюджету ЄС. Пропонується трансформувати бюджетно-податкову систему ЄС так, щоб вона більше спиралася на нові власні ресурси (new own resources), а не на внески (contributions) країн-членів. Цей проєкт має підтримку, але й стикається з рішучим опором з боку країн Північної та Східної Європи. Хоча таку фінансову реформу вважають демократичною, вона впливає на критично важливу допомогу Україні з фондів ЄС.

Під новими власними ресурсами бюджету ЄС розуміється доповнення традиційних власних ресурсів новостворюваними *загальноєвропейськими податками*: 1) на викиди вуглекислого газу; 2) на доходи надбагатих громадян країн ЄС (super-rich tax); 3) на прибуток транснаціональних корпорацій; 4) на фінансові трансакції (financial transaction tax).

Із 27 країн ЄС числом більше тих, що отримують кошти від ЄС, ніж країн-донорів, як і бюджет ЄС. Тому в ЄС створено цільові *фонди інтеграційного єднання (cohesion funds)*, призначені для вирівнювання відмінностей між біднішими та багатшими країнами-членами. Ці фонди, а також сільськогосподарські субсидії складають близько двох третин бюджету ЄС. Адепти ЄС наполягають на відповідальному ставленні до «дорогоцінних ресурсів платників податків».

Серед пріоритетів спільного бюджету ЄС передбачено наслідки війни в Україні, зокрема видатки за програмою Erasmus на підтримку студентів та викладачів з України, на гуманітарну допомогу та на Фонд притулку, міграції та інтеграції. Інші важливі пріоритети: енергетика та клімат.

На період 2024–2027 рр. передбачається надати фінансову підтримку Україні в розмірі 50 млрд євро *(фонд Ukraine Facility)*. Вони підуть на відновлення після війни та приведення України у відповідність до вимог членства в ЄС. Дві третини становитимуть кредити, а решта буде надана у формі дарувань (grants, gifts).

2024 року внески 11 держав ЄС забезпечують 75 % доходів спільного бюджету Євросоюзу, з них: Німеччина – 22 %, Франція – 17 %, Італія – 12 %. За словами Комісара ЄС з питань бюджету Й. Гана, фінансові ресурси ЄС повинні відповідати зростаючим потребам інвестування в оборону, в боротьбу зі зміною клімату та в розширення допомоги Україні. Нинішній 7-річний бюджет ЄС становить дещо більше ніж 1 трлн євро, а в червні 2025 року Єврокомісія має представити план на наступний семирічний період.

Спільним фінансовим інструментом ЄС є також Фонд солідарності Євросоюзу (EUSF), створений 2002 року для реагування на великі стихійні лиха. Фонд надає солідарну допомогу постраждалим країнам ЄС та кандидатам на вступ. Допомога з коштів EUSF надходить за умови, якщо збитки від стихії перевищують 3 млрд євро, або 0,6 % ВНД.

Висновки. У Євросоюзі оподаткування діє в складній системі інтеграційних, міжнаціональних та міждержавних зв'язків, взаємодій і взаємозалежностей та зі свого боку залежить ледве не від усіх аспектів економічної, політичної та соціальної дійсності.

Етимологічний зміст терміна «підходи» означає осмислення, пояснення, вирішення завдань чи проблем визначеним способом; це шлях або засіб досягнення наміченої мети, результату, мрії. *Підхід – це застосування переконань, доступних знань і досвіду в політиці та практиці оподаткування, розвиток певної керівної думки відповідно до мінливих обставин.* Європейські підходи, і не лише до оподаткування, формувалися сотні років, на сучасному етапі вони скоординовані на міждержавному рівні.

«Успішний збір податків залежить від багатьох чинників, у їх числі від почуттів і поведінки платників та рівня службової етики та лояльності функціонерів податкової адміністрації. Вплив суб'єктивних чинників – емоцій і настроїв – на процес оподаткування важко піддається кількісному виміру. Тут західні дослідники вдаються до соціологічних і психологічних методів. У центрі уваги перебувають

нервові, мозкові реакції на оподаткування, – переживання, думки і турботи з приводу податків»[3].

Показники tax compliance є дуальним рефлексом як ефективності фіскальної служби у зборі податків, так і повноти свідомості платників реагувати на вимоги фіску. Якомога повний збір податків необхідний для гарантованого надання суспільних благ, обсяг яких може применшуватися роздутими без потреби марнотратними державними видатками.

За наукової постановки питання можна звести на рівень догмату твердження, що податок частково поглинає приватний добробут, але слугує вихідним ресурсним базисом для надання добробуту в суспільних формах, компенсує індивідуальні втрати благами для всіх разом. Вважати податок інституційним грабунком з боку держави – звинувачення безпідставне.

Європейський тип податкового правопорядку випливає з традиційних національних і набутих у процесі інтеграції цінностей культури, етики та організації. У суспільствах країн-членів Євросоюзу податкові зобов'язання не можуть викликати бурхливої радості, але в більшості населення моральний поклик, високий рівень дисципліни та громадянської свідомості, раціональна податкова політика урядів у сукупності сильніше спричиняють охочу готовність платити, ніж обов'язок нести відповідальність перед фіском. Самодіяльність переважає примус.

Крім іншого, ЄС втілює в собі європейські стандарти прав та гідності людини, правопорядку, культури і громадянської моралі.

Контрольні питання

1. Велика хартія вольностей: де, коли, зміст і значення.
2. Велика французька революція, її роль у становленні європейських підходів до оподаткування.
3. Суверенітет, лояльність і субсидіарність оподаткування в ЄС, розкрийте зміст понять, поясніть їхнє значення.
4. Гармонізація податків у ЄС: підхід за Бісмарком.

[3] Андрущенко В. Л., Тучак Т. В. Патріотизм, солідарність і справедливість в оподаткуванні : монографія. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2022. С. 59.

5. Гармонізація податків у ЄС: підхід за Джефферсоном.

6. Дохідні джерела спільного бюджету ЄС.

7. Назвіть видатних діячів Заходу та України, які підтримували створення Євросоюзу і членство в ньому.

8. Вплив соціально-психологічних чинників на поведінку платників податків. Наведіть відомий вам приклад.

9. Які історичні чи політичні події стали прологом до створення ЄС?

10. Роль окремих особистостей у створенні Євросоюзу, хто це?

Тестові завдання

1. Велика хартія вольностей була прийнята:

а) у Франції;

б) в Італії;

в) у Німеччині;

г) в Англії.

2. Велика хартія вольностей була прийнята:

а) 1115 року;

б) 1215 року;

в) 1315 року;

г) 1415 року.

3. Велика Французька революція розпочалася:

а) 1689 року;

б) 1789 року;

в) 1889 року;

г) 1989 року.

4. Підхід до питань оподаткування за Бісмарком запропонував державний діяч і економіст за своїм національним походженням:

а) німець;

б) американець;

в) француз;

г) швед.

5. Підхід до оподаткування за Джефферсоном запропонував державний діяч і економіст за своїм національним походженням:

а) англієць;

б) італієць;

в) бельгієць;

г) швейцарець.

6. На рішення платника щодо виконання або невиконання податкових зобов'язань впливають чинники:

а) емоції, настрої;

б) «віщі» сни;

в) раціональні міркування;

г) політичні переконання.

7. Хто з авторів Євангелій до того, як став на апостольську службу Христову, був професійним митарем (збирачем податків):

а) Іоанн;

б) Лука;

в) Марко;

г) Матвій.

8. Європейське економічне співтовариство (ЄЕС), згодом перейменоване в Євросоюз, було створене:

а) 1947 року;

б) 1957 року;

в) 1967 року;

г) 1977 року.

9. Маастрихтський договір, який трансформував і перейменував Європейське економічне співтовариство (ЄЕС) у Євросоюз, відбувся:

а) 1963 року;

б) 1973 року;

в) 1983 року;

г) 1993 року.

10. Акцизний податок на пластикові пакети, що збирається в спільний бюджет ЄС, спричиняє соціально-економічний ефект (ефекти):

а) підвищує податковий тягар на споживачів;

б) справляє позитивний екологічний ефект, зменшує забруднення;

в) скорочує виробництво пластику і тим зменшує оподатковуваний прибуток хімічних підприємств, знижуючи доходи бюджету ЄС;

г) справляє всі названі ефекти.

ТЕМА 2
СПЕЦИФІКА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНИ

Питома вага податків у ВВП – 39,3 %.
Місце за Світовим індексом щастя – 16.
Місце за Індексом людського розвитку – 7.

2.1. Німецька школа вчення про податки.
2.2. Устрій податкової системи.
2.3. Федеральні податки.
2.4. Земельні та місцеві податки.
2.5. Адміністрування та консультування податків.

Ключові терміни й поняття: соціальна держава, податкова держава, камералістика, еластичність податків, принцип Ordnung, «німецьке економічне чудо», фіскальне вирівнювання, податок солідарності, церковний податок, контрольний ригоризм, виборчий податковий ценз, фрілансер.

Податкова система ФРН спирається на національно-відмітні політико-економічні та фіскально-адміністративні устої:

– податки є фундаментально важливою формою державного господарства (Staatswirtschaft) на основі соціальної ринкової економіки;

– відповідність податкової системи законодавству ЄС і демократично-правовим цінностям соціальної держави загального благоденства;

– інвестиційна, екологічна, енергозберігаюча направленість оподаткування;

– фіскальна та адміністративна ефективність оподаткування, основана на принципі «Ordnung» («Порядок»): самодисципліні платників податків, професіоналізмі та лояльності персоналу податкової служби.

Федеративна Республіка Німеччина має драматичну історію. Перш ніж стати успішною демократичною, соціальною, правовою податковою державою, Німеччина пройшла випробування політичною роздробленістю, поразками у двох світових війнах, тоталітаризмом і ганьбою гітлерівського режиму, післявоєнною розрухою. Зрештою, здійснивши післявоєнне «економічне чудо», сучасна Німеччина стала лідером Євросоюзу.

2.1. Німецька школа вчення про податки

З Німеччини походять системи поглядів, що справили неминучий вплив на розвиток наукових уявлень про податки, про практику оподаткування, податкову політику і фіскальну адміністрацію: камералістика, ідеї податкової та соціальної держави, принципи оподаткування А. Вагнера. З огляду на ці досягнення, німецька фінансова думка – одна з провідних у світі.

Німеччина – батьківщина першої в світі наукової школи управління державними фінансами та адміністрування податків, так званої *камералістики (Kameralwissenschaft, Kameralia)*. Так називали сформовану в XVII–XVIII ст. університетську науку, що мала своїм предметом цикл господарських, фінансових та адміністративних знань і ставила завдання підготовки державних службовців, які б відповідали вимогам високого професіоналізму, лояльності, відповідальності. Камералісти (Й. Юсті, Й. Зонненфельс та ін.), сучасники А. Сміта, на відміну від останнього, ставили на перше місце вчення про державу і порядок, а не про ринок і ціни. «Дякуючи Богу, – писав ще у XVI ст. ранній камераліст М. фон Осса, – наша країна вже забезпечена солідним, належним, достойним похвали порядком»[4]. Те значення, що сьогодні відводять питанням адміністрування податків, можна вважати ренесансом ідей камералістики.

[4] Small A. W. The Cameralists. The Pioneers of German Social Policy. Kitchener : Batoche Books, 2001. P. 45.

Заслуга вчених-камералістів полягає і в тому, що вони інтерпретували питання державного управління, адміністрування податків і навіть щастя у контексті політичних, інтелектуальних і культурних ідей Просвітництва[5]. Не випадково сучасна західна література рясніє роботами на тему камералізму.

Крім німецьких університетів, до середини XIX ст. камеральні науки вивчали в Харківському університеті.

Філософ та економіст Лоренц фон Штейн (1815–1890) підпорядкував вчення про оподаткування своїм ідейно-теоретичним уявленням про соціальну державу. У такому контексті, щоб зрозуміти сутність податку, потрібно вийти далеко за межі власне податкових проблем. «Оподаткування – та точка, де наука про державні фінанси сходиться з наукою про державне управління. Кожна з цих наук обумовлена другою…»[6]. У подібних поглядах по суті передбачено контури соціальної податкової держави.

Адольф Вагнер (1835–1917) – один із класиків науки державних фінансів. З ідей так званого державного соціалізму (втручання держави в економіку та особливо в соціальну сферу в сполученні з елементами християнської етики) Вагнер спорудив власну соціально-правову теорію державних фінансів. Якщо для А. Сміта економічні постулати і фінансові принципи були незмінними для всіх часів і народів, то для А. Вагнера вони мали історичний характер. На відміну від знаменитих чотирьох принципів оподаткування А. Сміта, основаних на абсолютизації ринку та вигод платників податків, Вагнер відвів належне місце інтересам держави і суспільства.

Донині за глибиною наукового змісту і практичного значення принципи Адама Сміта та Адольфа Вагнера стоять поруч. Сучасним авторам залишається лише повторювати і кон’юнктурно модернізувати ці класичні принципи. Наприклад, Й. Ланг пропонує принципи, на яких функціонує податкова система ФРН. В інтерпретації Ланга принципи оподаткування, запропоновані свого часу

[5] Cameralism and Enlightenment. URL : https://www.routledge.com/Cameralism-and-the-Enlightenment-Happiness-Governance-and-Reform-in-Transnational-Perspective/Nokkala-Miller/p/book/9781032239330 (дата звернення: 30.06.2024).

[6] Classics in the Theory of Public Finance / Ed. by R.A. Musgrave, A. T. Peacock.. London etc. : Macmillan ; New York : St Martin’s Press, 1967. P. 31.

корифеями економічної та фінансової науки, не переосмислені цілковито, а переглянуті під кутом зору їх відносного значення в сучасних умовах.

Таблиця 2.1 – Принципи оподаткування за Вагнером

I. Фінансові принципи:
1. Достатня дохідність податків.
2. Еластичність оподаткування.
II. Економічні принципи:
3. Раціональний вибір податків під кутом зору розвитку індивідуального чи національного багатства (доходу або капіталу), а також допустимої різниці між інтересами окремих індивідуумів і національної економіки загалом.
4. Вибір конкретного виду податку з позицій впливу оподаткування загалом і кожного з податків зокрема, а також проблеми перекладання податків
III. Принцип справедливості або зрівняльного розподілу податків:
5. Загальність оподаткування.
6. Рівність оподаткування
IV. Принципи адміністрування податків або адміністративної ефективності податкової системи:
7. Визначеність оподаткування.
8. Зручність.
9. По можливості мінімальні затрати зі збирання податків

Джерело: Classics in the Theory of Public Finance / Ed. by R. A. Musgrave, A. T. Peacock. London : Macmillan ; New York : St Martin's Press, 1967. P. 11.

У традиції німецьких авторів концептуально трактувати державні фінанси як *«державне господарство»* (Finanzwirtschaft, Finszwissenschaft) за принципом – державне господарство схоже на домогосподарство, за винятком департаментів: військового, закордонних справ і збирання податків. Подібне бачення перейшло і до англомовних дослідників – термін public economics вживають як аналог public finance. Німецькі вчені першими ввели в науковий обіг поняття податкової держави (die Steuerstaat, англ. – a tax state, a fiscal state).

З часом у Німеччині склалася наукова школа *ордо-лібералізму*, на ідеях якої здійснилося «німецьке економічне чудо». Ця школа поєднала запозичені у камералістів сакральні ідеали твердого правопорядку з прагматичними вигодами вільного підприємництва

(Ordnung des Wirtschaft), соціального ринкового господарства, демократичного вибору та ефективного управління.

У сучасній ФРН виділяється наукова школа податкового права у складі професури Кельнського університету Й. Ланге, М. Розе, К. Тіпке та ін. Зокрема, проф. Йоахім Ланг розробив проєкт кодексу податкових законів для держав Центральної та Східної Європи, що відіграв певну роль під час розробки Податкового кодексу України. Гасла Ланга: «За податкову справедливість через спрощення податкової системи!», «Ніяких податкових привілеїв!», тому що останні зазвичай приховують певні егоїстичні інтереси. Ланг і Тіпке випустили підручник податкового права (Steuerrecht), який за своїми високими дидактичними властивостями завоював репутацію класичного, оціненого користувачами за п'ятибальною системою 4,5 бала.

Під впливом німецької школи, але без ознак низькопоклонства перед нею давно перебувають представники вітчизняної фінансової науки. Так, відомий український економіст, професор і ректор університету Св. Володимира М. М. Цитович (1861–1919) у дослідженні «Місцеві витрати Пруссії в зв'язку з теорією місцевих витрат» започаткував розробку вітчизняної теорії місцевих фінансів, що вже відмічали українські вчені[7]. Погляди Цитовича знайшли своє продовження в дослідженнях з проблематики місцевих фінансів в Україні.

2.2. Устрій податкової системи

Статтями 105–108 Конституції ФРН передбачено всі види податкових надходжень у федеральний бюджет, бюджети земель і общин.

Податкова система Німеччини складається з двох груп податків: *податків, закріплених* за конкретними – федеральним, земельними, місцевими – бюджетами зокрема, і *податків, спільних* для

[7] Андрущенко В. Л. Фінансова думка Заходу в XX столітті: (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів). Львів : Каменяр, 2000. С. 246.

всіх бюджетів (податок на доходи і прибутки, ПДВ та акцизи). Подібний поділ – результат давньої роз'єднаності країни, колись нинішні німецькі землі були самостійними королівствами.

Таблиця 2.2 – Міжбюджетний (міжурядовий) розподіл закріплених податків

Федеральні податки	Земельні податки	Місцеві податки
- податки на споживання (акцизи) на: енергоносії, електроенергію, тютюнові вироби, алкогольні напої, ігристі вина, кава, автомобілі – 100 %; - податок на доходи фізичних осіб – частково; - ПДВ – частково; - податок на прибуток корпорацій – частково; - податок на торговельну діяльність – частково	- акцизний податок на пиво – 100 %; - податок на спадщину – 100 %; - податок на доходи фізичних осіб – частково; - ПДВ – частково; - податок на прибуток корпорацій – частково; - податок на торговельну діяльність – частково; - податок на транспортні засоби – 100 %	- податок на нерухоме майно – 100 %; - податок на доходи фізичних осіб – частково; - ПДВ – частково; - податок на торговельну діяльність – частково; - дорожній податок; - податок на собак; - інші податки

Джерело: складено авторами.

Деякі з наведених у табл. 2.2 відсоткових норм щодо окремих податків періодично змінюються залежно від кон'юнктурних обставин або під впливом боротьби політичних сил навколо федералістських і децентралізованих інтересів. Другі можуть залишатися незмінними роками.

Отже, доходи від кожного з закріплених і спільних податків повністю або частково надходять у відповідний бюджет. Частково – означають, що розподіл податків між трьома бюджетними рівнями має змінюваний регульований характер. На стадії прийняття рішень виявляються та узгоджуються суперечності між фіскальними інтересами федерації, земель і місцевих органів.

З колишньої роздробленості країни історично походить фіскальна проблема проблем ФРН – *фіскальне вирівнювання* (Länderfinanzausgleich)[8] як необхідність проведення політики

[8] The spatial and economic impact of fiscal equalization in Germany. URL : https://decentralization.net/2021/11/the-spatial-and-economic-impact-of-fiscal-equalization-in-germany/ (дата звернення: 15.02.2023).

розвитку, спрямовану на порівняно економічно відсталі землі, на гармонізацію досягнень країни загалом. Ця політика перерозподіляє податкові надходження від земель з високим фінансово-економічним потенціалом до бідніших і таким чином дає змогу землям-реципієнтам забезпечувати більше суспільних благ, ніж вони могли б запропонувати без подібного переміщення коштів. Фіскальне вирівнювання – перерозподільний процес, який неминуче супроводять суперечності.

За правилами ОЕСР, фіскальне вирівнювання – це передача фіскальних ресурсів між різними юрисдикціями з метою компенсації відмінностей у спроможності збирати доходи та надавати державні послуги. Мета – на всіх рівнях влади надавати громадянам однаковий набір державних благ і послуг за однакового податкового навантаження.

Для ФРН характерна складна, багатоступенева система розподілу всієї сукупності податкових надходжень між різними бюджетами. Така система забезпечує *вертикальне* (між федерацією, землями й общинами), а також *горизонтальне* (між окремими землями, а в межах земель – між общинами) *фінансове вирівнювання*, мета якого – забезпечення врівноваженого соціально-економічного розвитку всіх територіальних одиниць. Від земель із високим рівнем душових доходів кошти частково вилучаються і перерозподіляються серед земель із рівнем душових доходів нижче середнього.

Система горизонтального та вертикального вирівнювання бюджетної забезпеченості всіх видів бюджетів діє за складною схемою міжбюджетних (правильно – міжурядових, англ. – *intergovernmental*) відносин. На засадах національної солідарності система забезпечує перерозподіл фінансових ресурсів між високодохідними «багатими» землями (Баварія, Вюртемберг, Північний Рейн-Вестфалія) і менш розвиненими «бідними» землями (Саксонія, Шлезвіг-Гольштейн та ін.).

Система перерозподільного вирівнювання податкових надходжень під назвою *Великого податкового союзу* в концептуальному плані була розроблена ідеологом «німецького економічного чуда», фундатором соціального ринкового господарства Людвігом

Ерхардом (1897–1977). Щороку між бюджетами різних рівнів переміщуються трансферти на суму більше ніж 50 млрд євро. Це охоплює: федеральну схему фіскального вирівнювання, яка розподіляє надходження податків між 16 землями та федеральним рівнем; схеми нижчого рівня, що забезпечують вирівнювання між муніципалітетами в межах земель.

2.3. Федеральні податки

На федеральному рівні повністю (100 %) або частково (тобто розділеними на федеральну, земельну і місцеву частки) прибуткові податки: на дохід фізичних осіб; податок солідарності; церковний податок; податок від торгівлі.

У Німеччині прийнята так звана глобальна модель: податок накладається на об'єднаний воєдино дохід, незалежно від джерел походження його окремих частин. Переваги глобального податку вбачають у тому, що всі доходи враховуються разом і за мінусом належних відрахувань визначається оподатковуваний дохід. Податок глобального типу запроваджено в Пруссії 1891 року з ініціативи міністра фінансів Йоганна Мікеля (1828–1901), який тримався, що важливо в цьому разі, соціал-демократичних переконань.

Податок на доходи фізичних осіб ділиться на два види: *податок на заробітну плату (Lohnsteuere)* і *податок на інші доходи (Einkommenssteuer).* Різниця між ними полягає у способі справляння. Податок на зарплату збирають за місцем роботи, зайнятості (*«біля джерела», withholding system*), суму податку перераховує фіску роботодавець (податковий агент). Податок на інші доходи (рента, індивідуальна трудова діяльність, продаж майна, пенсії та ін.) покладається безпосередньо на платника з подачею декларації. У платників є право зменшувати дохід рентного походження на суму відсотків за позиками, призначеними для поліпшення нерухомості (страхування, ремонт та ін.).

Для податку на дохід установлено наведену нижче шкалу ставок (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Ставки податку на доходи фізичних осіб (2024 р.)

Ставки (%)	*Оподатковуваний дохід (євро)*	
0	до 11 604	
Від 14 до 42	Від 11 604	До 66 760
42	Від 66 761	До 277 826
45	277 826 і вище	

Джерело: Germany tax system and taxes in Germany. URL : https://www.iamexpat.de/expat-info/taxation-germany/german-tax-system (дата звернення: 01.07.2024).

Місцеві та земельні податки на дохід фізичних осіб у Німеччині відсутні.

Резиденти сплачують податок на доходи як німецького, так і зарубіжного походження, нерезиденти – лише на доходи, одержані в Німеччині.

Оподатковуваний дохід охоплює доходи від таких категорій ділової та господарської діяльності: сільське та лісове господарювання; торгівля або бізнес; вільні професії; зайнятість; інвестиції; орендна плата та роялті; інші доходи, передбачені податковим законодавством.

З оподаткуванням доходу асоційовані *податок солідарності (*нім. – *Solidaritätszuschlag, soli;* англ. – *solidarity surcharge, surtax*) та *церковний податок (Kirchensteuer)*.

Податок солідарності або солідарну надбавку до податку в розмірі 5,5 % на всі доходи фізичних осіб було введено після об'єднання Німеччини 1990 року з метою покращення економічної ситуації та розвитку інфраструктури в східних землях колишньої Німецької Демократичної Республіки.

З 2021 р. податок солідарності більше не стягується з фізичних осіб, які мають податкове навантаження не більше ніж 17,5 тис. євро.

Члени офіційно визнаних церков (протестантська, католицька) сплачують церковний податок як надбавку до податку на прибуток. Ставки становлять 8–9 %, залежно від федеральної землі, в якій проживає особа.

Податок на прибуток від торгівлі справляється з доходу від підприємницької діяльності з фізичних осіб і товариств, неоподатковувана сума становить 24,5 тис. євро.

За давньою традицією платники (*Steuerpflichtiger*) податку на дохід розмежовані на 6 класів (розрядів) за ознаками соціального, громадянського і сімейного стану, роду занять та деяких інших ознак.

Таблиця 2.4 – Класи оподаткування[9]

Клас I: Неодружений / вдівець / цивільний партнер / розлучений. Одружені особи, які не належать до податкових класів II, III або IV.
Клас II: Неодружені, але мають право на допомогу для одиноких батьків.
Клас III: Одружені, але чоловік / дружина не отримує заробітної плати / віднесений до податкової категорії V / нещодавно помер.
Клас IV: Одружені (не розлучені); обидва заробляють і проживають у Німеччині.
Клас V: Одружені, але один з подружжя має податкову категорію III.
Клас VI: Особи, які отримують заробітну плату від кількох роботодавців

Ретроспективно подібну диференціацію було встановлено у Пруссії 1850 року як *порозрядний* або *класний податок* (*Klassensteuer*) на платників, розмежованих за майновим станом і податковим цензом[10]. Від загальної суми податків, сплачуваних окремою соціальною категорією, залежала кількісна квота її депутатських місць. У результаті в парламенті домінували вибрані за податковим цензом представники імущих класів. З часом під виливом демократизації залежність політичних прерогатив від фіскальних можливостей платників формально вийшла з ужитку.

Щедрість німецької соціальної держави засвідчує розгалужена система пільг, знижок і податкових кредитів. Стосовно оподаткування доходів фізичних осіб передбачено пільги (*tax deductions*) у формі таких вирахувань із суми податку на дохід:

– Витрати на працевлаштування.
– Витрати на переїзд до місця роботи.
– Аліменти розлученим партнерам.
– Благодійні внески до німецьких благодійних організацій.

[9] Germany tax system. URL : https://www.expatrio.com/about-germany/german-tax-system (дата звернення: 30.06.2024).
[10] Андрущенко В. Класно-становий тип прибуткового податку. *Вісник податкової служби України.* 2000. С. 58–63. Листопад-грудень.

– Витрати на догляд за дитиною, наприклад, на дитячий садок або няню.

– Витрати на освіту або навчання.

– Внески на соціальне страхування.

– Церковний податок (на суму цього податку зменшується податок на дохід).

– Виплати відсотків за іпотекою (тільки для іпотеки на купівлю житла).

Для того щоб скористатися податковими пільгами, потрібно заповнити щорічну податкову декларацію.

1884 року Німеччина (Пруссія) першою в світі запровадила систему соціального страхування. 2024 року будь-який трудовий дохід, отриманий у Німеччині, підлягає обов'язковим внескам на соціальне страхування на цілі:

– Медичне страхування.

– Пенсійне страхування.

– Страхування на випадок довготривалого догляду.

– Страхування на випадок безробіття.

Ці платежі розподіляють між працівником за наймом та роботодавцем, причому роботодавець сплачує 50 %. Внесок працівника утримують із зарплати і перераховують відповідним організаціям. Загальний внесок на соціальне страхування становить приблизно 20–22 % від заробітної плати. Для західних і східних федеральних земель встановлено різні максимальні ліміти доходу, з якого починається пенсійне страхування (нижче для східних земель).

2023 року детальний розподіл соціальних платежів мав такий вигляд:

Ставка внеску на страхування по безробіттю – 2,4 %.
Ставка пенсійного страхування – 18,6 %.
Ставка внеску до системи медичного страхування – 14,6 %.
Ставка страхування по догляду за дітьми – 3,05 %

Роботодавці також сплачують внески у *фонд страхування від нещасних випадків* і *фонд підтримки материнства*.

Ставка *податку на прибуток корпорацій (Körperschaftsteuer)* становить 15,825 % (охоплюючи надбавку на солідарність). Без надбавки – 15 %.

Крім звичайного прибуткового податку, Федеральне центральне податкове управління також стягує *бізнесовий податок* з доходу від підприємницької діяльності. Сплата цього податку, а також податку на прибуток корпорацій і ПДВ залежить від розміру бізнесу та річного обороту.

Ставки *торгового податку* залежно від муніципалітету коливаються в межах від 13 до 17 %.

Податок на капітал і приріст капіталу або податок на приріст ринкової вартості капіталу. Цей податок застосовується до доходів від капіталу (дивіденди, відсотки, дохід від інвестиційних фондів, від продажу акцій). Податок має фіксовану ставку 25 %. Нерідко приріст вартості активів (нерухомого і рухомого майна) має кон'юнктурний чи спекулятивний характер. Податок на приріст капіталу сплачують і фізичні, і юридичні особи.

Дохід фізичних осіб від продажу нерухомості, яка перебувала в приватній власності більше ніж 10 років, а також від продажу інших активів, якими володіли більше ніж 12 місяців, звільняється від податку. Подібні відстрочки установлено, аби блокувати акти купівлі-продажу типу «купив заради перепродажу» з метою спекулятивного баришу.

У Німеччині *податок на додану вартість (Mehrwertsteuer*, функціонує під своєю історичною назвою *Umsatzsteuer (податок з обороту)*, хоч за своєю конструкцією він є прийнятого в ЄС типу. Німеччина – батьківщина універсального акцизу, запровадженого 1916 року. Свого часу податок з обороту «викликав багато пересудів». Його майбутнє ставили під сумнів: «невідомо, яка буде його доля». Як виявилося, доля склалася успішно, його потомок набув світового визнання.

Стандартна ставка ПДВ на 2024 рік – 19 %, знижена ставка 7 %: продукти харчування, певні медичні послуги, короткострокове проживання, культурні заходи і книги, медичне обслуговування. Ставка 0 %: внутрішнє судноплавство, внутрішні та міжнародні перевезення.

З 1 квітня 2024 року ставку ПДВ 19 % відновлено до газу та електроенергії, що відповідає рівню ставки до російсько-української війни. З метою підтримки споживачів ставку 7 % спочатку було

запроваджено внаслідок війни. Тим самим ставка ПДВ повернулася до свого довоєнного значення.

Доходи від усіх акцизів, за винятком *акцизу на пиво (Biersteuer)*, надходять у федеральний бюджет, від пива – у бюджети земель. Найбільш важливі податки цієї групи – *акцизи на нафтопродукти* – пристосовано за рахунок диференціації ставок для реалізації екологічної та ресурсозберігаючої політики. У сукупності акцизи на моторні види палива забезпечують приблизно 10 % податкових надходжень у федеральний бюджет.

Яскравий зразок екологічної політики – електрострум, одержаний за рахунок сонячної та вітряної, *акцизом на електроенергію* не оподатковується.

З міркувань, що високий податок – найбільш ефективний спосіб обмеження паління тютюну, в ході гармонізації податкової політики Євросоюзу намічено суттєво підвищити *акциз на тютюнові вироби*. Акцизи також установлено на *спиртні напої, ігристі вина, каву, чай*. Імпортні споживацькі товари, ввезені з третіх країн (не членів Євросоюзу), підлягають непрямому оподаткуванню нарівні з товарами німецького виробництва.

З 2023 року. акцизи перебувають під дією нової Директиви ЄС 2020/262, яка встановлює загальний порядок акцизного збору в усіх країнах Євросоюзу[11]. Зокрема, підакцизні товари звільняються від сплати збору, якщо вони використовуються міжнародними організаціями, збройними силами країн-членів ЄС або НАТО, дружньою країною, що не є членом ЄС.

З метою гарантування стандартної якості алкоголю в Німеччині здавна існує *державна монополія* на виробництво, очистку і продаж спирту. Але спиртовмісні напої виробляють і реалізують приватні підприємства.

У сучасній Німеччині надходження *мита (Zölle)* у федеральний бюджет не перевищує 1 % загальної суми податкових платежів, оскільки між країнами Євросоюзу – основними зовнішньоторговими партнерами Німеччини – установлено режим «митного роззброєння».

Податки на предмети розкоші, а також на багатство (майно) у ФРН відсутні.

[11] General arrangements for excise duty (from 2023). URL : https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/general-arrangements-for-excise-duty-from-2023.html (дата звернення: 21.02.2023).

2.4. Земельні та місцеві податки

Після першого об'єднання 1871 року Німеччина склалася як «вічний союз» 25 державних утворень: 4 королівств, 11 великих і малих герцогств, 7 князівств, трьох вільних міст та «імперської області» Ельзас-Лотарингія. Після другого об'єднання (1990 р.) країна складається з 16 федеральних земель, які наділені частковим суверенітетом.

Крім федеральних і спільних для всіх рівнів бюджетів податків, розподілених за дольовим принципом, до земельних і місцевих бюджетів надходять податки, зазначені в табл. 3.2.

Податок на спадщину і дарування. Платники податку (спадкоємці та одержувачі даровизни) диференційовані на три групи: перша група – подружжя та діти; друга група – батьки, діди та баби; третя група – всі інші. Ставки податку залежать від вартості активів та від ступеня родинно-сімейних зв'язків. Установлено прогресивну 7-розрядну шкалу ставок: для першого класу – від 7 до 30 %; для другого класу – від 12 до 40 %; для третього класу – від 17 до 50 %. Норми оподаткування дарувань аналогічні спадщині.

Платежі *акцизу на пиво (Biersteuer)* надходять у земельні бюджети за диференційованими залежно від якості й міцності продукту ставками.

Податок на транспортні засоби (англ. – *motor vehicle tax,* нім. – *Kraftfahrzeugsteuer*) – земельний податок на всі зареєстровані транспортні засоби, що сплачується щорічно власником засобу. Податок залежить від типу палива та об'єму двигуна. Транспортні засоби оподатковуються на основі викидів вуглекислого газу за принципом «забруднювач платить». Коштом цього податку фінансується ремонт автобанів і розвиток дорожньої мережі. Отже, оподаткування автотранспорту виконує комплексну функцію: водночас фіскальну, інфраструктурну, екологічну та енергозберігаючу.

Податок на продаж нерухомості (будинки, будівлі тощо) сплачується в момент переходу від одного власника до іншого нерухомості за умови її вартості понад 2 500 євро. Ставка податку варіюється в різних федеральних землях від 3,5 до 6,5 % від вартості нерухомості.

Податком на лотереї (Lotteriesteuer) за ставкою 20 % обкладається сума виручки від реалізації лотерейних білетів. *Податок на парі,* друга назва – *податок на тоталізатор (Totalisatorsteuer)* установлено за ставкою 16,66 % від суми парі, укладених через тоталізатор на кінних та автомобільних гонках. У Німеччині оподаткування ігрового бізнесу відоме з XV ст.

Зарубіжний досвід оподаткування азартних ігор набуває в Україні актуальності в зв'язку з прийняттям вітчизняного закону про гральний бізнес. Цей податок створює можливість обернути властивий людині ігровий інстинкт та азарт у джерело суспільної користі. Так, поведінка, збурена ірраціональними неконтрольованими страстями, ставиться на службу фіску.

Місцеві податки. Податок на майно накладається на нерухоме майно (землю та розміщені на ній будівлі) й надходить виключно до бюджетів міст і муніципалітетів. Сума *податку на нерухомість* (Grundsteuer) до сплати розраховується на основі вартості нерухомості та місцевої податкової ставки, яка варіюється від 0,26 до 1 %.

Податок на майно – один з найважливіших джерел доходів, його частка в доходах місцевих бюджетів приблизно 20 %. Зазвичай платять власники, але в разі оренди податок перекладається на орендаря нерухомості. Крім житлової нерухомості, оподатковуються землі комерційного призначення та площі під сільським і лісовим господарствами.

Податок на трансфер землі та нерухомості – аналог гербового збору. Податок сплачує покупець у разі змінення прав власності на майно вартістю вище встановленого мінімуму за ставками на рівні 3,5–6,5 % від вартості майна.

У систему місцевих податків входить також розподілюваний *промислово-торговий податок* на прибуток підприємств, які є також суб'єктами федерального податку на прибуток корпорацій, а також на доходи фізичних осіб, що мають власний бізнес у промисловій, торговельній, комерційній сферах. Ставки податку визначають на місцях у межах від 7,5 до 15 %.

Ставки *муніципальної бізнесової надбавки* до податку на прибуток корпорацій визначаються на місцях у межах 9–13 %.

Муніципальний *податок на собак* – це свого роду податок на розкіш з міркувань, що кожен, хто може дозволити собі утримувати собаку для втіхи чи безпеки, повинен сплатити податок на користь місцевої громади. За собаку, зареєстровану в податковій інспекції, сплачується ліцензія коштом від 90 до 150 євро на рік за першу собаку з підвищенням за кожну наступну. Службові собаки та собаки-поводирі звільняються від податку. Податок на тварин особливо агресивних порід може сягати 600 євро.

До інших місцевих податків належать місцеві акцизи, зокрема на безалкогольні напої, та деякі інші податки і збори. Уся система місцевих податків побудована так, щоб забезпечити самостійне вирішення питань функціонування та розвитку інфраструктури, захисту довкілля, надання благ і послуг локального характеру.

2.5. Адміністрування та консультування податків

До структури *Федерального міністерства фінансів* входять: Федеральне центральне податкове управління, Федеральне управління з питань централізованого обслуговування та неурегульованої власності, Технологічний центр з обробки даних та інформаційних технологій для адміністрування федеральних доходів, а також відділи з адміністрування акцизів і внесків на соціальне страхування. *Митниця (Zoll)* належить до Федерального міністерства економіки.

Податки стягуються федеральним урядом, федеральними землями та громадами (муніципалітетами). Податкове адміністрування розподілено між двома податковими органами: Федеральним центральним податковим управлінням та 650 регіональними податковими управліннями. Податкові надходження від податку на дохід, ПДВ, податку на прибуток підприємств та деяких дрібніших податків розподіляються між федеральним урядом, землями та муніципалітетами.

Підрозділи *Міністерства фінансів землі* виконують функції менеджменту, контролюють проведення податкової політики на рівні земель, направляють діяльність податкових інспекцій. У кожній із

федеральних земель відкрито *фінансові академії* та *коледжі*. Зокрема, в академії землі Бранденбург фахівців готують з дуальною системою – поєднання академічного (в аудиторії) та практичного (на робочому місці) навчання. В Україні цей досвід знайшов застосування в Державному податковому університеті.

У восьми економічно розвинених землях відкрито *Головні регіональні фінансові дирекції*, у структурі яких діють департаменти з питань адміністрування окремих податків, а також центри з (пере)підготовки кадрів податкової служби та електронної обробки даних.

Оперативну роботу зі справляння податків виконує персонал *податкових інспекцій* – основної фіскально-адміністративної ланки. Функцію перевірки податкових декларацій покладено на *податкових інспекторів* під контролем *старших інспекторів*. Фаховий рівень податкових інспекторів оцінюють і контролюють за *бальною системою.* За перевірку залежно від її складності нараховують від 1 до 8 балів. Мінімальний якісний показник – 34 бали, якщо нижче – ставиться питання про неповну службову відповідність. Така система заохочує інтенсивну роботу та підвищення кваліфікації.

Зміст камеральних перевірок зводиться здебільшого до встановлення достовірності задекларованих доходів. У процесі виїзних перевірок аудитори виясняють стан бухгалтерського обліку і податкової документації зазвичай за останні 3–4 роки. Тривалість перевірки залежить від величини обороту фірми і може продовжуватися до трьох місяців.

Подружжя подає спільну декларацію. Річні декларації необхідно подавати до 31 липня року, наступного за податковим роком. Термін подачі декларації спливає 28 (29) лютого другого року, наступного за податковим. Якщо декларацію про доходи готує сертифікований податковий консультант, то самостійна оцінка не проводиться. Після перевірки декларації податкова служба видає остаточне податкове повідомлення.

Для біженців і мігрантів з України актуально, що у ФРН платник-нерезидент повинен подавати декларацію тільки в тому разі, якщо його дохід німецького походження не підлягає утриманню податку на заробітну плату. В іншому разі прибутковий податок утримується за місцем зайнятості, декларацій чи оцінок не вимагається.

Податки сплачуються впродовж одного місяця від дати останнього розрахунку. Податок на зарплату утримується за місцем роботи. Щоквартальні платежі сплачуються 10 березня, 10 червня, 10 вересня та 10 грудня.

Самозайнята особа повинна сплатити авансовий платіж прибуткового податку, який зараховується під час подачі річної декларації. Авансовий платіж визначається на основі декларації за попередній рік. У разі відкриття нового бізнесу авансовий платіж розраховується на основі оцінок, зроблених власником бізнесу. Авансовий платіж сплачується в зазначені вище терміни.

Термін позовної давності для декларацій про доходи становить чотири роки. Він може бути продовжений до п'яти років у разі ухилення від сплати податків або до десяти років у разі податкового шахрайства, а в разі кримінального переслідування – навіть ще довше. До ухильників ставляться з безкомпромісним німецьким ригоризмом. З огляду на вірогідність ухилення особливу увагу зосереджують на мобільних платниках і правопорушниках.

Крім власне адміністрування податків, податкові інспекції виконують деякі нефіскальні функції: визначають обсяг і надають інвестиційні гранти на будівництво житла; оцінюють з метою оподаткування нерухоме майно тощо.

Серед заходів мінімізації податкового боргу передбачено позбавлення боржника права виїхати за кордон, закриття бізнесу чи скасування ліцензії, до укладень контрактів з державою платника допускають лише за умови ліквідації податкового боргу. На подобу *виборчого податкового цензу* право голосування на виборах, а також розпорядження отриманою спадщиною вступають у силу лише після подачі податкової декларації.

У разі потреби податкові органи консультують платників. Але в складних випадках більш детальні пояснення, що особливо корисно підприємцям, надає *Федеральна палата з питань оподаткування*.

Поліцейські функції в сфері оподаткування виконує *Служба податкового розшуку (Steufa – «Штойфа»)*, яка діє при міністерствах фінансів земель. Її персонал розслідує правопорушення, пов'язані з приховуванням доходів та незаконним ухиленням від податків.

Масштаби ухилення від податків у Німеччині порівняно невеликі, за деякими оцінками становлять не більше ніж 10 % від потенційної суми податкових платежів. Штойфа має статус і права по суті аналогічні кримінальній поліції, щоправда, без права носити зброю.

Всеосяжного податкового кодексу на зразок України в Німеччині немає. Німецький податковий кодекс має форму зводу законів про кожен із податків зокрема, яких більше ніж 100 (!), правил справляння податків, *хартії прав та обов'язків платників податків*, регламенту функціональної діяльності податкової служби. Зміст кодексу обмежений питаннями дефініцій, змісту й обсягу повноважень податкових органів, режиму конфіденційності даних і захисту інформації, декларування, інших процедур податкового процесу та проведення перевірок.

За свідченням професора Кельнського університету Й. Ланга: «У Німеччині щорічно з'являються сотні поправок до податкових законів..., у надрах яких губляться навіть досвідчені експерти». Не допустити подібної складності податкового законодавства Ланг закликав уряди східноєвропейських держав, зокрема Україну.

Казуїстичне в очах платників податкове законодавство робить необхідним податкове консультування з боку професійних знавців податкового права. Податковий консалтинг зосереджений на питаннях обчислення та сплати податків, а також оптимізації оподаткування. Так, типова консультативна фірма WW+KN пропонує клієнтам такі послуги з питань оподаткування:

– Підготовка і подання декларації з податку на прибуток.

– Підготовка декларацій з податку на прибуток особливої категорії працівників – позаштатних співробітників (фрілансерів, англ. – *freelancer*).

– Виявлення неоподатковуваних доходів.

– Перевірка випадків подвійного обліку деяких доходів.

– З'ясування податкових пільг для подружжя та дітей.

– Уточнення оподатковуваних доходів за межами Німеччини.

– Перевірка дії чинних угод про подвійне оподаткування.

У сфері адміністрування податків Німеччина активно розвиває технології *електронного уряду*. З цією метою платників податків запроваджено так звану систему ELSTER. Розміщений в інтернеті

вебсайт ELSTER дає змогу в режимі онлайн передавати декларації про доходи фізичних осіб і податкові повідомлення. Водночас показники декларацій автоматично порівнюються з інформацією в електронній базі даних податкової інспекції, так що відхилення виявляються миттєво. Програма ELSTER доступна для всіх користувачів.

Гордістю системи адміністрування податків у ФРН є її ефективність, основана на принципах і традиціях, історично притаманних німецькій державності, суспільству та народному характеру, а над усе – на дотриманні порядку (Erhaltung der Ordnung). У Німеччині мистецтво управління перебуває на високому рівні ще з часів камералістів.

Німецькі податкові покарання вступають у дію в разі несвоєчасної подачі податкової декларації, недекларування доходу, більше того – несплати податку. Передбачено штрафи в розмірі до 50 тис. євро, а також тюремне ув'язнення.

Висновки. Зароджена в Німеччині камеральна наука за своїм змістом мала енциклопедичний і космополітичний характер і тим сприяла підготовці вправних управлінців різного профілю по всій Європі.

Німецька податкова система – калейдоскоп більше ніж 40 податків, зборів та обов'язкових платежів, пов'язаних з економічними й соціально-побутовими процесами, охоплюючи такі, як церковний податок, акциз на пиво і на каву, податок для власників собак, на збирання сміття, на розважальні заходи та ін.

Згідно з Конституцією ФРН «тягар податків має відповідати обсягу суспільних благ і послуг, що надаються платникам з боку державних органів коштом податків».

З метою урівноважування централістських і федералістських фіскальних інтересів податки розподілено на три групи: 1) однозначно закріплені за конкретними бюджетами; 2) спільні для двох або 3) для всіх ланок бюджетної системи. Пропорції між ними в разі необхідності періодично корегуються. Відповідно бюджети земель перерозподіляються вертикально й горизонтально. Додатково фінансово «бідні» землі отримують дотації з федерального бюджету.

Податок солідарності запроваджено після возз'єднання країни 1990 року в результаті нерівномірності економічних потенціалів земель як інструмент внутрішньо-національної міжрегіональної солідарної взаємодопомоги. Податок доповнює систему вирівнювання доходів, яка діє за схемою: вертикальне вирівнювання – дотації федерального центру окремим землям; горизонтальне вирівнювання – високодохідні землі (Баварія та ін.) допомагали низько дохідним (Саксонії та ін.). Аби в Україні діяла подібна система, то, скажімо, Дніпропетровська область могла б напряму надавати шефську фінансову допомогу Тернопільській за схемою «з бюджету – в бюджет» без посередництва Києва.

Податок на солідарність поширюється на всіх фізичних та юридичних осіб, які сплачують податки за вищою ставкою (так званий «rich man's tax»).

Платників податку на доходи фізичних осіб диференційовано на шість класів за ознаками сімейно-громадського стану, що носить традиційні риси раніш існуючої в Німеччині класно-станової форми оподаткування доходів.

Екологічна та енергозберігаюча спрямованість податкової системи реалізується через оподаткування моторних палив та автотранспорту.

Як засіб інтенсифікації роботи та підвищення кваліфікації діє бальна система оцінки фахового рівня та результатів роботи податкових інспекторів.

У світлі ідей камералізму відмітна риса фіскального адміністрування у ФРГ – його висока ефективність завдяки професіоналізму персоналу податкової служби та самодисципліні платників податків. Два чинники характеризують діяльність сучасного німецького податкового відомства: об'єктивний – раціональні, практично вивірені форми оподаткування; і суб'єктивний – високі ділові та моральні якості всіх учасників податкового процесу. Головне – не фіскально-контрольна установа сама по собі, а властивості та знання людей, які там працюють.

Контрольні питання

1. Схарактеризуйте погляди одного з видатних представників німецького вчення про адміністрування податків (камералізм).
2. Охарактеризуйте діяльність «батька» німецького «економічного чуда» Людвіга Ерхарда.
3. Німецький податковий кодекс має характер хартії прав і обов'язків платників податків. Що значить термін «хартія»? Чи існує подібний документ в Україні?
4. Подібність і відмінність податків на доходи і на прибутки в Німеччині від їхніх аналогів в Україні.
5. Яку корисну функцію виконує поділ платників податків у ФРН на класи за соціальними, громадянськими і сімейними ознаками?
6. Чим універсальний акциз типу податку з обороту, батьківщиною якого є Німеччина, відрізняється від спеціальних акцизів на окремі товари?
7. Податкова система Німеччини має репутацію множинної. Чим у принципі вона відрізняється від податкової системи України?
8. Які ефекти, крім фіскального, створює оподаткування автомобілів?
9. Податок солідарності, його сутність і призначення. Чи існує податок подібного типу в Україні?
10. Відмітні особливості адміністрування податків у Німеччині.

Тестові завдання

1. Платники податку на доходи фізичних осіб у ФРН диференційовані на декілька категорій під назвою:

а) шедули;

б) класи;

в) бокси;

г) гільдії.

2. Податковий ценз громадянських прав, який деякий час у минулому існував у Німеччині, означає:

а) зменшення податку на певну суму;

б) позбавлення права обирати і бути обраним в органи влади;

в) право обирати і бути обраним в органи влади за умови сплати прямого податку установленого розміру;

г) позбавлення платників податків будь-яких громадянських прав.

3. У ФРН установлено фіскальну монополію на виготовлення спирту. Фіскальна монополія – це:

а) монополія виробництва товару приватними підприємствами;

б) монопольне право власності на певний товар;

в) монопольне право на володіння певним майном або товаром;

г) виключне право виробництва і/або торгівлі певним товаром державними підприємствами.

4. Максимальний ефект перерозподілу доходів від одних людей на користь других створює:

а) податок на доходи фізичних осіб за високими прогресивними ставками;

б) податок на прибуток корпорацій за пропорційними ставками;

в) акцизний податок на предмети розкоші;

г) податок на спадщину та дарування.

5. Податкові канікули – це:

а) на певний період часу звільнення від податку або його послаблення для деяких категорій фізичних і/або юридичних осіб;

б) звільнення від податку певної території;

в) звільнення від податку певної галузі виробництва;

г) звільнення від податку окремих категорій осіб у силу їхнього привілейованого статусу.

6. Один із названих економістів – німецький класик вчення про податки:

а) Адольф Вагнер;

б) Поль Леруа-Больє;

в) Артур Лаффер;

г) Ерік Ліндаль.

7. 2024 року максимальна ставка податку на доходи фізичних осіб у ФРН становить:

а) 40 %;

б) 45 %;

в) 50 %;

г) 55 %.

8. Мінімальна, крім нульової, ставка податку на доходи фізичних осіб у ФРН 2024 року становить:

а) 10 %;

б) 14 %;

в) 15 %;

г) 15,5 %.

9. Стандартна ставка ПДВ у ФРН 2024 року становить:

а) 15 %;

б) 19 %;

в) 20 %;

г) 21 %.

10. Платників податку на доходи фізичних осіб у Німеччині поділено на класи (категорії за соціально-сімейними ознаками) числом:

а) три;

б) чотири;

в) п’ять;

г) шість.

ТЕМА 3
СПЕЦИФІКА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Питома вага податків у ВВП – 45,2 %.
Місце за Світовим індексом щастя – 21.
Місце за Індексом людського розвитку – 28.

3.1. Фіскальні перетворення Великої французької революції та розвиток наукової думки.

3.2. Загальнодержавні (центральні) податки.

3.3. Місцеві податки.

3.4. Адміністрування та консультування податків.

Ключові терміни й поняття: податковий ценз, імунітет, кадастр, фіскальна монополія, податковий кредит, церковна десятина, відкупна система оподаткування, габель, фіскальна одиниця, кольбертизм, принцип «Laissez faire, laissez passer», парафіскалітети, «податковий щит», електронний уряд, «уряд у смартфоні».

Сучасна податкова система Франції веде свій історичний початок від драматичних подій Великої французької революції 1789–1793 рр. 14 липня – день початку революції, національне свято й основа французької політичної та податкової культури. Зафіксовані в гаслах і положеннях прийнятої революцією «Декларації прав людини і громадянина» перетворення не втратили своєї актуальності донині. Французьким революціонерам належить дотепне і точне визначення податку: «Платіж, накладений на всіх, всіма»[12].

З давніх-давен Франція – одна з найбільш яскравих країн світу, це важливий економічний, політичний, культурний, інтелектуальний центр Європи. Франція – основоположниця і впливовий член Європейського Союзу, входить до складу держав «Великої сімки» і «Великої двадцятки», сьома за величиною економіка

[12] Classics in the Theory of Public Finance / Ed. by R. A. Musgrave, A. T. Peacock. London : Macmillan ; New York : St Martin's Press, 1967. P. 153.

світу. З Франції походять важливі фіскальні ініціативи, наприклад, щодо конструкції податку на додану вартість, який тепер поширився глобально. За кількістю стартапів сучасна Франція – одна з найбільш креативних та інноваційних держав у світі.

3.1. Фіскальні перетворення Великої французької революції та розвиток наукової думки

У «Декларації прав людини і громадянина» індивідуум постає в поєднанні двох начал: фізичної особи і суспільного громадянина. Цей дуалізм можна розуміти так: у людини головне серце, а в громадянина – розум. Під соціально-психологічним кутом зору роздвоєння на людину і громадянина дуже важливе для інтерпретації суперечливої природи податку: для людини в побутовому розумінні податок – приватна втрата, для громадянина – суспільний обов'язок; людина втрачає частину доходу, а громадянин у її особі набуває суспільні блага.

Революція проголосила: «Всі громадяни мають право особисто або через своїх представників установлювати необхідність державних податків (contribution publique)». Було покінчено з порядками феодального режиму – «жахливим фактом в очах розуму», проведено буржуазно-демократичні перетворення в оподаткуванні:

– податки проголошено патріотичним громадянським обов'язком;

– уведено гласність бюджету;

– скасовано податкові імунітети;

– скасовано церковну десятину;

– скасовано ненависний акциз на сіль (*gabelle*), який існував із XIV ст.;

– запроваджено податковий ценз громадянських прав, громадян поділено на активних і пасивних;

– непопулярні слова замінено на нові терміни: податки перейменовано на внески (*contributions*);

– терор проти відкупників податків, оголошених «ворогами народу».

Зокрема, заміна терміна *impôt* (податок) на *contribution publique* (пожертва, внесок на користь суспільству) – приклад пропаганди психологічними засобами з метою приховати від народних мас сутність оподаткування. Приклад з перейменуванням податків є доказом того, що, не міняючи сутності справи, одними декоративними заходами можна пригасити невдоволення людей. «Не можна вплинути на поведінку мас лише аргументами розуму», – попереджав знаменитий французький соціолог Г. Ле Бон (1841–1931). Необхідно також діяти за допомогою витончених моралізаторських та соціально-психологічних методів.

Із нововведень революції не прижився лише *податковий ценз громадянських прав*, – коли до виборів у органи влади допускалися лише так звані *активні громадяни*, тобто ті, які сплачували прямий податок не нижчий установленого ліміту. Навіть сьогодні звучать голоси щодо доцільності перегляду суб'єктності демократичних прав так, щоб позбавити права участі у виборах злісних неплатників податків.

В інтелектуальному плані Франція знаменита державними діячами і ученими-фінансистами, що зробили великий вклад у вчення про податки і розвиток фіскальної практики. Ще 1784 року вийшла друком робота Ж. Неккера (1732–1804) «Про управління державними доходами», в якій фіскальне адміністрування вперше було виведено на науковий і моральний рівень.

За словами класика фінансової науки П'єра Леруа-Больє (1843–1916), автора «Трактату з науки фінансів», податки – не погана річ, за деяких умов навіть добра, платіж податку – акт патріотизму. Податки слугують формою колективного фінансування створення спільної цивілізаційної спадщини, матеріального і духовного багатства нації. Вигоди, які отримують платники податків – суть послуги державних служб на користь платників або суспільні роботи і блага, оплачені за рахунок податкових надходжень[13].

Міністр фінансів Жан-Батист Кольбер (1619–1683) провадив економічну політику, пізніше названу за його іменем *кольбертизмом*. Вона полягала в сприянні виробництву й експорту парфумів,

[13] Classics in the Theory of Public Finance / Ed. by R. A. Musgrave, A. T. Peacock. London : Macmillan ; New York : St Martin's Press, 1967. P. 152–164.

дорогих меблів, посуду, вин, вишуканої одежі, взуття тощо. «Кольбер створив той витончений смак, який становить величезний капітал національного багатства і відмітну рису французького генія». Наслідки такої політики відчуваються через віки, – адже Франція й донині залишається лідером із постачання на світовий ринок подібного роду товарів. Звідси урок – раз уряду доводиться втручатися в економіку, то варто робити це з тією далекогляд-ністю, як Кольбер.

Століттям пізніше другий міністр Анн Робер Жак Тюрго (1727–1781) провадив політику економічного лібералізму за принципом «*faire, laissez passer*»: *дайте спокій, не заважайте діяти*, тобто застерігав державу не шкодити бізнесу надмірним втручанням у його справи, що також правильно.

У бестселері «Капітал у XXI столітті» Тома Пікетті дослідив причини й наслідки нерівності доходів. Він пише: «Оподаткування – надто важлива політична і філософська проблема, можливо важливіша від усіх інших проблем. Без податків суспільство не мало б спільної долі, не спромоглося б на колективні дії. І так було в усі часи. По суті першопричина всіх суспільних перетворень зводиться до фіскальної революції»[14]. Роботу Пікетті оголошено найбільш значною книгою 2013 року з економічної тематики.

Останнє слово французької науки про оподаткування – дослідження проф. Реймського університету Марка Лероя із соціології податку (La Sociologie de l'impôt) та фіскальної соціології (La sociologie fiscale). Лерой аналізує взаємозв'язок між оподаткуванням, державою, громадами та суспільством. На основі теоретичних та емпіричних знань (автор багато років працював податковим інспектором) у монографіях розкрито, як сучасна податкова держава реалізує свої численні функції.

Франція – батьківщина знакових в історії оподаткування подій. Тут уперше були запроваджені акцизи на буряковий цукор (1837 р.), на автомобілі та велосипеди (1893 р.). 1954 року Моріс Лоре (1917–2001) винайшов податок на додану вартість, який поширився на весь світ. ПДВ – можливо найбільш важлива подія в оподаткуванні в другій половині XX ст., загалом видатне явище в світовій історії податків.

[14] Piketty Th. Capital in the Twenty-First Century. Cambridge (Mass.). London : Belknap Press of Harvard University Press, 2014. P. 493.

3.2. Загальнодержавні (центральні) податки

Податкова система Франції на всіх рінях налічує приблизно 200 (!) податків, зборів, обов'язкових і так званих парафіскальних платежів. Дохідність більшості з них незначна[15], що відчутно ускладнює фіскальне адміністрування. Для порівняння – у Німеччині подібних мікро-податків усього три.

Парафіскалітети – дрібні податки, збори та обов'язкові платежі, які від імені фіску збирають певні підприємства, організації, фонди. Наприклад: збір туристичного податку безпосередньо в аеропорту або в готелі; за оформлення документів – у відповідному офісі, окремі збори на конкретних лініях метро тощо, що робить податкову систему Франції особливо множинною.

Оподаткування особистих доходів Франція запровадила 1916 року четвертою у світі – після Великої Британії (1842 р.), Японії (1887 р.), Німеччини (1891 р.), США (1913 р.). Сучасний *податок на доходи фізичних осіб* характеризує наведена нижче шкала ставок.

Таблиця 3.1 – Шкала ставок податку на доходи фізичних осіб (2024 р.)

Ставки (% %)	Оподатковуваний дохід (євро)	
0	До 11 294	
11,0	Від 11 295	До 28 787
30,0	Від 28 798	До 82 341
41,0	Від 82 342	До 177 106
45,0	Вище ніж 177 106	

Ставки податку на прибуток 2024 року підвищено на 4,8 %, порівняно зі ставками 2023 року, у зв'язку з інфляцією. Сплата податку в джерела (система pay as you earn, P.A.Y.E.).

На додаток до податку на дохід стягуються соціальні внески, які становлять 17,2 % від незаробленого доходу. Нерезиденти сплачують цей податок з орендної плати та доходів від продажу

[15] Guide to income taxes in France. URL : https://snippetsofparis.com/taxes-france/ (дата звернення: 25.01.2023).

нерухомості. Ставка для громадян ЄС, які не є резидентами Франції, становить 7,5 %.

У Франції діє досить складна система так званого *сімейного коефіцієнта* (*quotient familial*), яка ділить загальний оподатковуваний дохід сім'ї на кілька часток. Виходячи з особистих і сімейних обставин платника податків та кількості утриманців, сімейний коефіцієнт використовується для визначення доходу, який слугує орієнтиром для визначення суми прибуткового податку.

Наприклад[16]:

– неодружені, розлучені або вдови, без дітей на утриманні, мають лише 1 частину сімейного коефіцієнта;

– одружені без дітей на утриманні, мають 2 частини коефіцієнта;

– хто має дітей на утриманні, може скористатися додатковими частинами сімейного коефіцієнта;

– інваліди або ветерани, також можуть скористатися додатковими частинами сімейного коефіцієнта.

Система коефіцієнтів походить від прийнятої у Франції *фіскальної одиниці (foyer fiscal),* якою є *сім'я.* Під сім'єю розуміють подружжя та осіб, які перебувають на їхньому утриманні, самітні – самі собі фіскальні одиниці. Для розрахунку податку оподатковуваний дохід залежно від кількості членів сім'ї ділять на *частки (part)*, на кожну з яких установлено ставку податку. Кожну дитину рахують як половину частки, на дітей передбачено знижку з оподатковуваного доходу.

Допомога на дітей розраховується так. Наприклад, для сім'ї в складі п'яти осіб (подружжя і троє дітей до 18-річного віку) річний дохід сім'ї ділиться на чотири частини (одна – для чоловіка, одна – для дружини, по 0,5 частки – на першу і другу дитину, одна повна частка на наступних дітей, скільки б їх не було. Вважають, що подібна система створена з соціально-демографічних міркувань для заохочення батьків мати більше дітей.

[16] French income tax brackets and tax rates. URL : https://prasanthragupathy.com/2024/01/tax-french-income-tax-brackets-and-tax-rates-in-2024/ (дата звернення: 07.07.2024).

У Фракції також діє система повернень, надбавок та відшкодувань податку на дохід, наприклад, повернення витрат, пов'язаних із працевлаштуванням за професією, доплата (надбавка) до доходу низькооплачуваним працівникам (Prime Pour l'Emploi) та інші.

Метою Pour l'Emploi є стимулювання зайнятості працівників через заміни соціальних виплат (наприклад, допомоги по безробіттю) заробітною платою. Тобто з соціально-економічних міркувань *дохід від роботи мати більш раціонально, ніж незароблений дохід від повної бездіяльності*. У результаті створюється ефект аналогу негативного податку – натомість давати дохід державі громадянин одержує дохід від неї. Однотипні податкові кредити введено також у США (*income tax credit*) і Великій Британії (*working tax credit*).

Вражає адресним розмаїттям система численних податкових пільг (*réduction d'impôt*) у формі зменшення оподатковуваного доходу в установлених лімітах, що стосується різних категорій населення, зокрема студентів та учнів. Так, заробітна плата, отримана учнем або студентом віком до 26 років, звільняється від прибуткового податку до встановленого ліміту оподатковуваного доходу за попередній рік у сумі до 5 тис. євро.

Крім податкової знижки, стандартні пільги у Франції надаються у формі податкового кредиту (*crédit d'impôt*). Податковий кредит – це дозволене законом пряме відрахування певних соціально вмотивованих або суспільно важливих витрат із загальної суми податкових зобов'язань у межах установлених лімітів. Передбачено такі види податкових кредитів: енергозбереження в житловому секторі; адаптація житла щодо комфорту та безпеки; догляд за дітьми до 7 років; допомога по дому (прибирання, приготування їжі тощо).

За присудом фахівців, французька система соціального страхування *«складна аж до неможливості осягання її розумом»*. Величина внесків залежить від численних обставин: галузі економіки, величини компанії, виду зайнятості й статусу роботи, рівня заробітної плати, віку виходу на пенсію тощо.

І працівники, і роботодавці повинні сплачувати внески до фондів соціального страхування та пенсійного забезпечення, які розраховуються на основі щомісячної зарплати. Наприклад[17]:

зарплата € 20 тис.: відрахування працівника – 22 %, роботодавця – 10 %;

зарплата € 50 тис.: відрахування працівника – 21 %, роботодавця – 35 %;

зарплата € 100 тис.: відрахування працівника – 21 %, роботодавця – 43 %.

Внески роботодавця є додатковими до відрахувань працівника.

Система соціального забезпечення для найбільш масової категорії населення – найманих працівників – 2024 року налічує 14 видів страхування[18]. Так, лише по одній із соціальних груп передбачено такі види страхування:

– здоров'я, материнства та батьківства;
– на випадок непрацездатності;
– на випадок смерті;
– на випадок смерті дитини.

Вихід на пенсію супроводжується двома виплатами: по-перше, по базовій схемі, по-друге, передбачено обов'язкове додаткове пенсійне забезпечення.

На випадок навчання у Франції українських студентів небезінтересно знати про умови соціального забезпечення для іноземних студентів. Там передбачено безкоштовний доступ до державного медичного страхування, що дає змогу відшкодовувати 70 % таких витрат на охорону здоров'я:

– на лікарів та лікарні (консультації, лікування, операції тощо);
– на ліки, призначені лікарем;
– на швидку допомогу, якщо вона призначена лікарем.

Решта 30 % покривається приватним медичним страхуванням.

[17] France at a glance 2024. URL : https://www.jameshowes.fr/wp-content/uploads/2024/03/J001616-France-At-A-Glance-Update-2024-AW.pdf (дата звернення: 14.07.2024).
[18] The French social security system for salaried workers. URL : https://www.cleiss.fr/docs/regimes/regime_france/an_index.html (дата звернення: 12.07.2024).

Ставка внеску (*contribusion*) на соціальне страхування для компаній становить 45 % від фонду оплати праці, для найманих працівників – 23 % від валової заробітної плати[19].

Взята загалом, французька система соціального страхування принципово не відрізняється від подібних систем у державах загального благоденства (*welfare states*). Для неї властиве типове соціальне доброчинство і щедрість.

Стандартна ставка *податку на прибуток корпорацій* 2024 року становить 25 %. Податок установлено на територіальній основі, тобто він нараховується на прибуток з французьких джерел, а не на глобальній (*worldwide*) основі.

Малі компанії при обороті менше ніж 10 млн євро (приблизно 75 % із них належить фізичним особам) – 25 %, при обороті менше ніж 42,5 тис. євро – 15 %.

Встановлено 3 %-вий податок на компанії, що володіють землею та будівлями, а також 3 %-вий збір з доходу компаній від цифрових послуг.

Згідно із Законом «Про свободу вибору майбутнього» з метою сприяння зайнятості та підготовки молоді до оволодіння професіями з компаній з далекоглядною метою збирають цільовий *податок на учнівство*.

Податок на приріст вартості капіталу (активів) сплачується за продаж і перепродаж (тому цей податок називають спекулятивним) будівель, земельних ділянок, акцій тощо. Для резидентів Франції основна ставка податку 19,0 % плюс 17,2 % соціальної надбавки. Для громадян із країн-нечленів ЄС – 75 % плюс 17,2 % надбавки, так що їм розраховувати на бариш не доводиться.

Франція – батьківщина податку на додану вартість, де ПДВ запроваджено 1954 року за проєктом Моріса Лоре після успішного тестування у французькій колонії Кот-д'Івуар. ПДВ – унікальний феномен, фіскальний гібрид, що об'єднує властивості податку на покупки і податку на продажі. Українські економісти характеризували ПДВ як найновішу і, можливо, остаточну форму еволюції

[19] France corporate tax rate. URL : https://tradingeconomics.com/france/corporate-tax-rate#:~:text=The%20Corporate%20Tax%20Rate%20in,Direction%20Générale%20des%20Finances%20Publiques (дата звернення: 12.07.2024).

універсальних акцизів[20]. Ставки ПДВ диференційовані за соціальною ознакою, але на більшість товарів і послуг стандартна ставка 20 %.

Знижені ставки 10 % або 5,5 % установлено на товари з характером соціальної пільги: харчі, газ та електроенергію, книги, медикаменти, послуги пасажирського транспорту, витрати на ремонт оселі, тощо. Зокрема, ставка 5,5 % поширюється на корми для тварин – джерел продуктів харчування (корови, кролі, кури та ін.), на рибальство й рибництво, а також на товари для людей з обмеженими можливостями та, що дивно, на імпортні твори мистецтва).

Мікропідприємці не сплачують ПДВ, якщо оборот не перевищує 91,9 тис. євро (товари) або 36,8 тис. євро (вільні професії).

У Франції акцизи на тютюнові вироби, енергоносії (нафтопродукти, газ, вугілля), алкогольні напої гармонізовано на рівні Євросоюзу. Справляння інших акцизів (на розваги, дорогоцінні метали, ювелірні вироби, антикваріат, порнопродукцію та ін.) регламентовано національним законодавством.

На виробництво, імпорт і торгівлю тютюновою продукцією та сірниками установлено державну (фіскальну) монополію. Здавна ведеться також агітація на користь державної монополії на алкоголь. Але противники стверджують, що монополія порушить масу приватних інтересів, чим викличе протести.

Франція – одна з чотирьох країн Європи (крім Франції, Великої Британії, Угорщини та Норвегії), де стягується *податок на розкіш*. Податок на розкіш – це форма оподаткування товарів і послуг елітного споживання, недоступного для більшості. За походженням він має ще античну історію. Мета податку – перерозподіл доходів, скорочення соціальної нерівності та підвищення доходів бюджету. Платники податку – особи, які володіють майном у сумі 1,3 млн євро і більше. Максимальна ставка – 1,5 % від вартості майна. У базу оподаткування входять усі види житлової та нежитлової нерухомості, банківські депозити, коштовності та транспортні засоби: автомобілі, яхти, літаки та ін.

[20] Сутормiна В. М., Федосов В. М., Андрущенко В. Л. Держава – податки – бізнес. К. : Либідь, 1992. С. 256.

На *worldwide* вартість нерухомості у приватній власності, вартість якого за мінусом зобов'язань перевищує 800 тис. євро, запроваджено *податок на багатство*, перейменований 2018 року з *податку солідарності на багатство.*

Таблиця 3.2 – Шкала ставок податку на багатство (2024 р.)

Податкові ставки (% %)	Вартість майна (тис. євро)	
0,00	До 800	
0,50	Від 800	До 1 300
0,70	Від 1 300	До 2 570
1,00	Від 2 570	До 5 000
1,25	Від 5 000	До 10 000
1,50	10 млн і вище	

Джерело: France at a glance 2024. URL : https://www.jameshowes.fr/wp-content/uploads/2024/03/J001616-France-At-A-Glance-Update-2024-AW.pdf (дата звернення: 14.07.2024).

Сумарна величина кількох прямих податків на одного платника може перевищити величину його доходу. На такий випадок запроваджено так званий *податковий щит (bouclier fiscal),* яким визначено верхній ліміт суми податкових зобов'язань. «Щит» гарантує, що загальна сума податків на одну особу не перевищуватиме певний відсоток від її доходу. Понад цей відсоток податок вважається *конфіскаційним*. На 2024 рік передбачено, що сума чотирьох прямих особистих податків (на доходи, на багатство, на соціальне страхування, місцевих податків на нерухомість) не повинна перевищувати 75 % чистого оподатковуваного доходу домогосподарства за попередній рік.

«Податковий щит» можна вважати за соціальну пільгу для тих категорій платників, які: володіють власністю, яка не приносить доходу; вартість чиїх активів швидко піднімається в результаті росту цін; або тих небагатих, хто володіє дорогим житлом і відповідно платить високий податок на нерухомість (наприклад, збіднілий аристократ – власник середньовічного замку).

Податок на спадщину і дарування діє за винятком: не оподатковується посмертна спадщина для подружжя; прижиттєві дарування між подружжям; прижиттєві дарування одного з подружжя одному з дітей (у такий спосіб робиться заслін неоподатковуваному прижиттєвому роздаровуванню майна.

Мінімальна ставка податку – 5 %, максимальна – 45 % на спадщину вартістю більше ніж 1,8 млн євро, між ними шість проміжних прогресивних ставок.

Спадщину і дарування більш віддаленим родичам (брати, сестри, племінники та ін.) оподатковують за підвищеними ставками, навіть 60 % (для сторонніх за заповітом). Деякі обмеження між віком дарувальника і віком бенефіціара (одержувача) установлені так, аби обмежити людям похилого віку можливість за життя роздаровували майно родичам, зокрема, тим із них, хто вже досяг повноліття і здатний заробляти самостійно. На прикладі Франції помітно, що податок на спадщину і дарування – один із найбільш юридично і процесуально складних, важких в адмініструванні податків.

Загалом стає помітною соціально-примирлива, благодійна направленість податкової політики Франції. Три основні податки: на доходи фізичних осіб, на багатство і ПДВ відповідають принципу – з тих, хто багато має, податків із них беруть суттєво більше.

3.3. Місцеві податки

Два податки на домогосподарства: податок на житло (*taxe d'habitation*) і податок на нерухомі активи (*taxe foncière*) домінують у неймовірно масштабній сфері місцевих фінансів Франції, – у країні налічується приблизно 40 тис. комун (громад), середня чисельність населення яких становить усього 200 осіб.

Податок на житло сплачують щорічно орендарі нерухомості, а податок на активи – власники. У Франції податок на нерухоме майно або реальний податок *(taille reelle)* існує з часів раннього Середньовіччя. Сучасний податок на нерухомість – прямий потомок горезвісного *податку на вікна і двері*, який дожив до початку

XX ст. Ставки податків у межах установлених центральним урядом лімітів визначають у щорічних бюджетах органи місцевого самоврядування в розрахунку на величину і специфіку своїх потреб. Передбачається ряд винятків і пільг соціального характеру.

Податок на житло сплачують орендарі житла з прилеглими автостоянками, садами, гаражами тощо, які вони займають за станом на 1 січня. Оподатковуються також незаселені будинки і квартири, якщо вони залишаються такими впродовж п'яти років і більше. З 1 січня 2023 року скасовано податок на житло за основним місцем проживання. Однак місцевий податок залишається на вторинне житло та інші мебльовані приміщення, не віднесені до основного житла.

У зв'язку з прийняттям в Україні податку на нерухоме майно викликає підвищений інтерес конструкція французького аналога цього податку. Податок на землю під забудовою, буквально – *поземельний податок на нерухоме майно* (*taxe foncière*) сплачують *власники земельних ділянок*, забудованих житловими (будинки, квартири) і діловими приміщеннями (крамниці, склади, різні споруди). База податку – кадастрова вартість нерухомості з періодичною переоцінкою. Ставки податку визначають на місцевому рівні. Пільги передбачені для літніх та непрацездатних.

Сума *taxe foncière* розраховується множенням оподатковуваної бази майна (кадастрової орендної вартості) на відповідні ставки податку. Податок на майно також містить збір на вивезення побутових відходів. Кадастрова орендна вартість являє собою теоретичний рівень орендної плати, яку могла б мати відповідна власність, якби її орендували, – зі сторони все це зрозуміти дуже не просто.

Податок на майно (*i'impôt sur la fortune immobilière, IFI*). IFI стосується домогосподарств, чиї нерухомі активи оцінюються в понад 1,3 млн євро на 1 січня 2024 року. За рахунок знижок на IFI передбачено пожертви у Фонд Нотр-Дам (на ремонт знаменитого собору, що згорів 2019 року).

Важливим місцевим податком є також *професійний податок (la taxe professionnelle).* Його сплачують фізичні або юридичні особи, які здійснюють неоплачувану професійну діяльність на

регулярній основі. Під фізичними або юридичними особами мають на увазі компанії, а також самозайняті особи (підприємці, ремісники, торговці, представники вільних професій). Професійний податок розроблено так, щоб бути, наскільки це можливо, пропорційним продуктивності професій. Його гадану фіскальну продуктивність оцінюють за допомогою певних зовнішніх ознак (кількість працівників і виробничого обладнання, площа робочого приміщення та ін.).

Франція – велика туристична держава. 2024 року муніципалітети на місцях можуть встановлювати свої тарифи туристичного податку лише в межах від 0,5 до 4,20 євро, у Парижі – від 1,5 до 6,4 євро залежно від класу готелю.

Примітно, що порівняно незначний *збір на прибирання сміття*, ставка якого в середньому по країні становить 100 євро на домогосподарство, приносить більше ніж 10 млрд євро доходу в рік.

До місцевих платежів належать *реєстраційний збір* за свідоцтво на автотранспортні засоби (*carte grise*), розрахований на основі технічних характеристик транспортного засобу (потужність двигуна, величина і вік автомобіля, рівень викидів CO_2).

Однією з історичних форм місцевого оподаткування у Франції є так звані *додаткові сантими* – надбавки до державних податків на користь місцевих органів самоврядування: департаментів і комун.

Складається враження, що система місцевого оподаткування у Франції не менш громіздка, ніж національна система соціального страхування та забезпечення. Місцеві органи влади мають широкі права щодо надання пільг по місцевих податках залежно від конкретних обставин. Налічуючи приблизно 200 податків, зборів та обов'язкових платежів, сформована історично національна податкова система Франції унікально складна і множинна.

3.4. Адміністрування та консультування податків

Фіскальне відомство – *Генеральна дирекція податків (Direction Générale des Impôts)* перебуває у складі Міністерства фінансів Франції. Структурно відомство організовано за *принципом групового таргетування*, що передбачає адресну націленість

діяльності підрозділів на певні категорії платників податків. Тобто кожен із відомчих структурних підрозділів спеціалізується на комплексному обслуговуванні окремої групи платників: великих платників з числа фізичних і юридичних осіб, платників ПДВ тощо. Податкова служба виконує деякі нефіскальні функції: здійснює оцінку приватного майна, а також менеджмент державної власності.

Директорат по роботі з великими платниками податків обслуговує транснаціональні корпорації. У *Офіс контролю та аудиту великих платників* щорічно передаються списки останніх. [Подібним чином діє і ДПС України].

Директорат має відомчі *регіональні податкові центри (Centre des Impôts*). На персонал останніх покладено безпосереднє адміністрування податків на рівні органів місцевого самоврядування – муніципалітетів і комун. Податкові центри реєструють платників і ведуть їх особисті справи. *Інспектори* податкових центрів приймають декларації, перевіряють правильність нарахування податків. До 31 травня поточного року декларації про доходи за минулий рік платники мають подавати консолідовано, тобто спільну декларацію для всіх членів сім'ї.

Від податкових центрів функціонально відокремлені *органи зі збирання податків (collectiur des impôts),* які розсилають податкові повідомлення та приймають платежі. Виходить не дуже зручно: платнику податків доводиться контактувати як із податковим інспектором, так і збирачем податків.

Податковий кодекс (Code Général des Impôts) складається з двох частин. У першій регламентовано порядок розрахунку бази і справляння різних податків, у другій частині розписано механізм діяльності податкової служби та процедури податкового контролю. Поточні зміни у податкове законодавство вносяться через щорічні бюджетні закони.

По відношенню до представників малого бізнесу, особливо численних у Франції, застосовують процедуру *forfait fiscal* – справляння податку з суми доходу, зарання узгодженого між податковим інспектором і платником податку, а не реального доходу. Податок розраховується на основі непрямих показників потенційного доходу. Наприклад, кількості місць у ресторані та ін.

Податковий контроль має три рівні. На *першому рівні* функції податкової служби обмежені перевіркою формальної правильності реквізитів поданої декларації та випискою податкового повідомлення. У разі виникнення будь-якої неясності на *другому рівні перевірки* платнику надсилається перелік питань, які потребують пояснення, на що відводиться до 30 днів, а в разі необхідності документального підтвердження – до двох місяців.

У серйозних випадках наступає черга поглибленого *третього рівня контролю*, який проводиться в режимі розслідування. Дану перевірку здійснюють фахівці *Генеральної інспекції фінансів*. Щоправда, ризик попасти під контроль третього рівня порівняно невеликий. З числа мільйонів платників подібних перевірок зазнають здебільшого бізнесмени у сфері ресторанного бізнесу і будівництва, які мають справу з готівкою, а також господарські операції, пов'язані зі сплатою ПДВ. Після перевірки третього рівня контролери не мають права повторно перевіряти такого платника впродовж року.

Податкова адміністрація Франції здійснює аудит виконання податкових зобов'язань, маючи певні часові рамки[21] для початку розслідувань за відсутності шахрайства та за умови, що декларація подана вчасно, а саме:

Податок на дохід – 3 календарні роки, що передують поточному, 10 років у разі відсутності декларації;

Податок на прибуток корпорацій – 3 календарні роки, що передують поточному року, 10 років у разі відсутності декларації;

Податок на багатство – 3 роки, 6 років при відсутності декларації;

Податок на нерухомість – 3 роки, 6 років у разі відсутності декларації;

З %-вий податок – 3 роки, 6 років у разі відсутності декларації;

ПДВ – 3 роки, 10 років у разі відсутності декларації.

Останнім часом у Франції посилили кримінальну відповідальність щодо податкових питань. Податкові органи зобов'язані передавати в прокуратуру матеріали всіх податкових перевірок, що перевищують суму 100 тис. євро.

[21] France at a glance 2024. URL : https://www.jameshowes.fr/wp-content/uploads/2024/03/J001616-France-At-A-Glance-Update-2024-AW.pdf (дата звернення: 14.07.2024).

У пошуках способів легального ухилення від податків платники вправі користуватися порадами приватних консультантів, але останнє слово в юридичній інтерпретації таких способів належить податковій службі, оскільки не виключено, що та чи інша схема формально законного ухилення виявиться замислом *зловживання правом і довірою*. Тому платникам рекомендують приймати поради в письмовій формі або фіксувати їх на диктофон.

Потреба в консультуванні неминуче існує тому, що для платника податків, особливо в бізнесі та соціальному страхуванні, французьке законодавство постає непрохідним лабіринтом, вихід із якого знають лише глибокі носії спеціальних знань. Консультативні фірми надають поради під девізом: «не платіть більше, ніж належить». Типові послуги передбачають:

– Підготовку річних або щоквартальних декларацій з ПДВ.

– Річні декларації з податку на прибуток резидентів і нерезидентів.

– Оптимізацію податків.

– Забезпечення всіх потенційних податкових пільг і відрахувань.

Особливо актуальні податкові питання трансфертного ціноутворення, злиття та поглинання акціонерних компаній, фіскальні аспекти інвестиційних стратегій. У VIP-курортних зонах французької Рив'єрі та Монако консультанти надають допомогу в податковому плануванні та управлінні багатством.

Експерти консультаційної фірми Elitax надають допомогу зі сплати прибуткового податку іноземцям (expats – емігрантам, біженцям, зарубіжним спеціалістам), які проживають у Франції, з таких питань:

– Заповнення і подача податкової декларації.

– Подолання мовного бар'єра під час заповнення документів.

– Звільнення від адміністративної рутини, своєчасна подача звітності.

– Позбавлення пропусків оподатковуваних доходів та об'єктів.

– Гарантія впевненості, що декларація оптимізована, прийняті правильні рішення, всі податкові знижки, відрахування та кредити заявлені.

Виявлене ухилення від сплати податків зазвичай карається в адміністративному порядку – стягуванням несплаченого та накладанням штрафу. Кримінальне переслідування неплатника залишається ексклюзивним правом податкової служби. Тільки вона вправі передати справи з приводу податкових злочинів у прокуратуру. Але навіть великих ухильників здебільше карають тільки штрафом. До кримінальних справ і суду доходять лише вкрай кричущі випадки, що завдають серйозну шкоду. Подібні податкові злочини караються тюремним строком до 5 років і штрафом до 500 тис. євро.

З претензіями до фіскального відомства, які не вирішені на місцевому рівні, платник вправі звернутися у вищі інстанції: незалежну *погоджувальну службу* при регіональних податкових центрах; до *податкового омбудсмена* з прав платників податків; *державного омбудсмена* і, зрештою, в суд. Незалежний статус цих апеляційних структур продиктований тим, що в межах органів податкової системи неможливо виправити вади цієї самої системи.

Висновки. Фіскальні перетворення Великої французької революції – надбання для всього людства, вони набули міжнародного поширення та значення. За прикладом Франції податкову систему було поставлено під контроль демократичних інститутів і громадянського суспільства, проголошено морально-патріотичні та культурні засади оподаткування.

Податкова система сучасної Франції має свої відмітні риси: соціальний характер оподаткування та податкової політики; відносна стабільність складу податків і зборів, способів їх справляння; історично (акциз на сіль – *gabelle* – запроваджено в XIV ст.), структурно і за величиною суми збору непрямі податки споживання переважають прямі, саме у Франції було вперше у світі запроваджено податок на додаткову вартість; дуже складна система соціального страхування й забезпечення, а також досить соціально щедра система податкових пільг та знижок; податкова система тісно пов’язана з інституціями Євросоюзу.

ПДВ, можливо, найбільш досконалий податок на споживання з числа всіх, які будь-коли існували, – винахід і дарунок людству французького генія.

Франція має всі ознаки соціальної держави загального благоденства. Але система соціального захисту, страхування та забезпечення дуже складна «аж до неможливості осягання її розумом». Назви деяких фіскальних платежів (солідарний податок, збір солідарності, солідарний внесок) розкривають соціально-перерозподільний характер податкової системи Франції.

Цільовий податок на учнівство впроваджено з метою формування фонду підготовки спеціалістів, що розкриває далекоглядну соціальну політику уряду.

В адмініструванні податків запроваджено багатоступеневу апеляційну систему, що гарантує додержання прав та обов'язків платників податків.

У Законі про фінанси на 2024 рік опубліковані актуальні податкові заходи щодо роз'яснення та корегування окремих податкових режимів, а саме: ПДВ, оподаткування прибутку та багатства, місцеве оподаткування, інші податки, податкова інспекція, кримінальне податкове право.

Контрольні питання

1. Які зміни і нововведення в оподаткування внесла Велика французька революція? У чому полягає їх світове значення? Які риси, привнесені революцією, властиві сучасній податковій системі України?
2. У чому полягає роль Франції в створенні Європейського Союзу?
3. У чому полягає соціальна мета оподаткування за прогресивними ставками? «За» і «проти» прогресивних податків?
4. Якій із систем – французькій з прогресивно зростаючими податковими ставками чи пропорційній з («плоскою») ставкою – варто віддати перевагу? Поясніть чому.
5. Порівняйте податок на додану вартість у Франції і в Україні. Що схожого між ними і чим вони відрізняються між собою?
6. Чи існують в Україні аналоги французьких податків солідарності? У чому полягає соціальна роль подібного роду податків?

7. Поясніть призначення фіскально-адміністративної процедури «податковий щит» (bouclier fiscal). Чи існує в Україні подібна пільга?

8. Охарактеризуйте особливості системи місцевих податків Франції.

9. Що спільного і які відмінності існують між Генеральною дирекцією податків Франції та Державною податковою службою України?

10. У чому полягає цінність податкового консультування для експатів (expats): біженців, емігрантів, зарубіжних спеціалістів?

Тестові завдання

1. Податковий рік (année fiscale) у Франції починається:

а) 1 січня;

б) 1 квітня;

в) 1 червня;

г) 1 вересня.

2. Податковий імунітет – це:

а) звільнення від податків на дохід депутатів парламенту;

б) звільнення від податків глави держави (монарха або президента);

в) виключення з числа платників податків судів;

г) звільнення від обов'язку сплачувати податки, надане окремим фізичним та юридичним особам відповідно до національного та міжнародного права.

3. На винагороду подвигів Орлеанської діви – національної героїні Франції Жанни д'Арк – король надав безстроковий податковий імунітет її родичам і жителям рідного села Жанни. Це відбулося в:

а) XV ст.;

б) XVI ст.;

в) XVII ст.;

г) XVIII ст.

4. Джерелом існування сучасної французької держави є:

а) відрахування від прибутків державних підприємств (domain state);

б) сукупність неподаткових доходів (non-tax revenues state);

в) податки і частково державні позики (tax state, fiscal state);

г) виключно державні позики (debt state).

5. У Франції нерухоме майно – земля і будівлі – обліковується та оцінюється за кадастром. Кадастр – це:

а) кодекс податкових законів;

б) реєстр податків;

в) реєстр платників податків;

г) складений з метою оподаткування регістр нерухомих об'єктів (землі та будівель), що показує розмір, вартість і право власності.

6. Велика французька революція, а разом з нею буржуазно-демократичні перетворення в оподаткуванні, розпочалася:

а) 1589 року;

б) 1689 року;

в) 1789 року;

г) 1889 року.

7. 2024 року стандартна ставка ПДВ у Франції становить:

а) 20 %;

б) 21 %;

в) 23 %;

г) 25 %.

8. У сучасній Франції існує державна фіскальна монополія на торгівлю тютюновими виробами. Фіскальна монополія – це:

а) різновид майнового податку;

б) податок на товари монополізованого приватного виробництва;

в) різновид прямого податку;

г) дохід акцизного типу від виробництва і/або торгівлі товарами, монополізованими державними органами.

9. 2024 року нижча (крім нульової) податкова ставка на доходи фізичних осіб у Франції становить:

а) 10 %;

б) 12 %;

в) 14 %;

г) 15 %.

10. 2024 року максимальна податкова ставка на доходи фізичних осіб у Франції становить:

а) 50 %;

б) 45 %;

в) 42 %;

г) 40 %.

11. Винахідником податку на додану вартість, вперше запровадженим у Франції, був:

а) Адольф Вагнер (Wagner);

б) Моріс Лоре (Laure);

в) Ерік Ліндаль (Lindahl);

г) Маффео Панталеоні (Pantaleoni).

ТЕМА 4
СПЕЦИФІКА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ІТАЛІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Питома вага податків у ВВП – 42,4 %.
Місце за Світовим індексом щастя – 33.
Місце за Індексом людського розвитку – 30.

4.1. Італійська «школа фіскалістів».
4.2. Загальнодержавні податки.
4.3. Регіональні та місцеві податки.
4.4. Адміністрування та консультування податків.

Ключові терміни й поняття: фіск, наукова школа фіскалістів, теорема Бароне, кадастр, проскрипційний список, універсальний акциз, «цифровий» податок, синтетичний індекс податкової надійності, саморозкриття платника, мафія.

Італія – знаменита країна ще з часів класичної давнини, тут в античну епоху творилися основи європейської цивілізації. Італія передувала в середньовічній Європі. Так, у Флоренції існувала пропорційна податкова система, заснована на переписі майна та рухомого багатства[22]. Деякі податкові технології вже мали прецеденти в середньовічних італійських республіках, наприклад, прогресивний податок на доходи був відомий у Флоренції вже з початку XVI ст. Латинські терміни «finantia», «fiscus» (фіск, фінанси), а також численні поняття бюджету, комерції, податкової, банківської та страхової справи поширились на увесь світ з Італії.

Італія знаменита як евентуальною, так і інтелектуальною історією оподаткування. Тут політик-гуманіст Нікколо Макіавеллі (1469–1527) запропонував загально-майновий, тобто комплексний прибутково-майновий податок, – проєкт, який повною мірою не вдалося реалізувати донині.

[22] The Republic of Florence from XII to XVI centuries. URL : https://www.cairn-int.info/article-E_RFSP_646_1055--the-republic-of-florence-from-the-12th.htm (дата звернення: 26.06.2023).

4.1. Італійська «школа фіскалістів»

Видатний американський теоретик Річард Масгрейв (1910–2007) представив школу фіскалістів незвичайним чином: якби над розум, що з'явився з космосу, оцінив усе написане на Землі про податки, він поставив би фіскалістів на перше місце і був би чимало здивований, що їхні ідеї так довго перебували в безвісті. Лише з часом ціла плеяда представників цієї наукової школи була канонізована в статусі класиків вчення про податки. Їхня поява в науці справила ефект «архангела з вогненним мечем»[23].

Час фіскалістів настав у золотий вік національної фінансової науки (друга половина XIX – перша чверть XX ст.), спонуканий потужним впливом Рісорджіменто (1859–1870) – епохи боротьби за незалежність та єдність держави. Саме італійські вчені, а також ще представники шведської школи, вивели теоретичне вчення про податки на рубежі, на яких воно значною мірою перебуває донині.

Уго Маццола (1863–1899), ранній представник італійської школи «фіскалістів», уподібнював державу «фірмі», що виробляє блага для людей та обмінним чином реалізує їх за ціною податків. Він не розмежовував приватно-ринкову і державну сфери діяльності, на його думку, обидві сфери однаково важливі для забезпечення загального добробуту. Вважають, що Моццола був першим, хто ввів у науковий обіг поняття «суспільного товару (блага)». Він розглянув пов'язані з цим проблеми постачання приватним сектором ринкових благ і розкрив роль держави в забезпеченні суспільних благ.

Для Джованні Монтемартіні (1867–1913), іншого класика італійської школи, держава була політичним підприємством, утримуваним за рахунок сплати податків, які відшкодовуються громадянам-платникам благами і послугами державного походження. Кожен політик і навіть рядовий платник податків – також політичні підприємці, які в обмін на згоду платити податки очікують від держави своїх вигод[24].

---

[23] The marginal Revolution in Economics. Interpretation and Evaluation / Ed. by R.D.C. Black. Durham : Duke University Press, 1973. P. 266.

[24] Classics in the Theory of Public Finance / Ed. by R. A. Musgrave, A. T. Peacock. London etc. : Macmillan ; New York : St Martin's Press, 1967. P. 138, 150.

Оригінальність Маффео Панталеоні (1857–1924) в розробці теорії оподаткування полягає в тлумаченні податків як «політичної ціни» – такої ціни, яка не підпадає під дію законів звичайного ринкового ціноутворення, а може змінюватись залежно від конкретних інтересів і характеристик «продавця» благ (держави) та їх «покупця» (платника податків). З такої позиції політичною ціною благ з боку держави є податки. В очах багатих блага здаються дешевшими, ніж в очах бідних, хоч і ті, і другі отримують однакові послуги від держави. Звідси методом умоглядно-психологічного аналізу Пантелеоні виводить прогресивний принцип оподаткування, поміщає податки в політичний, моральний та інтелектуальний контекст.

Енріко Бароне (1859–1924) – автор новаторської роботи «Деякі фундаментальні теореми математичної теорії податків». За допомогою економіко-математичного методу так званих кривих байдужості Бароне аналізував відносне навантаження податку на дохід та акцизного податку на споживання. Він дійшов висновку, що вигідніше платити прямі податки, ніж непрямі. Однак одні моралізаторські безматематичні доводи на користь прогресивного оподаткування доходів Бароне вважав непереконливими.

Крива байдужості (indifference curve) – крива, що, по-перше, показує різні комбінації двох товарів, які мають однакову корисність для споживача; або крива, яка, по-друге, показує різні комбінації двох продуктів, що мають однакове споживче значення, або корисність для споживача.

Сенс *теореми Бароне про податки:* непрямі податки менш ефективні порівняно з прямими, оскільки перші спотворюють і споживання, і ціни на товарному ринку, викликаючи заміщення одних товарів другими. У результаті непрямі податки спричиняють більшу втрату добробуту, ніж прямі. У теоремі Бароне переваги прямих податків над непрямими знайшли чіткий математичний доказ. Алгебраїчно теорему Бароне виражено рівнянням:

$$[(1 + t1)\, p1 / (1 + t2)\, p2] = (p1 / p2)],$$

де t1, t2 – податки, p1, p2 – ціни.

Лише універсальний акцизний податок типу *ad valorem* за єдиною ставкою усуває заміщення в споживанні і стає еквівалентним прямому податку. ПДВ зблизив позитивні ефекти прямого та непрямого оподаткування і завоював світ. Теорема Бароне доводить провіденціальне значення теорії щодо практики.

З цього приводу зауважимо, що висновку про унікальні переваги універсального акцизу Бароне дійшов у роботах 1894 і 1912 рр., тобто задовго до того, як у Німеччині 1916 р. було вперше запроваджено універсальний акциз під історичною назвою *Umsatzsteuer* (податок з обороту), – так по-своєму німці і донині називають ПДВ звичайного типу, прийнятого в ЄС.

Суспільні потреби, попит на які не носить індивідуального характеру, а пропозиція неділима на індивідуальні частки (наприклад, зовнішня безпека), – писав Енріке Бароне, – «такі потреби оплачуються коштом податків»[25]. Ціни на подібні блага і послуги з боку держави мають політичне походження, вони формуються через парламентський механізм прийняття рішень.

Антоніо де Віті де Марко (1858–1943) підсилив ті постулати, з яких починав Маццола. Суть підходу де Марко виражений у роботі «Теорія економіки фінансів», яку вважають вершиною вчення фіскалістів, полягала в зображенні держави в ролі підприємства з виробництва «товарів» колективного споживання, тобто суспільних благ. Ціною таких благ є податки, величина яких залежить від політично оформленого колективного вибору. Отже, у вченні фіскаліста де Марко суспільні блага зійшлися з суспільним вибором і в такій єдності вони перебувають донині. Гідно згадки, що де Марко, щоб не складати присягу фашистському режиму, подав у відставку (1931 р.) з посади професора Римського університету.

Отже, найперша заслуга представників школи «фіскалістів» полягає в аналізі держави як економічної одиниці з виробництва товарів колективного неділимого споживання, а уряду – як продуктивного агента, що максимізує вигоду й оптимізує користь. Так з того часу і повелось у фінансовій науці, що фіскалісти – економісти, які

[25] Classics in the Theory of Public Finance / Ed. by R. A. Musgrave, A. T. Peacock. London etc. : Macmillan ; New York : St Martin’s Press, 1967. P. 166.

вважають за краще регулювати економікою засобами оподаткування і державних витрат, ніж монетарними методами.

Фіскалісти більше зосереджувалися на податкових надходженнях до бюджету, коштом яких фінансуються суспільні блага соціального характеру, ніж на прямих податкових поблажках бізнесу і приватних особах. Оплачені податками заходи соціальної інфраструктури, наприклад, освіти та охорони здоров'я, не лише є одним із непрямих стимуляторів економічного росту, але й чинником усестороннього розвитку.

Італійська школа фіскалістів справила свій вплив на науку державних фінансів і в другій половині XX ст. Нобелівський лауреат Джеймс Б'юкенен (1919–2013) зараховує фіскалістів до інтелектуальних попередників сучасного вчення про суспільний вибір суспільних благ і його власної творчості.

Вчення представників італійської та, додамо, шведської шкіл започаткувало сучасне пояснення оподаткування в поняттях *теорії фіскального обміну податків («fiscal exchange») на суспільні блага та послуги* на принципах суб'єктивної корисності. Дійсно, якби не діяв механізм оцінки й оплати забезпечуваних державою благ через податки, то оподаткування було б *ірраціональною*, а значить неможливою формою фінансових відносин в умовах ринкової економіки. Логіка фіскального обміну така, що суми, вилучені податками, повертаються до платників у формі суспільних благ і послуг.

Згідно з альтернативною марксистською концепцією оподаткування – знаряддя односторонньої «фіскальної експлуатації трудящих», ігноруючи факт. Навіть Н. Макіавеллі не додумався до заперечення необхідності та корисності податків. Попри репутацію макіавеллізму як вчення, позбавленого моральних норм, щодо оподаткування великий італійський мислитель зробив виняток: «Державна бережливість – засіб проти обтяжливих податків».

Пізнавальний і творчий потенціал італійської, а також шведської шкіл уже мали визнання й високу оцінку українських економістів[26].

[26] Андрущенко В. Л. Фінансова думка Заходу в XX столітті (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів). Львів : Каменяр, 2000. С. 126–127.

В останні роки привертає інтерес ряд робіт професора Римського університету Руджеро Паладіні з теорії оподаткування та практичної розробки дизайну оптимального прогресивного податку на дохід. Зокрема, виділяються його креативні погляди щодо оподаткування самозайнятих осіб і пенсіонерів.

4.2. Загальнодержавні податки

Усього в Італії налічують 100 загальнонаціональних, регіональних (обласних) і місцевих (муніципальних) податків.

Італійський *податок на доходи фізичних осіб (imposta dei redditi)* – провідний податок з точки зору частки в державних доходах. Податок на індивідуальні доходи справляється на всіх трьох рівнях. Оподатковуються доходи *осіб, які працюють за наймом*, та *самозайнятих осіб*. Суб'єкти податку – фізичні особи-резиденти за їх доходами, одержаними як у самій Італії, так і деінде (*worldwide*); нерезиденти – лише за доходами, заробленими в Італії.

Таблиця 4.1 – Шкала ставок національного податку на доходи фізичних осіб[27] (2024 р.)

Ставки (% %)	Оподатковуваний дохід (євро)	
23	0	28 000
35	Від 28 000	До 55 000
43	55 000	і вище

З метою спрощення податкового режиму 2024 року кількість податкових діапазонів зменшено з 4 до 3.

Національний податок на доходи фізичних осіб стягується з доходу за прогресивною шкалою ставок. У цьому сенсі податок на доходи відповідає християнському принципу соціальної справедливості в оподаткуванні: «Кому дано багато, з того більше і стягнеться» (Євангеліє від Луки 12:48).

[27] Taxes in Italy 2024. URL : https://spectrum-ifa.com/taxes-in-italy-2024/ (дата звернення: 22.07.2024).

Під час визначення оподатковуваного доходу з валового доходу підлягають вилученню повністю або в межах установленого ліміту[28]:

– обов'язкові та добровільні внески працівників на соціальне страхування;

– внески в приватні (додаткові) пенсійні фонди (у межах ліміту)

– внески на соціальне страхування самозайнятих (у межах ліміту);

– медичні витрати осіб з обмеженими можливостями (повністю);

– аліменти (в частині, що відноситься на утримання дітей, не підлягає вирахуванню);

– пожертвування благодійним і релігійним організаціям підлягають вилученню в межах ліміту.

Крім того, фізичні особи мають право вирахувати з оподатковуваного доходу аліменти, що виплачуються розлученому чоловікові чи дружині за рішенням суду. Частина на утримання дітей відрахуванню не підлягає.

На суму внесків на користь релігійних організацій у межах установленого ліміту зменшується оподатковуваний дохід.

Діє також розгалужена система податкових кредитів, установлених у зв'язку з зайнятістю і самозайнятістю, сімейним станом, пенсійним забезпеченням, утриманням дітей і осіб похилого віку тощо.

Окрему групу відшкодовувань за рахунок податкового кредиту в межах ліміту становлять відсотки з іпотеки; витрати на університетську, середню й початкову освіту; медичні витрати; страхування життя від нещасних випадків; на оренду оселі та на деякі інші. Періодично залежно від соціально-економічних обставин установлені ліміти законодавчо змінюють.

Ставка внеску на *соціальне страхування* (по суті цільового соціального податку на дохід) для найманих працівників – 10 % від заробітної плати; для компаній-роботодавців – 30 % від фонду оплати праці. Ставки для само- зайнятих осіб залежно від роду їх

[28] Italy. Individual deductions. URL : https://taxsummaries.pwc.com/italy/individual/deductions (дата звернення: 26.02.2023).

діяльності – від 17 до 25,7 % доходу. Тим самим за показниками соціальних податків (внесків) Італія належить до числа країн з порівняно високим рівнем соціальної захищеності населення.

Фіксований податок – унікальна пільга для бажаючих перенести свою податкову резиденцію до Італії (*non domiclied resident*). За умови, якщо іноземець отримує сертифікат податкового резидента, він сплачує єдиний збір з прибутку щорічно, звільняючись від прибуткового податку та місцевих зборів. Фіксована сума цього податку становить 100 тис. євро за кожний період незалежно від розміру доходу в Італії та за кордоном (*worldwide income*).

Узята загалом італійська система податкових знижок, пільг і кредитів, а також соціального страхування та соціального забезпечення подібна до інших країн Євросоюзу, відрізняється від них лише в деталях.

В Італії юридичні особи сплачують два податки: *податок на прибуток підприємств* (IRES) за ставкою 24 % та *регіональний податок на виробництво* (IRAP) за ставкою 3,9 %. Відповідно ефективна здвоєна ставка таких податків становить приблизно 30 %. Компанії-резиденти сплачують цей податок на основі сумарного прибутку компанії у глобальному масштабі (worldwide income). У компаній-нерезидентів оподатковується лише прибуток, одержаний від діяльності на території Італії.

Італія – велика морська держава. Тому до судноплавних компаній-резидентів застосовується режим оподаткування прибутку так званим *тоннажним податком*, що є різновидом IRES. Податок розраховується залежно від величини судна і тільки за дні, коли воно перебуває в рейсі.

До спеціальних умов оподаткування корпорацій належать *прискорена амортизація* активів; *податкові пільги на інвестиції* в пріоритетні галузі економіки і/або депресивні регіони.

З 2020 року Італія справляє «*цифровий» податок* на прибуток компаній, що виробляють цифрову продукцію і/або здійснюють цифрові операції.

Податок на приріст ринкової вартості активів (податок на прирощення капіталу) сплачують фізичні особи за ставкою 26 %, юридичні – 24 %. Оскільки такий податок справляють з доходу,

одержаного як різниця між ціною продажу активів і ціною їх покупки, його інколи називають *спекулятивним податком*. Відсотки від заощаджень, доходів від інвестицій у формі дивідендів та інших видів незаробленого доходу також оподатковуються за ставкою 26 %.

Податок на додану вартість (IVA) в Італії справляють згідно з класичною схемою Євросоюзу в сферах виробництва, гуртової та роздрібної торгівлі, а також імпорту товарів і послуг. Ставки ПДВ диференційовані: стандартна – 22 %. Для деяких категорій платників ПДВ залежно від характеру оподатковуваного товару застосовуються знижені збори – 4,5 % та 10 %. Фінансові, страхові та медичні послуги звільнено від ПДВ.

Акцизним збором, як прийнято в країнах ЄС, підлягають оподаткуванню: енергетичні продукти (бензин, природний газ, вугілля); алкогольні напої; тютюнові вироби; електроенергія. Підакцизними є також: пластикові пакети, сірники, страхові операції, видовищні заходи, гральний бізнес.

Парадокс торгівлі оподатковуваним алкоголем полягає в тому, що, згідно зі статистикою ЄС, збитки від пияцтва (здоров'я, злочини) в рази перевищують доходи від акцизу. Але доходи мають явний характер, а збитки – прихований.

Ставка *податку на багатство* (на нерухоме майно) зросла з 0,76 % 2003 року до 1,06 % від вартості майна 2024 року. Для нерухомості, розташованої в ЄС, вартість визначається за італійським кадастром. Як відмічається, фактична ринкова вартість у більшості випадків значно перевищує кадастрову вартість. Для нерухомості, розташованої за межами ЄС (охоплюючи Велику Британію та США), вартість для цілей оподаткування визначається як підтверджена документами ціна (вартість) придбання.

Податок на спадщину і дарування був скасований, але 2007 року відновлений. Податок на спадщину стягується з активів, які передаються після смерті фізичної особи. Ці активи варіюються від нерухомості та фінансових інвестицій до особистих речей. Податок стягується залежно від вартості спадщини та відносин між померлим і спадкоємцем. 2024 року ставки податку становлять 0 %, 4 %, 6 % і 8 % від вартості успадкованих активів. Нульову ставку передбачено для подружжя та дітей.

Податок на трансфер нерухомості сплачується покупцем.

Податок на автомобілі (bollo auto) в розмірі 2–3 євро залежить від регіону і типу двигуна (бензиновий, дизельний) та його потужності, оподатковують також мотоцикли і мотороллери.

В Італії оподатковується прибуток від реалізації продукції та послуг порнографічного характеру. *Порнографічний податок* має репутацію «етичного» або «пуританського» податку. Перегляд кінофільмів і театральних постанов з відповідним контекстом, прокат DVD-дисків, передплата порно-каналів, друкована продукція обкладені додатковим 10 %-вим ПДВ.

Такий податок має благотворне цільове призначення – за його рахунок виплачуються допомоги працюючим матерям за наймом няньок для догляду за дітьми. Отже, можна вважати, що податок запроваджено як з морально-етичних, так і з демографічних міркувань у межах політики заохочення народжуваності. Тим самим це приклад того, як податок може допомогти трансформувати зло в добро.

Гербові збори надходять від юридичного оформлення різного роду угод, фінансових та банківських операцій.

Відмітна риса сучасної податково-пільгової політики Італії – залучення із-за кордону кваліфікованих фахівців, підприємців, зірок спорту, дослідників, багатих пенсіонерів за умови перенесення податкової резиденції в Італію. У такий спосіб переманюють людський капітал і збільшують податкові надходження.

4.3. Регіональні та місцеві податки

На базі загальнодержавного податку на індивідуальні доходи фізичних осіб резиденти сплачують два окремих податки: *регіональний і муніципальний додатковий податок на доходи фізичних осіб* (*addizionale imposta dei redditi, addizionale IRE*), надходження від яких відповідно поступають в обласні й місцеві бюджети. Шкала прогресивних ставок для обох податків територіально диференційована залежно від місця проживання: для регіонального податку ставки перебувають у межах від 1,23 до 3,33 % оподатковуваного доходу, для місцевого (муніципального) – від 0 до 0,9 %.

На тій самій податковій базі, що й податок на прибуток корпорацій, на регіональному рівні за ставкою 3,9 % справляють *регіональний податок на продуктивність (IRAP)*. База оподаткування – це різниця між отриманою винагородою та прямими комерційними витратами, за винятком витрат на персонал та відсотків.

Місцеві податки на нерухоме майно. На місцевому рівні справляють *муніципальний податок* і *податок на сміття.* Оподатковувана база муніципального податку розраховується на основі кадастрової вартості нерухомості. Базова ставка для основного житла становить 0,5 %; муніципалітет може як збільшити, так і зменшити ставку до 0,1 %.

Гербовий збір. Базою оподаткування є вартість фінансових інвестицій станом на 31 грудня. Ставка податку на 2024 рік 0,2 %.

У доходи муніципальних бюджетів надходять також цільові збори на автостоянки, очистку пляжів тощо. Деякі муніципалітети збирають *місцевий транспортний податок* з власників автомобілів.

Італія – світова туристична держава. На користь місцевих бюджетів запроваджено *збір з туристів* у розмірі 5–10 євро за кожен день перебування, який збирають безпосередньо в готелі. Деякі популярні міста Італії вже занепокоєні проблемою надмірного туризму.

У зв’язку з наростанням екологічних проблем великого значення набуває боротьба з забрудненням довкілля. Муніципальний *податок на сміття та відходи (TARSU)* залежить від площі помешкання, офісу або виробничого приміщення та кількості людей, які там проживають чи працюють.

З екологічних міркувань за в’їзд у центральні частини Мілану та Венеції встановлено *в’їзний збір* у формі *congestion tax* (англ. – податку на скупчення, на «пробки»), диференційований залежно від типу автомобіля, статусу його власника, пори доби, високого чи низького туристичного сезону. Сума збору від 3 до 10 євро. У Києві також назріла потреба ввести подібний *congestion tax*.

В Італії існують деякі химерні податки і збори, типу порноподатку, на збирання грибів, на зміну прізвища, на тінь, якщо біля будинку чи офісу є високий намет і деякі інші. В Італії є *податок на бездітність,* законопроєкт подібного податку після шквалу критики був відкликаний в Україні.

4.4. Адміністрування та консультування податків

Історична Італія не раз передувала в застосуванні фіскальних технологій. Наприклад, 1718–1759 рр. вперше був проведений так званий *міланський поземельний кадастр* із визначення цінності землі, що послужив взірцем для всіх країн Європи.

Адміністрування податкової системи покладено на *Міністерство економіки і фінансів*, у склад якого входить *Департамент податкової політики*. Останній координує функціонування фіскальної системи та наглядає над додержанням законів і правозастосуванням.

З існуючих типів структурної організації фіскальних відомств у Італії прийнято *функціональний тип*. Останній передбачає, що кожен зі структурних підрозділів спеціалізується на комплексному виконанні певної функції – від реєстрації платників до контролю за справлянням податків. У такий спосіб від початку до кінця забезпечується наскрізний взаємозв'язок усіх етапів податкового процесу під єдиним началом. Так, в окрему функціональну одиницю виділено адміністрування великих платників. Підрозділ податкового аудиту контролює справляння всіх податків, а не кожного з податків зокрема.

На місцях фіскально-адміністративні повноваження розподілені між державними органами відповідно до територіального поділу Італії на 20 регіонів по дві області (провінції) в кожному з них. У склад областей і великих міст (Турін, Мілан та ін.), які мають статус міських агломерацій, входять муніципалітети. Адміністративно-територіальні одиниці (муніципалітети, області, міські агломерації, регіони) наділені правами фінансової автономії. Передбачено перерозподіл частини надходжень від загальнодержавних податків на користь територій.

Безпосереднє адміністрування податків здійснюють агентства, наділені функціональною автономією. Кожне з агентств представлене на місцях регіональними дирекціями і місцевими органами.

Так, у сферу компетенції *Агентства доходів (Agenzia delle Entrate)* входить інтерпретація податкового законодавства, менеджмент, визначення бази оподатковування і збір податків. Усі

платники податків, зокрема нерезиденти, хто має намір працювати або відкрити бізнес в Італії, мають пройти реєстрацію в муніципальній *податковій інспекції (intendeza di finanza)* за місцем свого перебування.

Митне агентство контролює експортно-імпорті операції з країнами, які не входять до складу Євросоюзу, здійснює менеджмент, нагляд і збір мита й акцизів у сферах виробництва і споживання.

Агентство земельного кадастру здійснює моніторинг нерухомості з метою оподаткування, надає послуги з кадастру земель та іншої нерухомості.

На *Агентство державної власності* покладено функції управління державною нерухомою власністю, її збереження та раціональне використання.

В Італії більш масштабна, ніж в інших західних країнах, тіньова економіка. Там набув розповсюдження *фіскальний нігілізм* у формі ухилення від сплати податків. Важливим чинником цих асоціальних процесів є діяльність *мафії* – таємного злочинного об'єднання, сімейного, земляцького, етнічного і навіть міжнародного характеру, форма організованої злочинності, основана на строгих правилах і звичаях кримінального угруповання або клану, відданості його главі, на дотриманні конспірації та безжального поведінкового коду.

Італійська мафія – держава в державі вже тому, що стягує на свою користь податок, так званий «pizzo». Це щомісячна данина 5 % прибутку, яку мафіозі збирають зазвичай з дрібного бізнесу. У місті Палермо на острові Сицилія «pizzo» платили майже 90 % підприємств. У відповідь мафія пропонує «захист», «кришу», допомогу у вирішенні справ з бюрократами та іншими бізнесменами.

Щоправда, в останні роки масштаби діяльності мафіозі помітно скоротилися. Перша заслуга в цьому належить *Фінансовій гвардії (Guardia di Finanza)* – поліцейському формуванню в структурі Міністерства економіки і фінансів, що за своїм статусом входить також до складу збройних сил. Фінансова гвардія існує ще з перших років незалежності Італії (1862 р.). Навчальний заклад з підготовки фінансових гвардійців – один з найпрестижніших освітніх закладів Італії.

Фінансова гвардія спеціалізується на попередженні, розслідуванні, переслідуванні ухилення від сплати податків та контрабанди. Крім того, на неї покладено деякі нефіскальні функції (боротьба з наркотрафіком і нелегальною імміграцією, операції проти кіберзлочинності, розкриття джерел фінансування тероризму, контроль над кордонами та ін.). Девіз діяльності Фінансової гвардії (лат. *Nec Recisa Recedit*): «*нас перешкоди не зупиняють*». До функцій Фінансової гвардії входить також захист інтересів Євросоюзу.

В Італії адміністрування податків здійснюють декілька департаментів Міністерства фінансів: Агентство державних доходів (Agenzia Entrate); Агентство акцизів і ПДВ (Agencia delle Dogane); Бюро інформації; Агентство кадастру, реєстрації та оцінки власності; Управління податковим боргом (Equitalia Spa). Функції останнього викликають особливий інтерес.

Податковий аудит в Італії має свої особливості. Податкові органи мають право здійснювати аудит упродовж періоду до 31 грудня п'ятого року, наступного за роком подання податкової декларації. У разі своєчасно неподаної податкової декларації податкові органи можуть здійснювати аудит упродовж періоду до 31 грудня сьомого року, наступного за роком подання декларації.

Рішення податкової комісії на подану платником апеляцію можна оскаржити впродовж 60 днів. У наглядовому порядку справу переглядають так звані *податкові уповноважені*, оскаржити їхнє рішення можна лише в разі порушення закону.

В Італії впроваджено показник так званого *синтетичного індексу податкової надійності*. Для корпоративного сектору розроблена система індексів для визначення надійних платників податків[29]. Такий метод дає можливість кількісної оцінки рівня податкової надійності. Платників з низьким рівнем надійності вносять у своєрідний проскрипційний список тих, хто підлягає аудиту. Використання індексного методу податкової надійності дає змогу визначити ризики неплатежу та вжити відповідних заходів.

[29] Italy Corporate Tax administration. Synthetic Index of Tax Reliability. URL : https://taxsummaries.pwc.com/italy/corporate/tax-administration (дата звернення: 01.03.2023).

Рефлексом на порушення є система адміністративних стягнень. Так, у разі неподання податкової декларації штраф становить від 120 до 240 % від суми належних податків. Мінімальні штрафи в межах від 250 до 1 000 євро. Подання неправдивої декларації карається штрафом у розмірі від 90 до 180 % правильно визначеного податкового зобов'язання.

Законодавство допускає зниження штрафних санкцій у разі *саморозкриття* платником недоплат і/або несвоєчасних платежів. Величина зменшення штрафних санкцій залежить від часу, що минув між виникненням порушення та саморозкриттям.

Отже, в Італії у відповідь на фіскальний нігілізм налаштована система адміністративних покарань, значна частина порушень декриміналізована. Кримінальні покарання за ухилення від сплати податків передбачено лише у випадках особливо серйозних фіскальних злочинів мафіозного характеру.

В Італії діє широка мережа податкового консалтингу. Загалом у країні налічується більше ніж 200 консалтингових компаній. Серед них виділяється провідна консалтингова фірма Ecovis, що діє в глобальному масштабі. Персонал фірми налічує більше ніж 8 тис. співробітників, які працюють у 80 країнах. Консалтингові функції та ключові компетенції фірми полягають у галузі юридичних і податкових консультацій, бухгалтерського обліку, аудиту.

Загалом за масштабами ухилення від податків, корупції та діяльності мафіозних угруповань Італія набагато випереджає інші західні країни. При всіх позитивних зрушеннях останніх десятиліть, пов'язаних із членством у Євросоюзі, фіскальна результативність адміністрування податків у Італії на тлі інших держав Заходу перебуває на дещо нижчому рівні.

Висновки. З Італії – з латинської та італійської мов – походить більшість термінів і понять фіскального, фінансового, комерційного, банківського вжитку.

Представникам школи фіскалістів належать піонерні погляди щодо природи оподаткування, які справили неминучий вплив на сучасне вчення про податки. Всупереч трудовій теорії вартості, фіскалісти пояснили сутність податків з позицій теорії граничної

корисності (маржиналізму). Сьогодні особливо виділяються дослідження проф. Р. Паладіні щодо оподаткування доходів самозайнятих осіб – тема ФОП досить актуальна і в Україні.

Тим часом деякі представники вітчизняної науки і досі пояснюють природу оподаткування метафізичним поняттям «відносин», тобто поняттям абстрактно-безпредметним, позбавленим будь-якого кількісного виміру, не основаному на очевидному досвіді.

Основні податки – податок на доходи фізичних осіб, на прибуток корпорацій, ПДВ того типу, який прийнято в Євросоюзі.

За щедрістю соціального забезпечення і відповідно за висотою внесків у соціальні фонди, за кількістю різноманітних податкових пільг соціального характеру Італію можна прирівняти до провідних держав ЄС.

Але за масштабами фіскального нігілізму, особливо зі сторони мафії та корупціонерів, Італія в негативному плані виділяється серед інших країн ЄС.

Адміністрування податків відповідає формальним вимогам сучасних фіскальних технологій, але його ефективність у силу національно-історичних особливостей італійського суспільства уступає іншим державам Заходу.

Функції податкового контролю виконує Фінансова гвардія – елітний підрозділ збройних сил.

В Італії більш гостро, ніж в інших західних державах, стоїть проблема ухилення від податків. Тому в школах проводять так звані фіскальні уроки з метою виховання чесних платників податків. *Програма «Fisco e Scuola» (податки і школа)* спрямована на прищеплення культури податкової законності новим поколінням, підготовки до ролі законослухняних платників податків.

Програма передбачає: заняття з працівниками Агентства доходів, відвідування податкових органів, семінари, конкурси та ін. Учням і студентам роздають спеціальні набори, складені з плакатів, листівок, брошур, коміксу, DVD, що пояснюють важливість та необхідність сплати податків.

Згідно з рейтингом за індексом міжнародної податкової конкурентоспроможності, країна посідає 37 місце. Але загалом податкова система відповідає вимогам раціонального оподаткування, прийнятим у ЄС та ОЕСР.

Контрольні питання

1. З яких причин Італія перебуває попереду інших західних держав за масштабами фіскального нігілізму?
2. Проскрипційний список платників. Що це, для чого?
3. Що спільного має муніципальний податок на сміття та відходи в Італії з податком (збором) подібного типу в Україні?
4. Як посилити екологічну функцію оподаткування в сенсі боротьби зі сміттєвою загрозою?
5. Особливості оподаткування корпорацій в Італії порівняно з підприємствами в Україні.
6. Свого часу в Італії було проведено перший у Європі поземельний кадастр. У якому стані перебуває кадастрова справа в Україні?
7. Подоба і різниця між діяльністю Фінансової гвардії в Італії та податкової міліції в Україні? Порівняйте.
8. Доведіть або заперечте необхідність запровадження в Києві в'їзного збору в центр міста за типом італійського congestion tax.
9. Які вигоди дає декриміналізація частини податкових правопорушень?
10. Охарактеризуйте й оцініть режим оподаткування самозайнятих в Італії порівняно з українськими ФОП.

Тестові завдання

1. Терміни з латинської мови «фінанси» і «фіск» походять із:

а) стародавнього Єгипту;

б) стародавнього Риму;

в) Київської Русі;

г) стародавнього Ізраїлю.

2. 2024 року стандартна ставка на прибуток корпорацій в Італії становить:

а) 20 %;

б) 22 %;

в) 23 %;

г) 24 %.

3. Видатним італійським вченим, який вніс великий вклад у вчення про податки, є один із нижченазваних економістів:

а) Кнут Вікселль;

б) Лоренц Штейн;

в) Артур Пігу;

г) Маффео Пантелеоні.

4. Щоразу за вищими податковими ставками, але незалежно від доходу чи вартості майна, в Італії справляється:

а) податок на спадщину і дарування;

б) податок на додану вартість;

в) акцизний податок на вино;

г) разовий збір за в'їзд у центральну частину великих міст.

5. Апостол і автор Євангелія, який до того, як став на службу Христову, служив митарем (збирачем податків) у фіск Римській імперії. Це був:

а) Матвій;

б) Марко;

в) Лука;

г) Іоанн.

6. 2024 року максимальна ставка податку на дохід фізичних осіб в Італії становить:

а) 30 %;

б) 35 %;

в) 40 %;

г) 43 %.

7. 2024 року мінімальна ставка податку на дохід фізичних осіб в Італії становить:

а) 5,5 %;

б) 10 %;

в) 15 %;

г) 23 %.

8. 2024 року стандартна ставка ПДВ в Італії становить:

а) 19 %;

б) 20 %;

в) 21 %;

г) 22 %.

9. В Італії спеціальний орган щодо боротьби з ухиленням від податків має назву:

а) фіскальна поліція;

б) фінансова гвардія;

в) податкова жандармерія;

г) бюджетна стража.

10. В Італії в XVIII ст. було проведено так званий Міланський кадастр. Кадастр – це:

а) опис та оцінювання земельних володінь для визначення прибутковості кожного землеволодіння з метою оподаткування;

б) перепис населення;

в) перепис майна;

г) перепис платників податків.

РОЗДІЛ ІІ
ПОДАТКОВІ СИСТЕМИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ВІДМІТНИХ КРАЇН ЄВРОСОЮЗУ

ТЕМА 5
СПЕЦИФІКА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Питома вага податків у ВВП – 34,4 %.
Місце за Світовим індексом щастя – 19.
Місце за Індексом людського розвитку – 15.

5.1. Батьківщина податкового права.
5.2. Державні податки.
5.3. Місцеві податки.
5.4. Адміністрування та консультування податків.

Ключові терміни й поняття: Велика хартія вольностей, прецедентне право, «No taxation without representation», універсальний податковий кредит, податок на приріст капіталу, роялті, landfill tax, служба державних доходів і мита (HMR&C), податковий трибунал (суд), офіс з питань бюджетної відповідальності, діджиталізація процесу оподаткування (making tax digital).

Офіційна назва Великої Британії (Great Britain) – Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland), скорочено – United Kingdom, UK. Завдяки щасливій історичній долі щодо розташування на безпечному острові, багатовіковому демократичному укладу, розвитку промисловості та соціальної сфери Британія – велика держава, одна з найбільш економічно розвинених і впливових у світі. Основа британської політичної культури – парламентаризм і суд присяжних.

Устрій та функціонування системи оподаткування, формування податкової політики, способи адміністрування податків –

результат традиційних національних цінностей британського народу, до яких належить і тисячолітній інститут монархії. Податкова служба діє від імені конституційного монарха.

Видатна державна діячка кінця XX ст., реформаторка британської економіки і державних фінансів, прем'єр-міністр 1979–1990 рр., баронеса Маргарет Тетчер (1925–2013) у своїй діяльності керувалася правилом: «Держава не має своїх грошей, у неї є лише гроші платників податків».

Британія вийшла (brexit) з ЄС, але вона – надто важливий історичний основоположник «європейських підходів», щоб обійтися без британського вкладу в європейську доктрину оподаткування.

У контексті взаємодії європейських та азійських підходів ця тема також актуальна тим, що після brexit Сінгапур оголошено зразком для реформи податкової системи колишньої метрополії. Ідея «Сінгапуру-на-Темзі» (Singapore-on-Thames) полягає в копіюванні сінгапурської системи низьких податків та дерегулювання економіки як основи процвітання[30].

5.1. Батьківщина податкового права

Три події задають стартові передумови для еволюції правової опори податкової системи Великої Британії, вплив яких відчувається і через віки: Велика хартія вільностей, протест Джона Гемпдена, Білль про права. Ці історичні віхи мають неминуче значення не тільки на Британських островах і не лише в сфері оподаткування. Вони справили незгладимий вплив на становлення демократично-правових основ представницької форми правління, на організацію бюджетно-податкового процесу сучасного типу.

Важливим моментом в історії фінансового права стала *Велика хартія вольностей* – договір про громадянські права й політичні свободи, укладений між королем і з'їздом баронів у 1215 році, з

[30] The post-brexit UK may be based on the Singapore model. URL : https://nomoretax.eu/the-post-brexit-uk-may-be-based-on-the-singapore-model/ (дата звернення: 29.06.2023).

1265 року почала діяти палата громад парламенту. Згідно зі ст. 12 Хартії право вводити податки виникає *nisi per commune consilium regni nostri* (лат. – за загальною згодою). Закони, пізніше прийняті в усіх демократичних країнах, по суті підтверджують, захищають і розвивають правові норми, закладені в Хартії. Зауважимо, що в глибині тих віків, коли монгольське нашестя згубило Київську Русь, на заході Європи визрівали догми права і норми демократії.

Унаслідок прийнятого в Британії *прецедентного права* положення Великої хартії донині входять у неписану конституцію Великої Британії. «Вперше сам король був зв'язаний законом. Основоположна ідея верховенства закону була звеличена цим документом і перетворена в національну доктрину», – зазначав В. Черчіль (1874–1965). Хартія вольностей стала основою політичної культури англомовних держав і народів. «Це наш безсмертний дар усьому світу», – гордливо прорекла М. Тетчер.

Горе королям, хто наважувався порушити Хартію. Так, 1637 року Карл I на порушення Хартії незаконно запровадив податок на морські перевезення – так звані *корабельні гроші (ship money)*. Депутат парламенту Джон Гемпден (Hampden, 1595–1643) демонстративно відмовився заплатити цей податок та очолив опозицію проти короля. Гострота конфлікту наростала, вилившись у громадянську війну і революцію. Карл I поплатився головою, а Гемпдену стоїть пам'ятник у стінах парламенту.

Через 400 років ідеї Великої хартії вольностей знайшли продовження в демократично-правових перетвореннях Англійської буржуазної революції XVII ст. Вона завершилася прийняттям «Білля про права» (1689 р.), а також Угоди між парламентом, короною і церквою, що державна влада базується на договірних засадах, а не існує Божою милістю. «Білль» гласить, що без згоди парламенту ніхто «не вправі вимагати ні надмірних податків, ні накладати непомірні штрафи»[31]. «Білль» проголосив знаменитий примат представницької влади в оподаткуванні: *no taxation without representation*, що зозначає: «влада виконавча має підкорятися владі законодавчій».

[31] Bill of Rights. URL : http://avalon.law.yale.edu/17th_century/england.asp (дата звернення: 15.03.2023).

Шотландський економіст Адам Сміт (1723–1790) у трактаті «Про природу і причини багатства народів» (1776 р.) формулює чотири принципи оподаткування, які стали класичними. Це набір критеріїв для визначення ефективності певного податку або системи оподаткування. а саме: визначеність (*certainty*), пропорційність платоспроможності (*proportionality to the ability to pay*), зручність та ефективність (*convenience and efficiency*). Принципи А. Сміта вплинули на зміст усіх податкових кодексів країн світу. Оскільки Сміт вважав за необхідне звільнити ринкову економіку від державного втручання, тому його принципи направлені на користь платників податків. Відкорегував такий односторонній підхід Адольф Вагнер.

Після ряду спроб Британія стає першою в Європі державою, яка 1842 року запровадила постійний податок на дохід за прогресивною шкалою ставок від 0,8 до 5 %. Це дає привід порівняти з сучасним рівнем оподаткування.

Серед наукових установ у сучасній Британії виділяється *Інститут фіскальних досліджень* (IFS) – провідний незалежний (неурядовий) орган фінансово-економічних досліджень. Інтереси IFS охоплюють широке коло фіскальних питань, найперше з них – оподаткування. IFS надає пояснення, відповіді, інформацію про податкову систему Великої Британії.

Значною мірою Британія дала світу укорінені у віках основи конституційно-державного ладу, норми бюджетного та податкового права.

5.2. Державні податки

1842 року Велика Британія першою з європейських держав запровадила *майново-прибутковий податок (property and income tax).* Хоч комбінована схема обкладання майна й доходу одним податком і не витримала випробування часом, оподаткування доходів наслідували інші країни.

Сучасна британська податкова система хоч і зберігає деякі риси, обумовлені історичною традицією, загалом мало відрізняється від тенденцій оподаткування в економічно розвинених і

соціально успішних країнах. Першим за фіскальним і соціально-економічним значенням є *податок на доходи фізичних осіб (personal income tax, PIT).*

Таблиця 5.1 – Податок на доходи фізичних осіб, 2024/2025 ф. р.

Оподатковуваний дохід, ф. ст.	Ставки податку
Індивідуальна знижка – до 12 570	0 %
12 571–50 270	20 %
50 271–125 140	40 %
Більше ніж 125 141	45 %

Джерело: Direct taxes and allowances for 2024/2025. URL : https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9993/#:~:text=Income%20tax%20on%20earned%20income,limit%2C%20set%20at%20£37%2C700 (дата звернення: 29.08.2024).

(Фінансовий рік триває 12 місяців з 1 квітня по 31 березня).

Колишній архаїчний поділ доходів фізичних осіб на п’ять видів (шедул) залежно від економічного джерела доходу скасований. Шедули залишені тільки для податку на прибуток корпорацій.

Індивідуальна стандартна знижка (*personal allowance*) виконує роль неоподатковуваного мінімуму подібно до податкової соціальної пільги в Україні. Усі доходи, що перевищують 12 570 ф. ст., оподатковуються за прогресивною шкалою ставок. Кожен, хто заробляє понад 125 140 ф. ст. на рік, сплачує прибутковий податок з усіх своїх доходів, починаючи з першого зароблено фунта стерлінгів. Отже, британська система соціального захисту через податкові пільги відрізняється від прийнятої в Україні, де віддано перевагу виплатам із бюджету за ознакою малозабезпеченості.

Правилом справляння податку на дохід є система *withholding tax*, тобто збирання податку в момент і за місцем одержання доходу («біля джерела»») за процедурою *pay-as-you-earn – «платіть там і тоді, де і коли заробляєте»*. До цієї групи платників належать особи найманої праці. Їхні роботодавці в ролі агентів фіску зобов’язані стягувати податки із заробітків з подальшим перераховуванням у бюджет.

За державним устроєм Британія унітарна держава, але її історичні регіони – Шотландія, Уельс і Північна Ірландія – мають власні

органи законодавчої та виконавчої влади з правом уводити власні ставки податків.

З оподаткуванням індивідуальних доходів тісно пов'язана вся система державної соціальної допомоги, основана на офіційно прийнятому критерії *національного прожиткового мінімуму (national living wage, NLW)*. NLW або обов'язкова мінімальна заробітна плата – це той рівень оплати праці, що дає змогу людині з її родиною мати все найнеобхідніше, сплачувати належні податки та відкладати кошти на непередбачувані витрати.

На основі показника *національного прожиткового мінімуму* та його центральної ланки – *універсального кредиту (universal credit)* – діє британська соціальна держава загального добробуту, розраховується вся система податкових пільг і кредитів, допомог та підтримки доходів. Отримувач універсального кредиту – по суті гарантованого доходу – втрачає право на деякі раніше існуючі форми податкових пільг і кредитів.

Податкові знижки (*tax allowance*) зменшують оподатковуваний дохід, а на суму податкового кредиту безпосередньо знижується податкове зобов'язання (навантаження, *tax burden*). Податкові пільги, а більше кредити виконують важливу місію стимулювання до дій у певному напрямі.

Особиста знижка до прибуткового податку на 2024–2025 рр. дорівнює 12 570 ф. ст. Подружні пари та цивільні партнери мають право на *шлюбну знижку* (*marriage allowance*), яка на 2024–2025 рр. становить 1 260 ф. ст. Можливо, подібні знижки виконують роль заохочення демографічного характеру, «підштовхування» (*nudging*) до одруження.

Загалом у Британії відповідно її статусу держави благоденства (*welfare state*) діє розгалужена, багатостороння і щедра соціальна система податкових пільг і кредитів, що реагує на проблемні ситуації, на різні життєві потреби.

До яких подробиць вдаються розробники соціальних аспектів податкової політики, свідчать, зокрема, такі приклади. Податковий кредит відшкодовує в межах ліміту витрати на опалення та енергозбереження (*energy costs credit*) або передбачено *знижки оподатковуваного доходу* на суму затрат з використання приватних

транспортних засобів для поїздок на роботу залежно від відстані пробігу *(mileage rates allowances)* та багато іншого.

Британська система *соціального забезпечення (social security)* залежна від величини оподатковуваного доходу. Вона дуже складна через численні умови, ліміти й норми. Платники внесків диференційовані на декілька категорій за ознаками соціального статусу, віку, виду зайнятості. На 2024/2025 податковий рік установлено норми *внесків на соціальне страхування (national insurance contributions)*:

– для роботодавців – 13,8 % від фонду заробітної плати на підприємстві;

– для працівників – 8 % щомісяця при заробітній платі в межах ліміту плюс 2 % при зарплаті вище ліміту;

– для самозайнятих – 9 % від щорічного доходу в межах ліміту плюс 2 % у разі перевищення;

– у непрацюючих є право на добровільні внески в пенсійний фонд.

Громадяни вправі одержувати два види пенсій – приватну та державну. Внески у фонд національного страхування дають право на певні пільги та державну пенсію. Внески сплачують особи, яким виповнилося 16 років.

Ставка *податку на прибуток корпорацій (corporation income tax)* на 2024/2025 податковий рік установлена на рівні 19 % для прибутків нижче ніж 50 тис. ф. ст. у рік і 25 % – для прибутків між 50 і 250 тис. ф. ст. і вище. Корпоративний прибуток за ознаками його економічного походження розділено на три види (шедули): шедула A – оподатковуваний прибуток від земельних володінь; шедула D – прибуток, який не підпадає під жодну з інших шедул; шедула F – оподатковуваний прибуток від дивідендів.

У Британії запроваджено *windfall tax – податок на надприбуток* (буквально: принесений вітром). Свого часу (1997 р.) це був податок на приватизовані підприємства енергетично-паливної та комунальної галузей, які дісталися їх власникам за заниженими цінами. З 1 січня 2023 р. windfall tax на прибуток нафтогазових компаній підвищено з 25 до 35 % на період до 31 березня 2028 року.

Британія – велика морська держава. З метою підтримки мореплавства як важливої галузі національної економіки для судноходних компаній передбачено по суті привілейований податковий режим у формі *податку на тоннаж (tonnage tax)*. Власне, це корабельний збір, для визначення суми якого не потрібні показники прибутку чи збитку. Розрахунок набагато простіший: це здобуток фіксованої ставки на тонну вантажомісткості судна на кількість днів плавання.

Податок на приріст капіталу (capital gains tax) справляють з прибутку, одержаного від продажу активів (майна, будівель, обладнання, цінних паперів), на які виросли ціни. Наприклад, прибуток, одержаний у результаті перепродажу квартири, купленої дешевше і проданої дорожче з метою наживи, підлягає capital gains tax. Тобто оподаткуванню підлягає gain – незалежний від продавця приріст вартості, незаслужена ним вигода, його бариш. Щодо справедливості, такий податок можна називати *спекулятивним податком*. Ставки податку на приріст капіталу: 10 % – основна ставка і 20 % – підвищена, на житлову нерухомість – 18 % і 28 %, відповідно. Установлено неоподатковуваний мінімум (*tax allowance*) – 6 тис. ф. ст. приросту на рік.

Стандартна ставка *податку на додану вартість (value added tax, VAT, ПДВ)* 20 %. Знижену 5 %-ву ставку установлено на паливо (вугілля, газ) та електроенергію побутового призначення, енергозберігаючі та ремонтні матеріали для житла та ін.; нульову – на харчові продукти для людей і домашніх тварин (!), питну воду, книги, журнали і газети, послуги міського транспорту та багато інших товарів і послуг.

Гуманітарну направленість соціальної політики, здійснюваної засобами ПДВ, особливо виразно відображає 0 % ставка на: соціальне житло; книги; газети та періодичні видання; ремонт житла; побутове водопостачання; основні продукти харчування; продукти харчування на винос; рецептурні лікарські засоби; медичні товари для інвалідів; дитячий одяг та взуття; будівництво житлових будинків; захисні шоломи та дещо інше.

Відповідно до США і на відміну від більшості країн, де справляють податок з майна і грошей, одержаних у спадщину, у Великій

Британії *податок на спадщину* має форму «посмертного податку» (death tax) на померлого. Податок на спадщину не сплачується, якщо вартість майна (value of estate) не перевищує 325 тис. ф. ст. За плоскою ставкою 40 % оподатковується майно, вартість якого перевищує 325 тис. ф. ст.

Через високу ставку податку природне бажання спадкодавця за життя роздарувати майно родичам. На цей випадок передбачено так зване *правило семи років*: чим ближче до смерті роздаровується майно, тим вигідніше для платника. На останньому році життя в межах семирічного періоду знижка сягає 80 %, але є проблема – як знати, коли настане той рік?

Гербові збори (stamp duties). Об'єкт оподаткування – трансфери рухомого і нерухомого майна. Ставки: 0,5 % від вартості – для акцій, до 5 % – для земельних ділянок та житлової нерухомості (до 125 тис. ф. ст. – нульова ставка), 4 % – для нежитлової нерухомості (до 150 тис. ф. ст. – нульова ставка). Для тих, хто придбав будинок вартістю до 500 тис. ф. ст., опалення й енергопостачання якого не супроводжується викидами вуглекислого газу, – нульова ставка. У наведених випадках вочевидь регулятивні функції податку: соціальна, екологічна та енергозберігаюча.

Інші загальнодержавні податки. Оподаткування автотранспорту (*motoring taxation*) дає вагомі 10 % податкових надходжень. Автомобільна група податків складається насамперед із *акцизного збору на транспортні засоби (vehicle excise duty, VED),* який фігурує також під іншими назвами: vehicle tax, car tax, road tax. З 1 квітня 2023 року VED зростає до 180 ф. ст. на рік. VED стягують під час реєстрації автомобіля, що в процесі експлуатації доповнюється *акцизом на моторне пальне (fuel duty)*.

Інші пов'язані з автотранспортом збори охоплюють *плату за «пробки»* в Лондоні *(congestion tax)*, плату за обов'язкове випробування транспортного засобу (*fees for compulsory vehicle test*), збір за реєстрацію транспортних засобів, а також збір за паркування (*fees on-street parking*).

Місія акцизів на автомобілі та моторне паливо – вирішення завдань енергозберігаючої та екологічної політики. Так, за максимумі викидів CO_2 (255 г/км) податок становить 2165 ф. ст. на рік.

Подібні податки стимулюють виробництво і використання електроавтомобілів. Мінімальні ставки передбачено для найбільш екологічно чистих видів моторного палива.

Акциз на алкогольні напої (alcohol duty) економічно впливає на виробництво, дистрибуцію, зберігання, продажі та споживання алкогольної продукції. Підраховано, що з кожних 4 ф. ст., витрачених на споживання знаменитого шотландського віскі, 3 ф. ст. або 72 % надходять до казначейства у формі акцизу і ПДВ[32].

З огляду на поширення серед населення ожиріння та діабету запроваджено *податок на цукристі безалкогольні напої (tax on sugary soft drinks).* Частина одержаних коштів призначена на фінансування спорту в школах. Вочевидь соціально-людинолюбний характер подібного податку.

В останні роки на провідні позиції виходить *збір на кліматичні зміни (climate change levy)* – різновид екологічного податку на постачальників енергії. Мета кліматичного збору – зменшення викидів у атмосферу вуглекислого газу.

Екологічний характер має також *збір за складування сміття на звалищі (landfill tax),* який щороку зростає відповідно до індексу цін.

Збір з авіапасажирів (air passenger duty) установлено на польоти за межі Великої Британії за двома рівнями ставок залежно від відстані та трьома – залежно від класу салону. За політ до Києва збір 13 ф. ст.

До державних непрямих податків належать також мито на імпорт, податок на гральний бізнес та деякі інші. Оподатковується національний спорт англійців – скачки та собачі перегони (*horse and dog racing*).

Британська національна податкова система формувалася впродовж століть. Вона відповідає розвиненій індустріальній ринковій економіці та зрілій буржуазно-демократичній державності.

[32] UK Excise Duty. URL : https://www.scotch-whisky.org.uk/insights/uk-excise-duty/ (дата звернення: 26.03.2023).

5.3. Місцеві податки

Місцеві бюджети наповнюють три основні податки: муніципальний податок, а також рентні збори з житлових та ділових приміщень.

Муніципальний податок (council tax) накладають на майно, призначене для житла, як-то: будинки, квартири, дачі (бунгало), житлові фургони і яхти, незалежно від того, перебувають вони у власності чи орендуються. Податок справляють на основі диференційованої за регіонами країни вартісної оцінки житла за вісьма рівнями (A–H) та залежно від кількості проживаючих. Наприклад, у Лондоні для власника чи орендаря помешкання середньої оцінної категорії D (вартістю від 68 до 88 тис. ф. ст.), у якому проживають дві особи, ставка муніципального податку становить 1 605 ф. ст. у рік. Загалом по країні ставки council tax не вище ніж 4 % від оцінної вартості оселі.

Комунальний податок – основне джерело доходів для бюджетів більшості органів місцевого самоврядування. Сума податку з об'єкта нерухомості частково залежить від групи податку, до якої він віднесений.

Council tax групи D є стандартним. Податок на всі інші групи встановлюються у відсотковому відношенні до житла групи D, в якому проживає не менше двох дорослих осіб. Середній розмір комунального податку визначається діленням суми податку на податкову базу при врахуванні знижок, пільг та схем податкової підтримки місцевих органів.

Council tax мав драматичну передісторію. 1990 року уряд М. Тетчер замість податку, пропорційного вартості житла, запровадив у місцеві бюджети комунальний збір (*community charge*) в однаковій сумі зі всіх з розрахунку того, скільки повнолітніх проживає за однією адресою. Тобто самотній мільонер, який проживав у розкішній багатокімнатній квартирі, мав платити менше, ніж багатодітна сім'я в однокімнатній квартирі. Цей відверто несправедливий податок архаїчного подушного типу зумовив масові протести, навіть безпорядки, і 1993 року був скасований.

Рентний збір з житлових приміщень (rental income tax) – податок на доходи від здачі в найми житлових приміщень. Відрізняється від звичайного податку на доходи фізичних осіб лише походженням доходу та тим, що надходить до місцевих бюджетів. Справляється на основі декларації за ставками, установленими для personal income tax.

Рентний збір з приміщень ділового призначення (business rates) – аналог rental income tax з тією різницею, що стосується приміщень, використовуваних з комерційною метою. Справляється на основі *оцінної вартості (ratable value)* приміщень, яку один раз у п'ять років визначає Valuation Office Agency, спираючись на динаміку ринкових цін на оренду. Податкове зобов'язання розраховують так: оцінну вартість множать на установлений урядом коефіцієнт для кожного з регіонів країни.

Велика Британія – єдина з країн Заходу, де податки на нерухоме майно забезпечують 100 % доходів місцевих бюджетів. На відміну від вітчизняної практики справляння плати за землю на основі площі земельних ділянок, нормативну грошову оцінку яких не проведено (стаття 271 Податкового кодексу України), у Британії оподаткування землі та іншої нерухомості здійснюється виключно на базі вартісної оцінки.

5.4. Адміністрування та консультування податків

Фіскальне відомство Великої Британії – *Королівська служба державних доходів і митниці (Her Majesty's Revenue & Customs, HMR&C)* має статус півавтономного органу з колегією у складі *Казначейства* (Міністерства фінансів, *The Treasury)*. Очолює HMR&C виконавчий голова (executive chairman).

Досить повчальне британське *бачення (vision)* правил податкової служби:

– усвідомлюємо, що маємо пільговий доступ до конфіденціальної інформації і готові її захищати;

– надто старанні та пишаємося командною роботою;

– розвиваємо навички та вміння, необхідні для якісного виконання своїх обов'язків;

– постійно вдосконалюємось у всьому, що робимо.

Унаслідок прецедентного характеру британського права та відсутності писаної конституції у Великій Британії немає єдиного податкового кодексу. Система оподаткування регламентується прийнятими в різний час законами, а також щорічними бюджетними законами (financial acts). Адміністрування податків регламентовано окремим Taxes Management Act.

Структурно HMR&C складається зі спеціалізованих департаментів і відділів, а на місцях має свої *регіональні управління*. Території, підзвітні останнім, зі свого боку поділені на *податкові дільниці (districts)*, очолювані дільничним інспектором, якому упідлеглені безпосередні виконавці – *податкові інспектори Її Величності (Her Majesty's inspectors of taxes)* зі штатом допоміжного персоналу (клерків). Податкові дільниці несуть відповідальність за визначення податкової бази та нарахування податків.

HMRC проводить податкову політику під загальною назвою «Податкове адміністрування та обслуговування», основна увага якої зосереджена, крім адміністрування, на податкових пільгах для НДДКР і режимах трансфертного ціноутворення, покликана підтримати зростання економіки та забезпечити справедливий розподіл доходів від зростання.

Безпосереднє справляння податків забезпечують *збирачі податків (collectors of taxes)*. До їхніх функціональних обов'язків належить збір податків, визначених і нарахованих податковими інспекторами. У разі виникнення податкового боргу збирачі мають право через суд оформлювати адміністративний арешт активів несправних платників податків.

Натомість раніше існуючого інституту так званих загальних і спеціальних уповноважених (*general and special commissioners*), скасованого 2009 року, апеляції платників податків перш розглядає Податкова палата трибуналу нижчого рівня (Tax Chamber of the First-tier Tribunal). Трибунал другого рівня (Finance and Tax Chamber of the Upper Tribunal) в касаційному порядку заслуховує оскарження рішень Трибуналу першого рівня, а також справи з надто складними юридичними моментами.

Для індивідуального користування платників через інтернет доступні *діалогові калькулятори (interactive calculators)*, які в автоматичному режимі визначають податкове зобов'язання за уведеними в них даними.

Повноваження і заходи HMR&C щодо перевірки податкоспроможності платників, мінімізації податкового боргу, електронного декларування, взагалі податкового аудиту багато в чому подібні американським, правильніше – за історичним походженням американські порядки подібні британським.

Платників податків прийнято іменувати *customers (клієнти)*. Відповідно, серед службових правил для функціонерів HMR&C є й такі: доброзичливе ставлення до клієнтів; напориста, але тактовна поведінка; розуміння складної інформації та вміння чітко пояснити її людям. Заробітна плата англійського податківця на нижчій посадовій ланці становить 15 тис. ф. ст. на рік, що у перерахунку на гривню по курсу до фунта стерлінгів на 1 квітня 2023 р. еквівалентно приблизно 60 тис. грн на місяць.

Гідний наслідування досвід: у Британії одночасно з пропозицією нової норми ініціатор зобов'язаний запропонувати скасування двох старих. Треба довести, що новий регламент не стане більш обтяжливим для громадян, ніж два попередні. Діє офіс спрощення адміністрування податків.

Важливий орган управління державними фінансами – *Офіс з питань бюджетної відповідальності (Office for Budget Responsibility, OBR)*. OBR контролює ефективність та узгодженість бюджетно-податкової політики. Це офіційна, але незалежна від виконавчої влади фіскальна наглядова установа. Функції OBR[33]: економічне та фіскальне прогнозування на перспективу п'яти років; оцінка результатів порівняно з поставленими цілями; оцінка довгострокової стійкості державних фінансів; щорічна оцінка фіскальних ризиків; аналіз бюджетних розрахунків податкових і соціальних заходів.

[33] Office for Budget Responsibility. URL : https://obr.uk/about-the-obr/what-we-do/ (дата звернення: 27.03.2023).

Відома у світі міжнародна аналітично-консультативна фірма PricewaterhouseCuppers у Великій Британії надає послуги з аудиту, оподаткування та консультування в різних регіонах країни. Податкові консультації PwC допомагають компаніям і приватним особам зрозуміти вплив оподаткування на бізнес-рішення.

У Британії консалтингові фірми запевняють своїх клієнтів, що вони сповідають чесний податковий консалтинг, намагаються навчити, як не переплачувати податків, уроки, як не доплачувати податків, виключаються. Оголошені цілі та методи консультування:

– оптимізація оподаткування та збереження прибутку;

– структуризація бізнесу таким чином, щоб вийти на ринки капіталу;

– попередження клієнтів про ризики, пов'язані з оподаткуванням;

– гарантування легітимності наданої інформації.

Зокрема, консультативна фірма Johnson завдяки дипломованим консультантам найвищої кваліфікації надає високоякісні консультації по 16 позиціях оподаткування бізнесу та 12 позиціях – фізичних осіб[34]:

– оптимізує оподаткування, допомагає зменшити податки та ризики;

– 60 % податкових спеціалістів, зайнятих у фірмі, раніше працювали в податковій службі, «тому ми знаємо, як ефективно працювати з ними від вашого імені»;

– фірма надає дуже вигідні комплексні консультації, оскільки в одній консультації можна пояснити декілька податкових питань, пов'язаних «з вашим бізнесом і особистим життям».

При Бірмінгемському університеті діє Податковий центр (University of Birmingham Tax Centre). Це незалежний дослідницький центр, який об'єднує практичні та академічні, економічні, фінансові й правові аспекти функціонування та адміністрування податкової системи.

[34] Johnson Chartered Accountants London W I. URL : https://johnsonsuk.com/accounting-and-financial-services/tax/ (дата звернення: 27.03.2023).

Функції Центру орієнтовані на перспективу та актуальні потреби[35]:

– забезпечує доступність як минулих, так і нових досліджень з питань оподаткування;

– створює доступ до податкової інформації, сприяє обміну знаннями, стимулює нові ідеї та відкриває нові сфери досліджень;

– надає змогу представникам державних органів, науковцям і практикам обговорювати потреби та виклики оподаткування.

Зокрема, один з конкретних напрямів діяльності Центру – розробка способів діджиталізації оподаткування (making tax digital).

Отже, податкові проблеми в Британії зустрічають у всеозброєнні досконалих і ефективних фіскально-адміністративних інструментів та організаційних заходів, активних наукових досліджень, сучасних академічних підходів до підготовки персоналу податкової служби.

Висновки. Приклад і досвід Британії – «матері парламентів» – у податковій правотворчості набув світового визнання, поширився на всі континенти. За влучним словом, Велика хартія «перетворила королів у рядових громадян, а депутатів парламенту – в принців».

У країні співіснують дві протилежні тенденції в еволюції національної системи оподаткування: з одного боку – додержується непорушність деяких фіскальних інститутів часів Середньовіччя, з іншого – провадиться їх модернізація відповідно до вимог часу – то у зв'язку з членством у ЄС, то з причин виходу з Євросоюзу (Brexit).

Оподаткування доходів фізичних осіб є типово високим для групи індустріально розвинених держав, податок на прибуток корпорацій – відносно помірний.

У Британії започаткована форма оподаткування, яка набуває поширення в країнах ЄС, – *податок на непередбачені* («навіяні вітром») *надприбутки (windfall tax)* компаній, що видобувають викопні види палива.

[35] University of Birmingham Tax Centre. URL : https://www.birmingham.ac.uk/research/activity/nao-uob-tax-centre/about.aspx (дата звернення: 28.03.2023).

Фіскальна служба (HMRC) проводить податкову політику під загальною назвою «Податкове адміністрування та обслуговування», основна увага якої зосереджена на податкових пільгах для наукових досліджень і розробки нових технологій, а також режимах трансфертного ціноутворення.

Британська система наповнення пенсійних та інших соціальних фондів дуже складна, диференційована за нормами платежів і родом занять платників та іншими обставинами. Пенсії виплачують із трьох джерел: за рахунок податків, відрахувань від зарплат, внесків роботодавців.

Інтенсивно використовується екологічна функція податків особливо залежно від ступеня шкідливості викидів автомобільного транспорту та забруднення довкілля сміттям і пластиком.

Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок трьох основних джерел: муніципального податку, рентного збору з житлових приміщень, рентного збору з приміщень ділового призначення.

Контрольні питання

1. Поясніть державний устрій Великої Британії, зокрема фінансову автономію її регіонів.
2. У чому сутність справляння податків за системою withholding tax?
3. Як відрізняється податкова знижка, пільга (tax allowance) від податкового кредиту (tax credit, податкове вирахування)?
4. Чим статус Державної податкової адміністрації України подібний і чим відрізняється від статусу фіскального відомства Великої Британії – Королівської служби державних доходів і митниці (HMRC)?
5. У чому полягає мета податку на надприбуток (windfall tax), на які сфери бізнесу він поширюється? Чи існує податок з аналогічним призначенням в Україні?
6. Чому податок на приріст капіталу (capital gains tax) називають спекулятивним податком? Що таке спекуляція як вид бізнесу, комерції?
7. З яких причин феноменально зростає значення екологічних, кліматичних та енергозберігаючих податків?

8. До яких особливостей національної податкової системи зобов'язує Велику Британію статус держави загального добробуту (welfare state)?

9. У чому полягає сутність, актуальність і мета діджиталізації оподаткування (making tax digital)?

10. Британія 1973 року ввійшла, а через 27 років 2020 року вийшла з Євросоюзу. У чому полягає причина (причини) виходу Британії з ЄС?

Тестові завдання

1. Велика хартія вольностей проголосила:

а) принцип бездефіцитності державного бюджету;

б) запровадження універсального акцизу;

в) монопольне право короля вводити податки;

г) виключне право парламенту встановлювати податки.

2. Велика Хартія вольностей (лат. Magna Charta Libertatum) була прийнята:

а) 1215 року;

б) 1315 року;

в) 1415 року;

г) 1515 року.

3. Максимальна ставка податку на доходи (personal income tax) 2024/2025 податкового року становить:

а) 35 %;

б) 40 %;

в) 45 %;

г) 50 %.

4. Мінімальна ставка податку на прибуток корпорацій (corporate income tax), крім нульової ставки, 2024/2025 ф. р. становить:

а) 10 %;

б) 15 %;

в) 20 %;

г) 21 %.

5. 2024/2025 ф. р. стандартна ставка ПДВ у Британії становить:

а) 15 %;

б) 17 %;

в) 19 %;

г) 20 %.

6. Податок на дохід (income tax) у Британії було запроваджено:

а) 1642 року;

б) 1742 року;

в) 1842 року;

г) 1852 року.

7. Приватні консультативні фірми дають клієнтам поради (advices) щодо способів, як:

а) не переплачувати податків;

б) не доплачувати податків;

в) оптимізувати податки;

г) легітимізувати податки.

8. Стандартна ставка податку на прибуток корпорацій 2024–2025 рр. становить:

а) 21 %;

б) 22 %;

в) 23 %;

г) 25 %.

9. Велика Британія вийшла (brexit) зі складу Євросоюзу:

а) 2022 року;

б) 2021 року;

в) 2020 року;

г) 2019 року.

10. За своїм державним устроєм та формою управління Велика Британія є:

а) абсолютистською монархією;

б) конституційною монархією (королівством);

в) парламентською республікою;

г) федеральною державою.

ТЕМА 6
СПЕЦИФІКА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ КОРОЛІВСТВА НІДЕРЛАНДИ

Питома вага податків у ВВП – 39,2 %.
Місце за Світовим індексом щастя – 5.
Місце за Індексом людського розвитку – 10.

6.1. З історії оподаткування в Нідерландах.
6.2. Основні державні податки.
6.3. Податкові кредити і пільги.
6.4. Інші податки: провінційні, муніципальні та водні.
6.5. Податкова адміністрація та консультування.

Ключові терміни і поняття: «Країна тюльпанів і вітряків», податкова держава, «голландський чорт», податковий ценз політичних прав, трудовий податковий кредит, фіскальний партнер, правило 30 %.

Нідерланди (Голландія**)** багато в чому є рукотворною, неймовірною країною, значна частина території якої відвойована людьми у моря. Вдале розташування на берегах повного судноплавством моря і великих річок здавна породило тут торгівлю, а вона притягувала населення, давала роботу, поширювала прибуток і достаток, плодила різноманітні податки.

У Нідерландах сформувалася перша в Європі буржуазна нація «торгівців і мореплавців», тут утворилася зріла податкова держава. Становлення держави припало на роки вісімдесятирічної (1568–1648 рр.) війни за незалежність (Dutch Revolt) голландських провінцій від Іспанії. У цей період «податкова революція» стала навіть набагато важливішим чинником формування держави, розвитку і перетворень, ніж капіталістичний ринок[36]. У 17 провінціях, що оголосили незалежність, війна фінансувалася за рахунок акцизів, які першими в Європі були запроваджені в Нідерландах.

[36] Fritschy W. A «financial revolution» in Holland during the Dutch Revolt. URL : https://www.jstor.org/stable/3698754 (дата звернення: 27.06.2023).

До кінця XVII ст. Нідерланди були могутньою морською державою, на той час з найбільш інноваційною економікою на Заході, стійкою валютою та фінансовою системою. Перша в світі біржа заснована в Амстердамі 1531 року. Амстердамський банк відкрився 1609 року, майже на століття раніше за Лондонський (1694 р.).

У XX ст. Нідерланди стали однією із шести держав-засновників Європейського Союзу.

У справах оподаткування між Україною і Нідерландами існують давні зв'язки. Свого часу було підписано Меморандум про взаєморозуміння та співробітництво між податковими відомствами обох країн з метою обміну досвідом з питань податкової адміністрації та обміну інформацією.

6.1. З історії оподаткування в Нідерландах

Нідерланди – це держава, яка сказала своє гучне слово в історії європейської цивілізації та культури. Фіскальній історії країни властиві декілька вікопам'ятних подій, зумовлених самобутністю країни.

Так, здавна голландська економіка, крім іншого, спеціалізувалася на розведенні тюльпанів. У XVII ст. вибухнув ажіотаж ф'ючерсів на тюльпани, відомий під назвою *тюльпаноманії (tulip craze. tulip devil)*, пік якої прийшовся на 1637 рік. Спекуляція саджанцями тюльпанів набула небувалих масштабів. У цій сфері оберталися величезні гроші. Аби збити спекуляцію, уряд запровадив надзвичайно високий акциз за типом оподаткування предметів розкоші і тим погасив ажіотаж. З тих пір у Західній Європі акциз стали іменувати *голландським чортом (Dutch devil)*, від якого донині плодяться численні чортенята.

В історичній ретроспективі голландська податкова система була орієнтована на накопичення капіталу. Так, у XVII ст. фіксована ставка податку на особистий дохід становила всього 1 %. Спадна прогресія діяла також і для податку на слуг: чим більше було слуг (і відповідно багатства), тим кожен додатковий слуга обходився дешевше за попередніх. Дохід нижче ніж 300 флоринів у рік не

оподатковувався, що свідчить про певний фіскальний лібералізм. У країні було започатковано і деякі інші форми податкових пільг на користь малозабезпечених, як і привілеїв на вигоду власників капіталу.

У Нідерландах за історичною традицією податкова система віками щадила капітал і сприяла росту багатства. Фіскальні тяготи було перенесено на непрямі податки, що також стало традицією. Численні акцизи, як основний чинник дорожнечі життя, особливо обтяжували дрібний люд. Нідерланди, – резюмує знаменитий французький історик Фернан Бродель (1902–1985), – віддавна багато в чому вдячні «чудово оснащеному фіску».

Штемпельний збір – державне мито на угоди купівлі-продажу та використання гербового паперу придумали в Голландії на початку XVII ст. У короткий час податки цього типу розповсюдилися по всій Європі.

До 1896 р. у країні діяв *податковий ценз політичних прав*, що давав право обирати і бути обраним на посади в державних та місцевих органах влади. Цензове право надавав один гульден земельного податку плюс певна диференційована залежно від місцевості сума прямих податків на дохід.

У антології «Класики державних фінансів» нідерландське вчення про податки представлено роботою Арнольда Коен Стюарта (1855–1921) «Внесок у теорію прогресивного прибуткового податку», розробленою на основі математичної інтерпретації вартісної теорії граничної корисності[37].

Серед сучасних розробників вчення про податки виділяється вчений зі світовим іменем, професор публічної економіки в Школі економіки та бізнесу ім. Еразма Амстердамського університету Бас Джейкобс (Jacobs). Він автор численних досліджень з актуальних фіскальних питань, консультант Світового банку та МВФ. Дослідження Джейкобса мають міждисциплінарний характер, перетинаючи кордони оподаткування, економіки добробуту, макроекономіки, теорії людського капіталу та економіки праці, він веде блог про економіку та політику.

[37] Classics in the Theory of Public Finance / Ed. by R. A. Musgrave, A. T. Peacock. London etc. : Macmillan ; New York : St Martin’s Press, 1967. P. 48–71.

Зокрема, Джейкобс так формулює свої погляди на ідеальну податкову систему: «Використовувати ідеї теорії оптимальних податків, доповнені емпіричними даними. Висновки застосовувати до актуальних політичних питань щодо прогресивності податку на доходи фізичних осіб, податкових пільг, структури податку на капітал, оподаткування житла та пенсій, ролі непрямих податків, оптимальних екологічних податків та корегувальних податків на алкогольні та тютюнові вироби»[38].

6.2. Основні державні податки

Громадяни Нідерландів вірять у суспільну цінність податків, розуміють, що завдяки ефективному оподаткуванню росте втілена в суспільні блага якість життя. «Голландія любить податки»[39], як би незвично і навіть дивно це не звучало, – це самобутня особливість цієї країни.

Дохід фізичної особи, одержаний будь-де в світі (*worldwide income*), поділяється на три різні режими оподаткування доходу, так звані бокси (*box*), кожен бокс доходу оподатковується окремо за власною шкалою. Оподатковуваний дохід фізичної особи визначається на основі сукупного доходу в усіх трьох блоках.

Бокс 1 стосується оподатковуваного доходу від роботи та власності на житло й охоплює такі доходи за їх походженням: дохід від роботи; від власності на основне місце проживання; періодичні надходження і виплати; вигоди (benefits), пов’язані з одержанням (provisions) доходу.

Податки на заробітну плату (payroll taxes). Роботодавці повинні утримувати податок на заробітну плату із загальної суми заробітної плати працівника та перераховувати його до податкових органів. Працівники розглядають утриманий податок на заробітну плату як авансовий платіж з прибуткового податку.

[38] From optimal tax theory to applied tax police. URL : https://www.researchgate.net/publication/256053427_From_Optimal_Tax_Theory_to_Applied_Tax_Policy (дата звернення: 11.03.2023).
[39] Dutch local taxes. URL : https://www.xpat.nl/living-netherlands/living-costs/local-taxes/ (дата звернення: 25.07.2024).

Бокс 2 стосується оподатковуваного доходу від акцій.

Бокс 3 стосується оподатковуваного доходу громадян-платників від заощаджень та інвестицій.

Таблиця 6.1 – Податок на доходи фізичних осіб
Бокс 1 (доходи від зайнятості та самозайнятості), 2024[40]

Оподатковуваний дохід		Внески у фонд державного соціального страхування
Дохід, €	Ставка	
До 75 518	36,97 %	27,65 %
Від 75 518	49,50 %	27,65 %

Пільгова ставка 19,07 % застосовується до одержувачів державної пенсії на суми до 38 098 євро (40 021 євро за умови народження до 1946 року), що засвідчує турботу про людей похилого віку.

Бокс 1 стосується оподатковуваного доходу від роботи та володіння житлом.

Бокс 2 (дохід членів товариства з обмеженою відповідальністю).

Бокс 3 (дохід від заощаджень та інвестицій).

Для мігрантів (expats) установлено особливий режим.

Незалежно від номера боксу оподатковуваний дохід зменшується на суми таких витрат (у межах установленого ліміту):

– сплачені аліменти та інші витрати на утримання;

– медичні та інші надзвичайні витрати;

– на відвідування у вихідні дні дітей-інвалідів віком старше 30 років;

– витрати на освіту;

– пожертвування благодійним і релігійним організаціям;

– витрати на утримання будівель-історичних пам’яток (listed buildings), розташованих у Нідерландах.

Внески на соціальне страхування. Роботодавець зобов’язаний утримувати із заробітної плати працівника внески на загальнодержавне страхування за сукупною ставкою 27,65 %. Ставка

[40] Dutch tax rates in 2024. URL : https://www.kvk.nl/en/finance/dutch-tax-rates-in-2024/ (дата звернення: 25.07.2024).

соціального страхування, що застосовується до осіб, які вийшли на пенсію, становить 9,75 %, у результаті чого сукупна ставка становить 19,07 %. Офіційний вік виходу на пенсію в Нідерландах 2024 року становить 67 років.

Внесок роботодавця в пенсійний фонд становить 15,4 % від загального фонду оплати праці по підприємству.

Податок на корпорації. У компаній-резидентів оподатковують прибутки, отримані будь-де у світі (*worldwide*). Стандартна ставка податку на прибуток підприємств 25,8 %. Існує два рівні оподатковуваного доходу. Нижча ставка в розмірі 19 % застосовується до перших 200 тис. євро прибутку, стандартна ставка – до решти.

Податок на дивіденди (*dividend tax*). Якщо компанія залишає прибуток після оподаткування в своєму розпорядженні та виплачує його акціонерам як дивіденди, утримується податок за ставкою 15 %.

Нідерланди користуються репутацією податкового раю (*tax haven*), хоч і мають звичайні для країн ЄС податкові ставки. Були факти, що великі транснаціональні компанії (ТНК) укладають спеціальні угоди з податковими органами Нідерландів з метою применшення оподатковуваного прибутку. Штучно визначена оподатковувана база може суттєво відрізнятися від фактичного прибутку компанії. Це стосується таких відомих брендів, як Boeing, US Steel, Fiat та інших. Подібного роду податкові угоди інтерпретуються Єврокомісією як незаконна державна допомога.

Податок на приріст капіталу в Нідерландах відсутній.

Нідерланди – велика морська держава. З метою стимулювання морських перевезень для судноплавних компаній запроваджено так званий голландський пільговий режим оподаткування тоннажу. Відповідно до цього режиму оподатковуваний прибуток судна базується на його зареєстрованій чистій місткості (*net tonnage*), помноженій на фіксовану суму умовного прибутку на тонну. Прибуток оподатковується за умовним прибутком за п’ятиступеневою *регресивною шкалою*.

У Нідерландах діє узгоджений з екологічною політикою та правилами Євросоюзу *податок на викиди* CO_2 для певних видів

промислового виробництва та спалювання відходів. Допускається продаж квот на право викидів одним підприємством другому.

Ставку *спеціального збору на видобуток корисних копалин* (*special levy that oil and gas operators pay*) сплачують нафтогазові компанії. 2023–2024 рр. збір становить 65 % від обороту з продажу природного газу.

Податок на додану вартість. Стандартна ставка ПДВ становить 21 %. Знижену ставку (9 %) установлено на товари першої необхідності, деякі енергозберігаючі заходи з утеплення будинків, на електронні публікації.

Спеціальна ставка (0 %) застосовується: до поставок всередині ЄС; експортних поставок за межі ЄС; поставок товарів, розміщених на митних складах; певних послуг; а також до деяких міжнародних послуг. З 2023 р. нульова ставка ПДВ поширена на встановлення сонячних панелей на приватних житлових будинках. Деякі внутрішні операції звільняються від сплати ПДВ, зокрема медичні, культурні, соціальні та освітні послуги.

Як прийнято в ЄС, *акцизні податки* в Нідерландах установлені на такі споживчі товари: алкогольні напої, тютюнові вироби, на енергоносії: бензин, дизельне паливо, скраплений газ. Крім того, сплачується *податок на споживання* (*consumption tax*) на такі напої: фруктові та овочеві соки, лимонад і холодний чай, безалкогольне пиво.

Авіаційний податок. Із кожного пасажира рейсів, що вилітають з Нідерландів, крім транзитних пасажирів та дітей віком до 2 років, справляється збір у розмірі 26,43 євро.

На відміну від поблажливої оцінки національної податкової системи, з боку громадян в оцінці фахівців податки в Нідерландах ще не до кінця досконалі. У монографії «Податок за нідерландським задумом», що охоплює весь спектр податків, автори наголошують на ролі податків у корегуванні допущених «ринкових та індивідуальних провалах (failure)»[41]. Констатується велика складність голландської податкової системи. Пропонується реформа податку на прибуток і на зароблений дохід, скасування пільг з

[41] Tax by Design for the Netherlands. URL : https://books.google.com.ua/books/about/Tax_by_Design_for_the_Netherlands.html?id=WlJPEAAAQBAJ&redir_esc=y (дата звернення: 11.03.2023).

ПДВ, упорядкування податків на викиди CO_2, введення фіскальних зборів за користування дорогами, а також потрібно звести до єдиної подоби в межах ЕС податки на алкоголь, азартні ігри, цукор та пластик.

6.3. Податкові кредити і пільги

У Нідерландах резиденти, трудові мігранти та пенсіонери мають право претендувати на податкові послаблення у формі податкових кредитів. Першим за масовістю є *загальний податковий кредит (general tax credit).* Пільга для платників податку на дохід фізичних осіб, що залежить від рівня оподатковуваного доходу. 2024 року сума кредиту для осіб, які ще не досягли пенсійного віку, становить 3 362[42].

Податкова знижка на оплату праці (employment or labour tax credit). Розмір податкового трудового кредиту залежить від величини доходу і в разі перевищення установлюваного щорічно ліміту дорівнює нулю.

Нарахований податок на доходи фізичних осіб зменшується в межах установленого ліміту на суму кредиту, залежно від категорії платників:

– Податковий кредит на доходи фізичних осіб.

– Особистий податковий кредит: для доходів вище ліміту – 0 євро.

– Особистий податковий кредит для партнера без доходу, народженого після 1 січня 1963 р.

– Особистий податковий кредит для партнера без доходу, народженого до 1 січня 1963 р.

– Трудовий податковий кредит: у межах ліміту для нижчих доходів.

– Трудовий податковий кредит: для доходів вище ліміту – 0 євро

[42] Dutch tax credits. URL : https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontenten/belastingdienst/individuals/tax-regulations/living-or-working-abroad/tax_credits/#:~:text=In%202024%20the% (дата звернення: 27.07.2024).

Згідно з призначенням податкового кредиту платник податку вправі зменшити обчислений податок на суму відповідних кредитів. За наявності дітей передбачені додаткові податкові кредити. Існують також інші види податкових кредитів залежно від конкретної ситуації.

Податкові пільги (допомоги, знижки, соціальні пільги):

– Допомога по догляду за дитиною (*childcare allowance*) частково покриває витрати на догляд за дітьми батькам, які працюють або навчаються. Батько і мати мають статус фіскальних партнерів. Розмір допомоги залежить від величини доходів.

– Допомога на охорону здоров'я (*healthcare allowance*) частково покриває витрати на поліс медичного страхування. Розмір допомоги базується на загальному доході. Право на медичну допомогу мають ті, чий дохід менший ніж 30 тис. євро в рік, для сім'ї – 40 тис.

– Допомогу на оренду житла (*home rental allowance*) одержують ті, кому не по грошах оплата оренди житла. Сума допомоги залежить від двох мінливих чинників: величини орендної плати в місяць і доходу фіскальних партнерів.

– Допомогу по догляду за дитиною (*child budget allowance*) отримують, у кого є діти молодші 18 років.

Зверніть увагу, що згідно з податковим правом Нідерландів сім'я має статус *фіскальних партнерів (fiscal partners)*. Фіскальні партнери – одружені або хто має зареєстроване партнерство з кимось чи проживає разом у разом купленому спільно будинку.

Передбачено знижки (deductions) оподатковуваного доходу на суму затрат на: освіту і навчання, пожертвування, оформлення прав власності й пенсій, на відрядження і ділові поїздки. Зокрема, сума оподатковуваного доходу зменшується за такими видами затрат на освіту: за реєстраційний внесок і подання заяви, за витрати на екзамени і користування бібліотекою, за користування комп'ютерами. (Варто наведені умови порівняти з податковими пільгами для студентства в Україні).

Знижки такої категорії рівнозначні частковому відшкодуванню зазначених затрат, але студентам не відшкодовуються затрати на оренду житлових приміщень, харчування та одяг; на транспорт; за користування приміщеннями і меблями для навчання.

Допомога підприємцям (entrepreneur allowance). Витрата більше ніж 1 225 годин на свій бізнес відповідає критерію і дає право на надбавку для підприємців. Важливою частиною цього відрахування є надбавка на право власності на приватний бізнес, яка 2024 року становить 3 750 євро.

Правило 30 % – податковий стимул для висококваліфікованих працівників, запрошених на роботу з-за кордону, так званих expats (трудових мігрантів). Згідно з цим правилом роботодавець повинен відшкодувати додаткові витрати, понесені мігрантами одноразовою неоподаткованою сумою в межах 30 % заробітної плати та надбавок[43].

Взяті загалом параметри та умови оподаткування доходів у Нідерландах відповідають критеріям економічно високорозвиненої соціальної держави загального благоденства (welfare state), яка за Світовим індексом щастя голландського народу (World happiness index) 2022 року посіла 5 місце.

6.4. Інші податки: провінційні, муніципальні та водні

Серед інших податків виділяється і є найбільш соціально важливим податок на спадщину. До категорії інших цей податок віднесено тому, що були спроби виділити податок на спадщину в окрему групу податків на обіг цінностей – перехід спадкових активів (грошей, майна) з рук в руки.

У Нідерландах податок на спадщину сплачується з чистої вартості майна – вартості всіх рухомих і нерухомих активів за вирахуванням непогашених боргів і витрат на похорон. Активи охоплюють усі подарунки, подаровані впродовж 180 днів до смерті. Останнє передбачено для того, щоб, відчуваючи наближення смерті, люди поспіхом не роздаровували родичам нажите добро, а робили це завчасно і задовго до смерті.

[43] The Dutch tax system. URL : https://www.executivemobility-group.com/en/dutch-tax-system-deadlines-essentials-taxes-netherlands/ (дата звернення: 25.07.2024).

Ставки податку на спадщину та податку на дарування в Нідерландах ідентичні. Чоловік / дружина / партнер і діти: 10 % до суми щорічно встановлюваного ліміту і 20 % на спадщину, що перевищує цей поріг. Онуки: 18 % до ліміту і 36 % вище. Усі інші: 30 % до ліміту і 40 % вище. Існує неоподатковувана пільгова сума для різних категорій спадкоємців. Спадщина, заповідана або вже передана благодійним фондам та організаціям соціального забезпечення, звільнена від оподаткування. Податок має бути сплаченим спадкоємцем упродовж восьми місяців з дня смерті.

У Нідерландах немає місцевих податків на доходи фізичних осіб, а також провінційних або муніципальних податків на прибуток підприємств.

Нижчі ланки податкової системи – провінційні та місцеві податки. На провінційному (регіональному) рівні справляють податок на автотранспорт і, що особливо актуально, *збір на захист від повеней та очистку води*. Останнє досить важливо у країні, 60 % (!) території якої розташовано нижче рівня моря, покрито дамбами і каналами. Адміністрування податку покладено незалежно від муніципалітету управління водного господарства (regional water boards).

Місцевий *податок на нерухомість* (*annual immovable property tax*) у Нідерландах розраховується на основі визнаної ринкової вартості майна або вартості його оренди. Визначення ставок територіально диференційоване. Кожна громада визначає свою окрему ставку податку на нерухомість у межах від 0,1 до 0,3 % вартості майна.

Податок на продаж нерухомого майна (*transfer tax on immovable property*). Набуття власності на нерухоме майно в Нідерландах підлягає оподаткуванню податком на передачу його вартості. Ставка податку від 8 до 10,4 %. Для отримання права на знижену ставку податку 2 % або звільнення від податку для осіб віком до 35 років важливо, чи буде покупець фактично проживати в об’єкті нерухомості впродовж тривалого часу (тобто не буде купувати будинки для відпочинку або об’єкти, що здаються в оренду). Молоді покупці, кому виповнилося 18 років та які вперше виходять на ринок житла, мають право на звільнення від сплати податку

на трансферт один раз. Зрозуміло, такий порядок – соціальний захід проти спекулятивних перепродаж житла, а також сприяння молодим обзаводитися житлом.

Дорожній податок (road tax) – збір із власників автомобілів залежності від ваги автотранспорту і типу двигуна (дизельні авто оподатковуються вище).

Залежно від місцеперебування та виду занять громадяни сплачують різні місцеві податки: водні, податок на утилізацію відходів і податок на рекламу та інші, що показово на прикладі м. Амстердам. Значна справа в умовах територіально невеликої та залитою водою країні – утилізація відходів і відповідний *фіскальний збір (waste management contribution)*. Особливо це стосується переробки пакувальних матеріалів і пластику.

У межах міста фізичні особи сплачують такі податки:

– за збір відходів і сміття;
– туристичний податок;
– податок на нерухомість;
– за користування каналізації (sewerage charge);
– податок на рухоме майно;
– «податок на посягання» (tax on encroachments);
– податок на забезпечення водопостачання;
– портовий збір (harbor fee).

На устрій податкової системи, зокрема місцевої, вплинули різні чинники, серед них – унікальний рельєф країни, значна частина якої розташована нижче рівня моря. У результаті утримання дамб і водозбірних каналів обходиться дорожче, ніж сума доходів від податків на землю.

В Амстердамі – одному з найбільших портових міст Європи з 2011 р. запровадили місцевий *податок на проституцію*. За формою це 19 %-вий непрямий *податок з продаж (sales tax)* за кожен 15-хвилинний акт за умовної ціни 50 євро. За статусом повії прирівняні до самозайнятих підприємців (self-employed businesswomen). Крім того, вони платять також звичайний податок на задекларований дохід.

За розглядання вітрин з повіями (так зване window shopping) у знаменитому районі Червоних ліхтарів з туристів беруть спеціальний збір.

Окремої згадки заслуговує податок з дивною назвою «на посягання». Власники площадок, терас кафе і суден, причалених на громадських водних шляхах, вносять збір за користування зайнятим місцем, за запобігання посягань на це місце зі сторони. У перерізаному каналами Амстердамі різновидом такого податку є *плата за причал (mooring fee)*, яку вносять місту власники, користувачі та орендарі прогулянкових і вантажних суден.

Місто Амстердам вживає також заходів з підтримки місцевого бізнесу. Бізнес нарівні з фізичними особами платить усі вищеназвані податки і, крім того, вносить у місцевий бюджет:

Податок на власність. Власники, орендарі, а також користувачі ділових приміщень сплачують податок на нерухомість на основі сумісно визнаної вартісної оцінки об'єкта.

Податок на рекламу – оподатковується вулична реклама: на фасадах, вікнах, на транспортних засобах, вивіски тощо.

Туристичний податок (tourist tax) – за надання платного житла для туристів. Компанії, що експлуатують морські та річкові круїзи, сплачують туристичний податок за числом пасажирів.

Податок на розваги (entertainment tax) – розваги та екскурсії по місту катером або автобусом.

Бізнесовий внесок (BIZ contribution) – збір на розвиток індустрії розваг.

Отже, оподаткування в Нідерландах, взяте в сукупності своїх фіскальних форм і функціональних методів, охоплює всю систему економічних, соціальних і побутових явищ, відповідає потребам, можливостям та підпорядковане рельєфу країни. Загалом податкова система відповідає критеріям соціально-орієнтованої ринкової економіки.

6.5. Податкова адміністрація та консультування

Податково-митне відомство Нідерландів у його нинішній формі створене 1805 року в складі Міністерства фінансів. Крім суто фіскального призначення, до сфери його функціональної діяльності належать:

– Виплата залежних від величини доходу допомог на догляд за дітьми, оренду житла та охорону здоров'я.

– Митна служба – контроль за ввезенням, експортом та транзитом товарів через митну територію Нідерландів.

– Служба фіскальної інформації та розслідувань.

Організаційно-структурно вищий фіскально-адміністративний орган Нідерландів складається з 9 підрозділів (управлінь):

– Оподаткування фізичних осіб.

– Оподаткування малих і середніх підприємств.

– Оподаткування великих платників податків.

– Центральна адміністрація.

– Взаємодії з клієнтами (платниками податків) і надання послуг.

– Інформаційний центр.

– Митна служба.

– Служба фіскальної розвідки та розслідувань.

– Управління соціального забезпечення.

Податкові перевірки і сфера діяльності податкової адміністрації. Податкове управління Нідерландів (Dutch Tax Authority, DTA) має повноваження ініціювати податкові перевірки (*tax audits*), які зазвичай проводяться на місці перебування платника податків. Ці перевірки насамперед покладаються на друковані документи та дані, доступні в електронному вигляді. Ініціюючи податкову перевірку, DTA враховує різні чинники: насамперед історію дотримання податкового законодавства платників, а також інформацію з будь-яких зовнішніх або сторонніх джерел. Під час аудиту ключовим моментом є його обсяг.

Податкові перевірки спрямовуються на широке коло платників податків, охоплюючи фізичних осіб (зокрема, щодо складного юридично податку на спадщину), малі підприємства, платників ПДВ, великі компанії.

Процедури *податкового судочинства* (*tax litigation procedures*). Якщо платник податків не погоджується з оцінкою податку або рішенням DTA, він має право подати апеляцію.

Податкова адміністрація Нідерландів проголосила морально-етичні цінності та професійні орієнтири (vision and mission) своєї діяльності:

Самовідданість у роботі (dedicated): Відповідність дій критеріям демократії, правилам і вимогам її інститутів. Добросовісна та ефективна праця на користь загального блага.

Професіоналізм (expert and professional): Ми дуже старанні та обізнані в своїй справі на рівні експертів. Наша командна праця позбавлена бюрократизму, вона основана на здібностях колег.

Доступність (accessible): Розуміємо й беремо до уваги, що наша діяльність впливає на інтереси громадян і бізнесу. Тому прислухаємося до суспільної думки. Ми уважні до всіх, а наша робота прозора всім.

Взаємодопомога та заохочення (encouraging): Цілеспрямовано розвиваємося, в роботі поправляємо один одного та обмінюємося обов'язками. Ми відкриті до сприйняття нових ідей і завжди готові вчитися.

У сфері податкового консультування фірма Dutchtaxadvice зосереджується на допомозі приватним особам та підприємцям. Клієнтами є ті, хто приїжджає на роботу, а також виїжджає, але залишає в Нідерландах оподатковувану власність. Консультації особливо необхідні іноземним підприємцям, а також самозайнятим людям та акціонерним товариствам. Крім голландської, консультації надаються англійською та іншими мовами.

Послуги Langendorff Tax Consultancy передбачають:

– Підготовку декларації з податку на прибуток підприємств для нідерландських і зарубіжних компаній та філій.

– Підготовку спільних декларацій подружжя (fiscal unity tax returns).

– Поради та декларації для холдингових, роялті та фінансових компаній.

– Консультування та декларування транскордонних операцій з ПДВ.

– Надання порад щодо складання податкових договорів.

Ще більший перелік послуг для приватних осіб, зокрема, щодо юридично складного податку на спадщину та дарування. Загалом у Нідерландах – найстарішій буржуазній нації та капіталістичній державі – консультативні фірми з питань оподаткування мають унікальний досвід.

Висновки. Маленькі Нідерланди – великий осередок європейської ідентичності, цивілізації та культури. Історична Голландія – яскрава сторінка минулого Західної Європи. Сучасні Нідерланди –

одна з найбільш економічно і соціально успішних країн з високим рівнем щастя та людського потенціалу. Нідерландський досвід – важливе джерело «європейських підходів» до оподаткування.

Нідерланди – одна зі стабільних і процвітаючих держав (welfare state) Європи, член ЄС. Система податків відповідає загальному устрою податків у ЄС та його податковій політиці, зберігаючи місцеву специфіку.

Важливий чинник устрою податкової системи та структури податків – природні умови країни, 60 % (!) території якої розташовано нижче рівня моря. Звідси значення цільових податків і зборів на утримання дамб та каналів.

Нідерландське податкове законодавство налаштоване на залучення в країну іноземних капіталів. Діє сприятливий податковий режим для бізнесу, для інновацій установлено пільговий податковий режим. Зокрема, ставки акцизу на електрику для зарядних станцій для електроавтомобілів 2024 року передбачено знижувати з метою стимулювання електротранспорту.

У Нідерландах трудовий податковий кредит виконує функцію негативного податку на дохід, – тобто, якщо зароблений (!) дохід опускається нижче встановленого рівня, з бюджету йде відповідна доплата.

Згідно з правилами ОЕСР трансфертне внутрішньо-фірмове ціноутворення базується на принципі *витягнутої руки* (arm's length principle), що передбачає укладання ділових угод на умовах рівноправності сторін.

Нідерланди – велика морська держава, голландці – нація мореплавців. Тому передбачено фіскальні стимули для морського судноплавства.

Контрольні питання

1. У чому смисл поділу платників податку на дохід на окремі категорії – у Нідерландах на бокси (box)?
2. Який фіскальний статус має сім'я в Нідерландах?
3. Призначення «правила 30 %» у сучасній податковій політиці Нідерландів.

4. Чому збір на захист від повеней і очистку питної води особливо актуальний у Нідерландах?

5. Як пояснити, що податок на проституцію в Нідерландах відносять до категорії непрямих податків (sales tax)?

6. За образом і подобою до Нідерландів запропонуйте mission and vision податкової служби України.

7. Чому в Нідерландах відводиться велике значення водним податкам?

8. Якому соціальному принципу підпорядковано диференціацію ставок ПДВ у Нідерландах?

9. Як у Нідерландах заохочується обзаведення власним житлом?

10. Що спільного та які відмінності між податковими системами Нідерландів та України?

Тестові завдання

1. За формою державного устрою Нідерланди:

а) парламентська республіка;

б) королівство;

в) герцогство;

г) конституційна монархія.

2. Унаслідок економічної природи податку на приріст капіталу (capital gains tax) цей податок має дублюючу назву:

а) інфляційний податок;

б) спекулятивний податок;

в) екстраординарний податок;

г) кон'юнктурний податок.

3. Мінімальна (крім нульової) ставка податку на дохід від зайнятості та самозайнятості (бокс 1) 2024 року в Нідерландах становить:

а) 5 %;

б) 9,28 %;

в) 15 %;

г) 36,97 %.

4. Максимальна ставка податку на дохід від зайнятості та самозайнятості (бокс 1) 2024 року в Нідерландах становить:

а) 30 %;

б) 35 %;

в) 39,93 %;

г) 49,50 %.

5. Акцизи як форма оподаткування розповсюдилися з Нідерландів по Європі під промовистою назвою:

а) голландський люцифер;

б) голландський диявол;

в) голландський сатана;

г) голландський чорт.

6. Стандартна ставка ПДВ на 2024 року в Нідерландах становить:

а) 18 %;

б) 19 %;

в) 21 %;

г) 23 %.

7. У Нідерландах стандартна ставка податку на прибуток корпорацій 2024 року становить:

а) 15 %;

б) 20 %;

в) 25,8 %;

г) 30 %.

8. До кінця XIX ст. у Нідерландах діяв податковий ценз прав. Податковий ценз означає:

а) один із видів виборчого цензу – вимога до громадян володіти оподатковуваним майном на певну вартість;

б) вид виборчого цензу – вимога до громадян платити податки не менше ніж на певну суму для реалізації свого виборчого права;

в) позбавлення права займати керівні державні посади за умови виявлених фактів ухилення від сплати податків;

г) позбавлення права займатися бізнесом за умови несплати податку не менше ніж на певну суму.

9. З метою стимулювання припливу висококваліфікованих спеціалістів з-за кордону в Нідерландах діє «правило 30 %», що передбачає для цієї категорії працівників:

а) 30 %-ву надбавку до заробітної плати;

б) 30 %-ве скорочення податку на заробітну плату;

в) 30 %-ве відшкодування вартості переїзду до Нідерландів;

г) 30 %-ву щомісячну премію.

10. У Нідерландах чи будь-де шкала податкових ставок установлюється на період часу:

а) на нічим необмежений період, на постійно;

б) на тривалість життя одного покоління (25–35 років);

в) на один календарний рік;

г) тривалість дії шкали мінлива, періодичність змін залежить від кон'юнктурних, соціально-економічних та інших обставин.

ТЕМА 7
СПЕЦИФІКА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ КОРОЛІВСТВА ШВЕЦІЇ

Питома вага податків у ВВП – 42,7 %.
Місце за Світовим індексом щастя – 6.
Місце за Індексом людського розвитку – 5.

7.1. Шведська наукова школа вчення про податки.
7.2. Прямі державні та місцеві податки.
7.3. Податки на споживання та інші податки.
7.4. Адміністрування та консультування податків.

Ключові терміни й поняття: конституційна монархія, податкові ціни (tax prices, Lindahl prices), «податок Ліндаля» (Lindahl tax), швед. – skatt, базове вирахування (basic deduction, basic allowance), багатство, Sweden Tax Agency, нефіскальні функції податкової служби, податкова мораль.

Швеція – тисячолітня держава, це одне з найстаріших королівств у Європі. Швеція – батьківщина знаменитих вікінгів (варягів). У VIII–XI ст. варяги подорожували на схід і південь, відвідуючи, зокрема, й Україну, їхні маршрути пролягали через Дніпро до Чорного моря та Візантії.

Швеція є конституційною монархією з парламентською демократією та високорозвиненою економікою. Від початку XIX ст. Швеція не брала участі у війнах, зберігала нейтралітет в обох світових війнах. Позбавившись мілітаризму, Швеція сконцентрувалася на внутрішньому розвитку і створенні держави загального благоденства, показавши приклад того, як багато може досягнути і дати народу держава у співпраці з громадянським суспільством.

Швеція приєдналася до Євросоюзу 1995 року; 2023 року – до НАТО. Національна валюта – шведська крона (SEK).

Україна та Швеція мають давні історичні зв'язки з часів Київської Русі й пізніше. Сьогодні, зокрема, країни співпрацюють у справах децентралізації управління. Швеція надає Україні поради щодо реформи місцевого самоврядування відповідно до вимог Європейської Хартії місцевого самоврядування.

7.1. Шведська наукова школа вчення про податки

Видатні представники шведської школи Кнут Віксель (1851–1926) і Ерік Ліндаль (1891–1960) розробили вчення про *податкові ціни (tax prices, Lindahl prices)*. Вони розглядали сплачені податки як форму оплати набору благ і послуг суспільного характеру (public goods), отриманих з боку органів державної та місцевої влади. Це нове слово в науці, що стало основою сучасного вчення про сутнісну природу, соціальну роль та призначення податків. Ціни Ліндаля можна інтерпретувати як окремі частки колективного податкового тягаря, а сума цін Ліндаля дорівнює вартості постачання суспільних благ (національна оборона, соціальні програми, інші блага та послуги), які сукупно приносять користь суспільству.

У Швеції є за що платити податки: чиновники компетентні, інфраструктура – одна з кращих у світі, уряд непідкупний.

Існує також сформульоване Ліндалем поняття *«податок Ліндаля» (Lindahl tax)* – це форма оподаткування, згідно з якою люди готові платити за суспільні блага відповідно до своїх очікуваних вигод, тобто задоволення або корисності, які вони отримують від споживання суспільних благ.

Через податкові ціни відбувається так званий фіскальний обмін (*fiscal exchange*) податків на суспільні блага: добробут, безпеку, соціальну і побутову інфраструктуру, права людини та громадянські свободи. Цінова концепція обґрунтовує справедливість (*equity, justice, fairness*) оподаткування. Наукове поняття *tax price* дає зрозуміти, що оплата податками суспільних благ стає продовженням приватного індивідуального інтересу за правилами ринку.

Сутність, пізнавальне та політичне значення концепції фіскального обміну полягає в тому, що вона за альтернативним принципу податкової платоспроможності принципом вигоди пояснює вартісний еквівалент і баланс між громадянськими обов’язками і правами на суспільні блага. Цей баланс може порушуватися лише в часи політичних зрушень і національних потрясінь. У разі кризових ситуацій і загроз не виключено, що перевага обов’язків над правами стає неодмінною умовою виживання держав і народів.

Продовженням концепцій Ліндаля-Вікселля *tax prices* і *fiscal exchange* стала розроблена Нобелівським лауреатом Дж. Б'юкененом (США) та його послідовниками теорія суспільного вибору (public choice) суспільних благ електорально-парламентськими методами. Б'юкенен визнав: «Той величезний вплив, який справив на мою роботу великий Швед Кнут Вікселль; якби не він, я б не стояв на нобелівському подіумі».

Вчення представників шведської школи можна розуміти так: податок – еквівалент вигод, які одержують платники. Податок – це не добровільний дар чи приємний платіж, а безперечна політична й економічна необхідність для держави, неминучий законний обов'язок для громадян, корисний для них оплаченими податками суспільними благами.

Синтез положень італійської, шведської та американської (віргінської) наукових шкіл на ключовій ідейно-теоретичній основі поняття податкової ціни суспільних благ призвів до творення сучасного вчення про оподаткування як сфери дії ринкових сил, підпорядкованих законам попиту та пропозиції на політичній арені. У результаті визріло олюднене (human) вчення про податки.

7.2. Прямі державні та місцеві податки

Шведське слово «податок» *(skatt)* – у своєму етимологічному походженні має також культурне та морально-етичне *(emic)* значення *«скарб»*. Небагато є мов, у яких термін «податок» асоціюється з таким позитивним смислом.

Для платників старших 66 років ставки і діапазони доходів ідентичні, за винятком доходу від 775 901до 1млн крон, ставка становить 60 %.

Ставки місцевого податку на дохід варіюють залежно від муніципалітету. Середня ставка по країні 2024 року становить 32,37 %.

У Швеції обов'язкові внески на соціальне страхування (social security contributions), подібно до інших демократично-правових держав загального благоденства (welfare states), мають характер цільових соціальних податків. За цільовим призначенням вони поділяються на кілька видів. За сплату соціальних внесків несуть

відповідальність як наймані працівники, так і роботодавці. Працівники відраховують 7 % заробітної плати до видів фондів пенсійного забезпечення та на випадок безробіття.

Таблиця 7.1 – Податок на доходи від зайнятості [44], 2024 р. (для осіб віком до 65 років)

Дохід (швед крон) Від	Дохід (швед. крон) До	Ставка (% %)
0,00	24 237	0,00
24 238	80 900	10
80 901	185 700	21
185 701	463 000	28
463 001	598 500	34
598 501	775900	54
775 901	1 млн	57

Внески роботодавців охоплюють страхування медичне, від травм на виробництві та страхування батьківства на випадок народження та догляду за дітьми (parental insurance). Для осіб віком від 66 до 99 років з доходом до 1 млн крон роботодавець вносить у фонд державного соціального страхування 10,21 % від суми оплати праці осіб віком від 15 до 65 років – 31,42 %[45]. Роботодавець у пенсійний фонд не платить.

У Швеції передбачено так зване *базове вирахування (basic deduction, basic allowance)* – сума доходу, яка не оподатковується. Сума відрізняється залежно від віку (людина молодша чи старша 65 років). Вирахування (що аналогічно соціальній пільзі) на 2024 рік установлено в розмірі від 16,8 тис. крон до 44,2 тис. крон.

Ставка *податку на приріст капіталу* (*capital gains tax*) становить 30 %. Прибуток, отриманий фізичною особою (individual) від продажу нерухомості, оподатковується за ставкою 22 %. Власне, тут оподатковується незаслужений приріст цінності активів, спричинений кон'юнктурними обставинами.

[44] Sweden changes tax 2024. URL : https://mercans.com/resources/statutory-alerts/sweden-2024-tax-and-social-security-rate-amendments/ (дата звернення: 30.07.2024).
[45] Sweden tax tables 2024. URL : https://se.icalculator.com/income-tax-rates/2024.html (дата звернення: 31.07.2024).

Податкові пільги і знижки. Витрати, пов'язані з працевлаштуванням *(employment expenses)*, понесені під час виконання трудового договору, підлягають відшкодуванню в межах установлених лімітів (витрати на проїзд і автомобілі, на службові відрядження та житло, на необхідну літературу та професійні інструменти).

Підлягають вирахуванню витрати на відсотки *(interest expenses),* зокрема за студентські позики за навчання, сплачені як шведським, так і нешведським кредиторам.

Внески на пенсійне страхування. Внески на особисте пенсійне страхування та внески на обмежені пенсійні накопичувальні рахунки віднімаються в певних межах за умови, якщо працівник не є учасником корпоративного пенсійного плану, що фінансується роботодавцем.

Збитки (losses). Збитки від продажу приватної нерухомості, цінних паперів тощо підлягають вирахуванню лише частково.

Соціально вагома *податкова пільга для експертів (expert tax relief)* звільняє іноземних експертів та адміністративний персонал (international executives) від сплати податку, якщо регулярний щомісячний дохід не перевищує встановленого ліміту.

Допускається *звільнення від податків* (*tax exemption*) на дохід і прибуток за клопотанням платників, які перебувають у вкрай скрутному становищі, наприклад, так було у країнах ЄС у період пандемії COVID-19.

Так, шведська система соціальних виплат і податкових пільг для населення має соціально-патерналістський характер, вона досить щедра та розгалужена, як і належить державі загального благоденства (welfare state).

Податки на прибуток підприємств, 2024 р. Державний (на національному рівні) *податок на прибуток корпорацій (corporate income tax)*. Юридичні особи-резиденти сплачують податок на свій дохід у всьому світі (worldwide). Юридичні особи-нерезиденти оподатковуються з доходу, джерело якого розташовано у Швеції.

Стандартна фіксована ставка на оподатковуваний корпоративний прибуток 20,6 %, що суттєво нижче, ніж у деяких країнах ЄС.

Варто уваги, що в жовтні 2021 року представники 136 країн світу підтримали введення з ініціативи США та ОЕСР *глобального*

мінімального податку на прибуток підприємств у розмірі 15 %. ЄС з 1 січня 2024 року ввів мінімально ефективну ставку 15 % для транснаціональних компаній. Введення 15 %-вої ставки оголошено «великою податковою реформою XXI ст.», покликаною покласти край офшорам і податковим сховищам.

Парламент Швеції прийняв закон щодо імплементації в країні Директиви ЄС про мінімальний рівень оподаткування корпорацій, що набув чинності 1 січня 2024 року. Законодавство узгоджене з правилами і заходами ОЕСР та Великої двадцятки щодо глобальної боротьби з розмиванням (ерозією) податкової бази та переміщенням (виводом) прибутку (BEPS), впроваджених для боротьби з ухиленням від сплати податків, підвищення узгодженості міжнародних податкових правил та забезпечення більш прозорого податкового середовища.

Шведські корпорації не сплачують ні муніципальних, комунальних, ні будь-яких інших місцевих податків на прибуток.

7.3. Податки на споживання та інші податки

Податок на додану вартість (value-added tax). Шведська система ПДВ гармонізована з правилами Євросоюзу. На більшість товарів і послуг загальна стандартна ставка 25 %.

Знижені ставки застосовуються до вибраного з благодійних міркувань кола товарів і послуг: 12 % – деякі продукти харчування, безалкогольні напої, проживання в готелях, послуги ресторанного та громадського харчування, перукарні; 6 % – книги, газети, періодичні видання, продукція письменників і композиторів, вхід на культурні та спортивні заходи, медичне обладнання для осіб з обмеженими можливостями; 0 % – експорт, постачання всередині ЄС, міжнародні пасажирські перевезення, ліки. Фінансові, страхові та медичні послуги звільнені від ПДВ.

У Швеції акцизний податок (*excise tax*) поширюється на 14 видів товарів, продукції та діяльності, зокрема, на: тютюнові вироби та алкогольну продукцію, добрива і пестициди, відходи (*waste*), лотереї та азартні ігри, оголошення та ін.

Митний збір (*customs duty*) справляється з експортних та імпортних товарів. Сума, яку потрібно сплатити, залежить від вартості товару (плюс вартість транспортування до ЄС). Тариф коливається від 0 до 20 %. Митні збори встановлює Шведська митна служба (Tullverket).

Шведський *податок на чисте багатство / майновий стан (net wealth / worth tax)* скасовано з 2007 року. Через його юридичну складність і дорожнечу в адмініструванні у Швеції відмовились також від *податку на спадщину та дарування (inheritance, estate, and gift taxes).*

Податок на нерухомість (property fee) сплачується зареєстрованим власником нерухомості станом на 1 січня кожного року. Ставка податку становить 0,75 % від оподатковуваної вартості нерухомості (будинків) максимум 9 287 крон. Податок на нерухомість не сплачується з нерухомості, розташованої за кордоном.

Внесено законопроєкт, який передбачає введення податку на поліетиленові (пластикові) пакети за ставкою 3 крони за пакет.

7.4. Адміністрування та консультування податків

У Швеції фізичні особи подають податкову декларацію за календарний рік. Дата подачі декларації – 2 травня року, наступного за календарним. Подружжя оподатковується окремо. Попередні платежі податку на доходи утримуються роботодавцем.

Особливість фіскального адміністрування полягає в тому, що інтерес до діяльності шведської податкової агенції (швед. – *Skatteverket*, англ. – *Swedish Tax Agency*) зумовлений не так притаманними їй традиційними функціями, як поза фіскальними функціями. Незважаючи на те, що у Швеції високі податки на доходи (у середньому приблизно третина заробітної плати) і що мало б викликати відразу до цієї державної установи, податкова служба відіграє важливу позитивну роль у соціальному та буденному житті кожного шведа. На те є вагомі причини.

Популярність шведської податкової агенції розкривають неодноразові соціологічні опитування, вони показують, що службі

довіряють і поважають, вважають її дії потрібними і справедливими. Позитивне ставлення людності до податків і до Шведської податкової агенції кардинально відрізняється від її американського еквівалента, Служби внутрішніх доходів, яка є одним із найменш популярних федеральних агентств.

За свідченням німецького економіста і філософа Г. Вальвіца: «У Швеції податкова мораль у хорошому стані – хоча податкові ставки високі, – тому що в людей є відчуття, що вони живуть у надійно керованому суспільстві, яке варте їхніх грошей». Як зазначає шведський історик Ян Мелін, з точки зору буржуазних кіл для них податки є основною ознакою економічної несвободи, але й вони без опору платять належне.

Особливо корисні послуги шведської податкової служби для сімей з дітьми. Швецію вважають «найпрогресивнішою країною для молодих батьків». Американець, який перевіз сім'ю з Нью-Йорку в Швецію, ділиться враженнями: «Тут ми багато що отримуємо за свої податки. Я бачу, що вони дають у Швеції, – як тільки ви заводите дітей, ви маєте всі вигоди, доступні завдяки податкам. У США, як я знаю, мені довелося б платити з власної кишені. Величезний тягар спадає з моїх плечей»[46].

За повідомленням з пологового будинку податкове агентство реєструє народження та надсилає особистий ідентифікаційний номер. До податкової служби батьки звертаються, щоб зареєструвати ім'я дитини, але служба має право відхилити їхній вибір. Правильна реєстрація населення гарантує реалізацію прав громадян. Платник податків, він же виборець, голосуючи в муніципалітеті за місцем свого проживання, здобуває право на соціальні виплати та пільги[47].

Одруження також потребує санкції податкової служби, яка перш має розслідувати умови (моральні, матеріальні та ін.) потенційного подружжя, провіряє зрілість і готовність до шлюбу. Парі треба довести своє право на шлюб, а для податкової важливо, щоб

[46] An American dad in Sweden. URL : https://www.nbcnews.com/news/world/american-dad-sweden-now-has-plenty-family-time-n851866 (дата звернення: 01.07.2023).
[47] Population registration in Sweden. URL : https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Children/BirthRegistration/SwedenPopulationRegistration.pdf (дата звернення: 02.08.2024).

узи шлюбу були раціональними. За необхідності надаються відповідні консультації чи рекомендації.

Податкова служба реєструє зміну місць проживання і смерть, видає свідоцтво на поховання. Словом, – все життя громадяни перебувають під благотворною опікою фіскального відомства. Щодо деяких питань завдяки турботам податкових органів навіть не потрібно проявляти особисту ініціативу. Коли відбувається подія, що входить до їхньої компетенції, вони діють самостійно та оформляють документи для підписання. Податкова декларація надсилається в поштову скриньку вже заповненою.

У Швеції податкова служба – це не лише державний орган, відповідний за збір податків, вона також упорядковує акти цивільного стану приватних осіб. Виконання як фіскальних, так і деяких нефіскальних функцій соціального та побутового характеру свідчить про укомплектування персоналу Swedish Tax Agency досвідченими знавцями практики життєвих реалій, здатними враховувати супутні фіскальним обов'язкам громадянські та правові аспекти справи.

Подібний стан речей вважається нормою, увага до інтересів і потреб платників робить орган зі збирання податків популярним у населення. Згаданий вище переселенець зі США так резюмує свою розповідь: «Як шведському податковому агентству вдалося здійснити те, що здається фокусом, – забрати гроші у людей, але залишити більшість із них вдячними та усміхненими? Це, по-перше, тому, що податкова служба робить більше, ніж просто збирає податки. Вона відстежує багато важливих подій у житті кожного шведа від колиски до могили в буквальному сенсі».

Отже, шведське податкове агентство – це не просто і не лише державна установа, що відповідає за збір податків. Вона також реєструє акти цивільного стану та надає приватним особам багато корисних послуг нефіскального характеру.

Невиконання податкових зобов'язань має наслідки у вигляді фінансових санкцій, тому в разі неможливості знати відповідні фіскальні терміни, закони і документи платникам податків рекомендовано звертатися до податкових консультантів.

На належній висоті перебувають комп'ютерні технології податкової служби. Так, 2024 року податкове агентство вирішило використовувати американські хмарні сервіси «Office 365 and Teams»[48], що викликало схвальну реакцію з боку Конфедерації шведського підприємництва.

Дію консалтингового бізнесу розкриває приклад провідних компаній. Зокрема, одна з них – Skeppsbron Skatt – надає повний спектр послуг з усіх питань корпоративного оподаткування та ПДВ для будь-яких фірм в усіх галузях економіки, як у шведському, так і в міжнародному масштабах. Членство Skeppsbron Skatt у глобальній організації податкових консультаційних фірм Taxand дає змогу надавати високоякісні консультації незалежно від того, в якій частині світу клієнт має свій бізнес.

Фірма Soderberg & Partners запевняє клієнтів, що вона допомагає приватним особам і компаніям приймати обґрунтовані рішення в питаннях, які впливають на фінансовий стан та життя. Фірма доречно попереджає, що податкові консультації – це не точна наука, зважаючи на протиріччя між приватним інтересом і вимогами державного законодавства. Періодичні зміни правил і норм неминучі. Тому лише консультант може встежити за плином законів, лише за його допомогою можна знайти правильне, принаймні компромісне рішення.

Консультативна компанія Skattepnken спеціалізується на роботі з іноземними клієнтами. Вона пропонує свій підхід до послуг. «При сплаті шведських податків знадобиться допомога у заповненні декларацій та виконанні податкових зобов'язань. При перебуванні у Швеції залежно щодо різних бізнес-операцій може стати необхідною допомога в аналізі податкової ситуації не тільки з точки зору внутрішнього законодавства Швеції, але й з позицій угод про уникнення подвійного оподаткування. Наші податкові консультанти, бухгалтери та юристи мають багаторічний досвід роботи у своїх галузях. Вони допоможуть вам негайно».

[48] Swedish tax agency memorandum on M365 and Teams. URL : https://cleura.com/cloudguide/perspectives/comment-on-the-swedish-tax-agencys-memorandum-on-m365-and-teams/ (дата звернення: 31.08.2024).

Висновки. Високий ранг Швеції за показниками народного щастя та людського розвитку існує не всупереч, а завдяки високій нормі оподаткування, що сягає вище ніж 40 % від ВВП. Саме податки стали джерелом великих досягнень добробуту та цивілізації. У Швеції цінують соціальну рівність, демонстрація багатства чи статусу вважається недоречною.

Податкова служба Швеції не тільки збирає податки, але й упорядковує акти цивільного стану приватних осіб, діючи за принципом «служимо людям від колиски до могили». Вона навіть улаштовує шлюбні справи. Виконання нефіскальних функцій соціального та побутового характеру на користь і вигоду платникам податків – головна особливість і перевага шведської податкової системи, яка не має аналогів.

Значною мірою саме податкова адміністрація причетна до формування високої податкової моралі як внутрішньої мотивації платників бездоганно виконувати податкові зобов'язання. Саме Swedish Tax Agency створює ті сприятливі умови та суспільну атмосферу, які сприяють дотриманню податкового законодавства (*tax compliance*).

У Швеції – державі загального благоденства – взаємозв'язок між оподаткуванням та державними витратами найбільше стосується питань соціального захисту та державних послуг. У Швеції чітко протиставлені доходи і бюджетні допомоги. Сумлінний працівник повинен забезпечувати себе своєю працею, а жити на соціальну допомогу лише у випадку крайньої необхідності. Так, шведська *welfare state* основується на поєднанні прав та обов'язків. Вона показала світові завидний приклад того, як багато може дати народу держава, дії якої у бюджетно-податковій сфері підтримує розвинуте громадянське суспільство.

Завдяки миру та нейтралітету впродовж усього XIX і XX ст. Швеція досягла одного з найвищих у світі рівнів якості життя та добробуту в умовах орієнтованої на зовнішню торгівлю змішаної системи високотехнологічної ринкової економіки та значних со-ціальних виплат населенню.

Швеція є однією з найбільш високо оподатковуваних, але водночас і найбільш турботливих про безпеку, добробут і комфорт населення країн Євросоюзу. Досконала шведська податкова система суттєво відрізняється від української насамперед у мистецтві й культурі адміністрування податків.

У Швеції майже 8 млн платників податків, абсолютна більшість із них подають щорічну декларацію в електронному вигляді.

Контрольні питання

1. У чому полягають історичні зв'язки між Швецією та Україною?
2. Охарактеризуйте погляди видатних представників шведської наукової школи вчення про податки.
3. У чому полягає сутність і значення поняття «податкові ціни» (tax prices)?
4. Які податкові соціальні пільги за ознакою віку існують у Швеції?
5. З яких міркувань у Швеції відмовились від податків на багатство та спадщину і дарування?
6. З якою метою – фіскальною, нефіскальною – у Швеції запровадити податок на пластикові пакети?
7. Доходи подружжя в Швеції оподатковуються разом чи окремо?
8. Що пояснює популярність шведської податкової служби?
9. Які нефіскальні функції виконує податкове агентство Швеції?
10. Коли Швеція вступила в Євросоюз?

Тестові завдання

1. За своїм державним устроєм Швеція є:

а) унітарна республіка;

б) федеральна республіка;

в) кооперативна республіка;

г) конституційна монархія у формі королівства.

2. Швеція вступила в Євросоюз:

а) 1995 року;

б) 1996 року;

в) 1997 року;

г) 1998 року.

3. 2024 року максимальна ставка на зароблений дохід (національний рівень плюс регіональний) становить:

а) 50 %;

б) 51 %;

в) 53 %;

г) 60 %.

4. 2024 року стандартна ставка на прибуток корпорацій становить:

а) 26 %;

б) 25 %;

в) 24 %;

г) 20,6 %.

5. 2024 року стандартна ставка ПДВ у Швеції становить:

а) 25 %;

б) 23 %;

в) 22 %;

г) 21 %.

6. Податок на багатство було скасовано у Швеції:

а) 2007 року;

б) 2006 року;

в) 2005 року;

г) 2004 року.

7. Видатним представником шведської наукової школи вчення про оподаткування є:

а) Ерік Ліндаль;

б) Поль Самуельсон;

в) Елвін Хансен;

г) Енріке Бароне.

8. У Швеції коштом вирахувань з податкових зобов'язань не відшкодовується одна з названих витрат, пов'язаних із працевлаштуванням і роботою:

а) витрати на проїзд на роботу;

б) спеціальна література по роботі;

в) вартість власних професійних інструментів працівника;

г) поїздки для відпочинку на природу з метою відновлення робочої сили та енергії.

9. 2024 року мінімальна ставка на доходи від зайнятості (на зароблений дохід) на національному рівні становить:

а) 20 %;

б) 5 %;

в) 10 %;

г) 15 %.

10. 2024 року мінімальна ставка на доходи від зайнятості (на зароблений дохід) на місцевому рівні становить:

а) 15 %;

б) 20 %;

в) 30 %;

г) 32,37 %.

ТЕМА 8
СПЕЦИФІКА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ФІНЛЯНДСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Питома вага податків у ВВП – 43,2 %.
Місце за Світовим індексом щастя – 1.
Місце за Індексом людського розвитку – 12.

8.1. Податки у світлі добробуту і щастя народу.
8.2. Прямі податки на доходи і прибутки.
8.3. Податки на споживання, місцеві та інші податки.
8.4. Фіскальне адміністрування та консультування податків.

Ключові терміни і поняття: ВВП, щастя, соціальна держава загального добробуту (welfare state), equality, крива Лаффера, оптимум, потенційний (дохід та ін.), культ роботи, культ дозвілля, privacy, парафія, церковний податок, бенефіціар, податок на іноземних експертів.

Перед тим, як стати процвітаючою країною, першою за Світовим індексом щастя, Фінляндія зазнала драматичної історичної долі. Спочатку з XII по XVIII ст. вона була провінцією під владою Швеції, потім після 1809 року «Великим князівством Фінляндським» у складі російської імперії. Повну незалежність вона завоювала 1917 року. У наступні десятиліття відбулася успішна метаморфоза сільськогосподарської та лісової економіки в сучасну промислову економіку, одну з найбільш розвинених у Європі.

На початку XXI ст. ключовими рисами сучасної податкової соціальної держави загального благоденства Фінляндії є високий рівень освіти, розвинена і щедра національна система соціального забезпечення, у політичному плані – дотримання прав і свобод громадян.

Фінляндія – член Євросоюзу з 1995 року, член НАТО – з 4 квітня 2023 року, яким вона стала під впливом агресії росії проти України.

8.1. Податки у світлі добробуту і щастя народу

Сім останніх років поспіль Фінляндія очолює рейтинг найбільш щасливих країн у світі. Факт не дивний, бо ще сто років тому один сучасник бачив передвістя: «Прекрасна країна! Історична доля позбавила її тих катастроф і грандіозних катаклізмів, які червоною ниткою проходять через усю історію її великої сусідки. І очима, сповненими заздрості, дивишся на цю щасливу країну, де немає обивателів, а є громадяни…».

Саме високий показник щастя більше других привертає увагу до цієї відносно невеликої територіально й кількісно країни, виконує роль орієнтира в соціологічному пізнанні впливу чуттєвого чинника на податкову систему. Погляд на оподаткування під кутом зору щастя народів виявляє деякі приховані риси функціонального призначення податків. Пріоритет у висвітленні податків у категоріях щастя належить західним вченим, але й вітчизняні науковці також уже приступили до подібних досліджень[49].

На основі інтегрованих матеріалів із психології, соціології, прикладної економіки і навіть філософії барон, член Палати Лордів, професор Річард Леярд (Layard) з Лондонської школи економіки 2005 року опублікував бестселер «Щастя: Уроки нової науки», який зробив його знаменитим. Ця книга – про причини щастя окремих людей і цілих народів та умови, від яких воно залежить. Леярд упевнений, що щастя «можна виміряти і з'ясувати, що спричиняє більше щастя, а що – менше. Маючи такі знання, ми повинні будувати наше суспільство навколо тих речей, які роблять нас щасливими»[50]. Хоча поняття податку та оподаткування для автора не центральні, упродовж дослідження він посилається на податки 80 разів.

Напрошується питання: чи будується щастя навколо податків та оподаткування? Чи входять податки до умов творення щастя? Адже податки займають дуже важливе місце в інтересах і почуттях

[49] Андрущенко В. Л., Тучак Т. В. Фіскальний фактор щастя народів. *Економічний вісник. Серія : фінанси, облік, оподаткування.* 2018. Вип. 2. С. 5–10.

[50] Happiness. URL : https://www.amazon.com/gp/product/0143037013/ (дата звернення: 26.05.2023).

людей. Вердикт Лаярда – основні чинники щастя перебувають за межами сфери оподаткування. Високе чи низьке, воно не має істотного значення для щастя людей та економічного стану держав.

Будь-який дохід, зокрема, у найбільш масовій його формі заробітної плати, – матеріальне джерело забезпечення існування, побуту, загалом потреб життєдіяльності одержувача доходу, а також виконання ним обов'язків перед державним фіском.

Леярд спростовує думку лауреатів Нобелівської премії Дж. Міда, Дж. Міррліса та А. Сена, що додаткові доходи приносять більше щастя бідним, ніж багатим. І тому треба оподаткувати багатих на користь бідних. Леярд зауважує, що тим самим послаблюються стимули діяльності та роботи як для багатих, так і для бідних. Ще А. Лаффер відкрив, що в разі піднімання ставки податків загальний обсяг ВВП зменшується. Тобто підвищення податкової ставки потрібно зупинити до того, як буде досягнута повна рівність у розподілі доходів. Точка оптимуму перебуває там, де виграш від подальшого перерозподілу переважується втратами від зменшення ВВП.

На рівень революції в мисленні про економіку громадянського сектору (public economics) Леярд піднімає тезу, що податок не спотворює (відвертає від чогось бажаного), а, навпаки, відвертає від небажаного. Ця властивість дає змогу більш позитивно оцінити оподаткування, бо економісти і політики зазвичай вважають, що податки справляють шкідливий вплив, якими б низькими вони не були. Насправді податки певною мірою виконують корисну соціальну функцію тим, що вони допомагають зберегти баланс між роботою і життям, і тим роблять людей щасливішими.

За Леярдом, багатство не варто обмежувати будь-що і будь-якими способами, багаті аж ніяк не є антисуспільними елементами.

На доказ Леярд наводить приклад США. У більшості країн та історичних епох, – пише Леярд, – коли люди ставали багатшими, вони менше працювали. Іншими словами, вони вирішували витрачати частину свого можливого додаткового потенційного доходу на більш повне приватне життя. Останні 50 років європейці дотримувалися цієї моделі поведінки, в результаті тривалість робочого

дня помітно скоротилася. Але не в США. Одна з причин – набагато нижчі, ніж у Європі, податки в Америці, що робить роботу вигіднішою. Або, у США, враховуючи американський культ роботи, робота більш приваблива від бездіяльного privacy (приватного дозвілля).

Леярд наводить важливе подвійне спостереження щодо порівняльного соціального значення оподаткування фізичних і юридичних осіб, а також податків на доходи і на витрати. Логіка аргументації досить складна.

По-перше, звісно, що в країну важко залучати капітал, якщо податки на прибуток корпорацій у ній вищі порівняно з іншими країнами, але більша частина податкових доходів надходить від найманої праці. Ось чому скандинавські соціальні держави загального добробуту (welfare states) благоденствують з дуже високим рівнем податків.

Високі податки, – робить висновок Леярд, – виконують, крім іншого, корисну соціальну функцію, утримуючи людей від надто активного способу життя, і тим роблять їх більш щасливими. Так, податки – це спосіб стримування гонитви за успіхом, і не варто боятися руйнівних наслідків сковування приватної ініціативи. Оподаткування трудових доходів підтримує прийнятний баланс між життям і роботою. Навпаки, скорочення податків збільшить продуктивність праці, але чи призведе воно до поліпшення якості життя, – це питання. «Ми повинні визнати роль, яку відіграють податки в збереженні балансу між роботою і життям», – резюмує Леярд.

По-друге, під соціальним кутом зору більш ефективно оподатковувати витрати, а не доходи, тому що прибутковий податок означає, що дохід оподатковується двічі: спочатку коли він отриманий, а потім вдруге, коли він, перетворений у заощадження, приносить додатковий дохід. Тим самим, на думку Леярда, вибір на користь оподаткування витрат, а не доходів, впливає на вибір між працею і дозвіллям.

Виходить, що для платника більш «щасливішими» є непрямі податки на витрати. До того ж акцизи і ПДВ менш помітні, вони приховані в цінах, психологічно пов’язані з придбанням надто вагомих чи бажаних товарів і відповідних послуг.

Першими переможцями в гонитві за народним щастям є скандинавські країни: Фінляндія, Данія, Ісландія, Норвегія, Швеція. Леярд вважає суспільства цієї групи країн фактично безкласовими. Там заробляють по-капіталістичному, а розподіляють, а особливо перерозподіляють, життєві та загальносуспільні блага по-соціалістичному, там немає ані олігархів, ані злидарів, хоча і допускається, вважається нормальною, навіть корисною певна майнова нерівність. Щасливіше суспільство, – говорить Річард Лейард, – загальна мета. «Але ми досягнемо цього лише тоді, коли люди будуть робити щасливими один одного (а не лише себе)».

Сутність позиції теоретика і новатора дослідження щастя Р. Леярда зводиться до того, що рівень щастя в суспільстві не ототожнюється з показником купівельної спроможності. Автор сміливо проникає в таку складну, багатогранну сферу, в якій і «ангел не наважиться зробити крок», де «величезне значення надається почуттям людей». Але ж і податки також займають дуже важливе місце в інтересах і почуттях людей.

Фінляндія не тримає національну модель щастя в собі, вона готова ділитися секретом щастя. Так, нещодавно оголошено про проведення «майстер-класу щастя» з метою допомогти представникам інших народів відкрити «свого внутрішнього фіна» та опанувати фінський спосіб діяти. У чому запорука і пояснення щастя, – щоб стати успішною, благополучною країною, треба вчитися творити національне щастя у фінів.

8.2. Прямі податки на доходи і прибутки

У Фінляндії резидентів оподатковують за їхніми доходами, отриманими в усьому світі (worldwide). Отримані доходи оподатковуються за прогресивними ставками та за фіксованою ставкою (flat rate) для цілей місцевого (муніципального), а також для церковного і соціального оподаткування (соціального страхування). Тобто платежі, які в Україні називають внесками на соціальне страхування, у Фінляндії відносять до податків на доходи фізичних осіб (*taxes on personal income*). Власне, обов'язкові внески у соціально-страхові фонди в дійсності і є податками.

Таблиця 8.1 – Ставки податку на доходи фізичних осіб, 2024 р.

Дохід від (євро)	До	Ставка
0	20 500	12,64 %
20 500	30 500	19,00 %
30 500	50 400	30,25 %
50 400	88 200	34,00 %
88 200	150 000	42 < 00 %
150 000 і вище		44,00 %

Джерело: Finland income tax rates, 2024. URL : https://interjuris.fi/en/artikkelit/income-tax-rates-for-2024 (дата звернення: 25.08.2024).

Крім заробітної плати, у Фінляндії сплачується прибутковий податок з таких видів доходів і заробітків: оплата праці або послуг, дохід від підприємницької діяльності, допомога по безробіттю, батьківська допомога, пенсії, стипендія на навчання. Ця група доходів, винагород і допомог оподатковуються за окремою шкалою ставок.

Дохід від капіталу (інвестицій) оподатковується за ставками 30 % і 34 %. Вища ставка застосовується, якщо річний оподатковуваний дохід від капіталу перевищує 30 тис. євро.

Церковний податок (church tax). Фінляндія – одна з небагатьох держав Європи, де справляють церковний податок. Податок сплачується членами євангелічно-лютеранської, православної та фінсько-німецької церков за фіксованими ставками від оподатковуваного доходу, визначеного на парафіяльному рівні. Ставки від 1 до 2,10 %, залежно від парафії.

Загальна особливість церковного податку полягає в тому, що податок цього типу по суті є благодійним внеском парафіян на утримання церкви. Ставка залежить від рівня доходу, величини майна, сімейного стану та інших відомих лише на місці обставин. Сплачена сума віднімається від доходу під час розрахунку прибуткового податку.

Податок на суспільне мовлення (public broadcasting tax). Податок на засоби масової інформації стягується з оподатковуваного доходу. Ставка податку становить 2,5 % від річного доходу, що перевищує 14 тис. євро, максимальна сума податку не повинна перевищувати 163 євро. Фізична особа не зобов’язана сплачувати

податок, якщо вона не досягла 18 років або проживає в окремішній провінції Аландські острови.

У Фінляндії запроваджено, власне, пільговий *податок на іноземних експертів (foreign expert tax)* з метою залучення іноземців, які володіють певними унікальними знаннями чи кваліфікацією. Їх оподатковують за фіксованою ставкою 32 % на заробітну плату з фінського джерела. Зарплата запрошеного експерта повинна становити щонайменше 5,8 тис. євро щомісяця впродовж періоду його зайнятості (максимум 48 місяців). На фінських громадян цей порядок не поширюється.

Існування цього своєрідного податку пояснює експортно-орієнтована національна економіка Фінляндії, що має високу конкурентоспроможність в обробній промисловості: машинобудівна, телекомунікаційна, електронна галузі, а найперше деревообробка. Високотехнологічне виробництво потребує численних спеціалістів вищого рівня.

Фізичні особа-нерезиденти (наприклад, заробітчани) оподатковуються лише з доходу з фінського джерела. Ставка податку становить 35 % на дохід від трудової діяльності та 30 % на дивіденди, відсотки і роялті.

Внески на соціальне страхування (social security contributions), як і деінде, розподіляються між роботодавцем і працівником. Внески компаній-роботодавців становлять 2024 року 20,22 % від фонду оплати праці, працівників – 10,96 % від заробітної плати, соціальні внески разом 31,18 %.

На користь платників податків установлено ряд вирахувань з оподатковуваного доходу, податкових пільг і кредитів. Із отриманого (зароблено) доходу вираховуються або відшкодовуються:

– обов’язкові пенсійні внески повністю і частково добровільні внески;

– внески на обов’язкове страхування на випадок безробіття (pension and unemployment premiums);

– відсотки, сплачені за інвестиційними кредитами, а також побутові витрати (на ремонт та ін.) домогосподарств у межах ліміту (interest household expenses);

– у межах ліміту відшкодовуються витрати на електроенергію (energy costs) та на оренду житла (accommodation costs);

– витрати на працевлаштування (employment expenses), пов'язані з отриманням оподатковуваного доходу до максимальної суми 8 тис. євро (наприклад, обладнання домашнього офісу тощо);

– пожертвування на розвиток науки і мистецтва (donation deduction), але не більше ніж 500 тис. євро зароблено доходу (наприклад, приватне фінансування університетів та ін.).

Перелік пільг і компенсацій справляє враження своєю направленістю на вигоду платникам податків. Подібні соціальні інструменти є стандартними для всіх держав загального добробуту країн «колективного Заходу».

Податок на прибуток корпорацій (corporate income tax) компанії-резиденти сплачують 20 %-ий податок на прибуток[51], отриманий із джерел у всьому світі, Порядок оподаткування worldwide називають режимом необмеженої податкової відповідальності.

Подібно до фізичних осіб компанії та організації також сплачують податок на суспільне мовлення, який базується на оподатковуваному прибутку за фінансовий рік. Податок становить 140 євро на рік, якщо оподатковуваний дохід організації становить щонайменше 50 тис. євро.

У Фінляндії відсутні будь-які муніципальні (місцеві) податки на прибуток компаній (корпорацій).

8.3. Податки на споживання, місцеві та інші податки

Податок на додану вартість (value-added tax). На початок 2024 року стандартна ставка ПДВ 24 % з 1 вересня зростає до 25,5 %. Знижені ставки (premium VAT rates): 14 % (продукти харчування та корм для тварин, послуги ресторанів і кейтеринг – банкети, весілля, урочисті заходи); 10 % (книги, підписка на газети і журнали, проживання в готелях, пасажирські перевезення); нульова ставка (експорт товарів). Фінансові, страхові та освітні послуги звільнені від ПДВ.

[51] Finland corporate tax rate, 2024. URL : https://tradingeconomics.com/finland/corporate-tax-rate (дата звернення: 25.08.2024).

Гармонізовані з Євросоюзом *акцизні збори (excise duties)* установлені на алкогольні напої (акцизна націнка становить від 38 до 60 %), тютюнові вироби, рідке паливо, електроенергію, природний газ і вугілля. Власне національні акцизи стягуються з відходів, що вивозяться на звалища, мастил, нафти, що імпортуються до Фінляндії або через її територію, безалкогольних напоїв, тари для напоїв, торфу.

У податковій системі Фінляндії відсутній податок на чисте багатство або майно *(wealth / worth tax*), але є власне його аналоги: податок на нерухоме майно (*property tax*) і податок на трансферт власності (*transfer tax*).

Муніципалітети справляють *податок на нерухомість* з власників об'єктів нерухомості. Ставка податку – від 0,41 до 2,0 % від оподатковуваної вартості нерухомого майна, ставка на вільну земельну ділянку – від 2 до 6 %. Лісові та сільськогосподарські угіддя звільнені від податку, що свідчить про напрям цілеспрямованої екологічної та економічної політики.

Податок на передачу нерухомості (transfer tax) та фінських цінних паперів. Ставка податку становить 4 % на передачу нерухомості, 2 % на передачу акцій компанії, активи якої переважно складаються з нерухомості, і 1,6 % на передачу інших цінних паперів. Податок розраховується на основі ціни передачі. Відсутні зобов'язання щодо сплати податку на передачу, якщо трансферт відбувається в результаті успадкування, дарування або поділу майна. Також податок не стягується з осіб у віці від 18 до 39 років, які купують перше постійне житло, що також означає певну соціальну поблажку.

До категорії інших податків авторитетна міжнародна аналітично-аудиторська фірма «PricewaterhouseCoopers» (PwC) відносить також податок на спадщину і дарування.

Податками на спадщину та дарування (inheritance, estate and gift taxes) обкладається майно, отримане в порядку спадкування, заповіту або дарування. Податок на спадщину стягується з особи, яка отримує нерухоме або рухоме майно (акції, активи) у спадок, якщо померлий, спадкоємець (бенефеціар) був резидентом Фінляндії на момент смерті. За п'ятиступеневою шкалою (7 %, 10 %,

13 %, 16 % і 19 %) оподатковується спадщина від вартості 20 тис. євро, максимальна ставка – вище ніж 1 млн євро.

Податок на дарування стягується з особи, яка отримує нерухоме або рухоме майно в дар, якщо дарувальник або обдаровуваний є резидентом Фінляндії. Оподатковувана сума розраховується кумулятивно: якщо впродовж трьох років сума подарунків, отриманих від однієї й тієї самої особи, становить 5 тис. євро або більше, дарувальник зобов'язаний сплатити податок за ставками 8 %, 10 %, 12 %, 15 %, 17 %, максимальна ставка при 1 млн євро.

Місцеві податки. Місцеві прибуткові (муніципальні) податки. 2023 року у зв'язку з реформою соціального забезпечення муніципальні податки були знижені на 12,64 %. Муніципальний податок стягується за фіксованими ставками з оподатковуваного доходу, визначеного на місцевому рівні. Ставка варіюється від 4,36 до 10,86 %, залежно від муніципалітету. Середня ставка муніципального податку, що використовується в спеціальній прогресивній шкалі оподаткування для неподаткових резидентів, становить 7,40 %.

Муніципальний податок на нерухомість також стягується з об'єктів нерухомості, що перебувають у власності підприємств. Залежно від муніципалітету, де перебуває майно, податок становить від 0,37 до 0,80 % (житлові будинки) та від 0,8 до 1,55 % (інші будівлі) від оподатковуваної вартості нерухомого майна.

Отже, суттєвих фіскальних послаблень фінська система податків на споживання та інших податків не має, хіба що досить ліберальне оподаткування спадщини і дарувань. Натомість 25,5 % ставка ПДВ істотно вища порівняно з більшістю країн ЄС. Крім приватних благ, ті чинники щастя, що містяться в оподаткуванні, є загальнонаціональні блага, фінансовані коштом податків суспільні блага.

8.4. Фіскальне адміністрування та консультування податків

Адміністрування податків у Фінляндії здійснюється через *Податкову адміністрацію Фінляндії (Finnish Tax Administration),* яка входить до складу Міністерства фінансів. Фінська митниця та Фінське агентство з безпеки на транспорті також залучені до збирання податків.

Загальноприйнятий порядок справляння адміністрування податків зазвичай передбачає ряд послідовних дій: оцінку оподаткованого доходу в межах податкового періоду, подачу декларацій (filing tax returns) і сплату податків (payment of tax або tax compliance).

У Фінляндії податковий рік збігається з календарним.

На стадії tax assessment обчислюються податкові зобов'язання – робиться оцінка оподатковуваного доходу та розрахунок податків, що підлягають сплаті. Доходи фізичних і юридичних осіб підраховують самі платники методом самооцінки, оцінка майна здійснюється спеціальними місцевими посадовцями-оцінювачами.

Подружжя подає окремі декларації; спільна подача, подібно до США, не практикується. Кінцевий термін подання – 15 травня. Фізичні особи-нерезиденти декларацій не подають, оскільки податок утримується у джерела з їхнього доходу, отриманого у Фінляндії.

Як для платника, так і для фіску, tax compliance – повне виконання податкового зобов'язання – є досить важливим і відповідальним етапом податкового процесу. Відхилення від правильно визначеної суми корегується доплатою або поверненням (tax refund) переплаченого податку.

Податковий консалтинг виробляє необхідний платникам податків інтелектуальний продукт. Необхідний тому, що вільна ринкова економіка постійно ставить перед платниками задачі та головоломки фіскального характеру. У Фінляндії консалтингова робота відповідає нормативним актам ЄС та вимогам Tax Advisers Europe, розташованої в Брюсселі (Бельгія) Асоціації європейських податкових радників.

Взята для прикладу аналітично-аудиторська компанія Leinonen з тридцятирічним стажем діяльності надає платникам свої консультаційні послуги в такий спосіб, що «спрощує життя, усуває стрес та сумнів і заміняє їх душевним спокоєм»[52]. Крім Фінляндії, офіси Leinonen є також у багатьох країнах Північної, Центральної та Східної Європи, зокрема в Україні.

[52] Leinonen. URL : https://leinonen.eu/fin/services/taxation/?gclid=EAIaIQobChMItPXQnpup_wIVKAd7Ch2OVA I9EAAYASAAEgKqVPD_BwE (дата звернення: 04.06.2023).

Професійні послуги Leinonen охоплюють таке:

– експертний інструктаж (guidance) щодо створення ефективної податкової стратегії;

– податкова експертиза на основі широкої бази знань;

– консультації з питань міжнародного оподаткування, податку на прибуток підприємств, ПДВ тощо;

– запобігання ризикам щодо переплати або недоплати податків;

– дружні, надійні податкові консультанти, з якими легко працювати;

– податкові послуги, які зростають разом з бізнес-компанією;

– допомога виконувати вимоги Податкової адміністрації Фінляндії;

– належне обслуговування клієнтів.

Який досвід роботи, цінності та настанови діяльності пропонує й поширює український філіал Leinonen?

В Україні місія Leinonen Ukraine полягає в наданні високоякісних послуг з бухгалтерського обліку, аудиту, менеджменту та юридичних і консультаційних порад, а також у розрахунку заробітної плати і податків.

Цінності Leinonen Ukraine:

– висока етика: дотримання закону і договорів, а також співпраця з особами та організаціями, які дотримуються тих самих принципів;

– надійність: праця єдиною командою, що якісно виконує свої обіцянки перед клієнтами та партнерами; відповідальне ставлення до їхньої конфіденційної інформації;

– орієнтація на клієнта, на його мінливі потреби; пропозиція клієнтам професійно кваліфікованих рішень, які створюють додаткову вартість, підвищують ефективність та прибутковість, не шкодять розвитку;

– прагнення постійно вдосконалюватися, готовність завжди розвивати послуги; відслідковування розвитку послуг фінансового менеджменту; опора рішень на професіоналізм персоналу Leinonen;

– сила Leinonen – у кваліфікованих, відданих своїй справі видатних (great) людях; метод Leinonen – набуті навички, плоди навчання, обмін знаннями, допомога один одному, а також підтримка

відкритого та чесного спілкування в офісі та з клієнтами, забезпечення стабільного та комфортного робочого середовища.

Отже, у Фінляндії, подібно до країн Західної Європи загалом, фіскальне адміністрування та податкове консультування перебуває на високому інтелектуально-науковому, професійному та морально-етичному рівні. Тому на зарубіжних прикладах легше дешифрувати загадки розвиненої ринкової економіки щодо оподатковуваних операцій, можливо більш повно ознайомитися з рядом супутніх оподаткуванню понять і термінів, зручніше розпізнавати хитросплетіння фіскального законодавства.

Висновки. Фінляндію визнають найбільш щасливою країною на Землі за комплексом таких показників: ВВП на душу населення, соціальна підтримка, тривалість здорового життя, свобода, щедрість, відсутність корупції.

Нічого відмінного від інших західних держав загального благоденства в системі прямих податків у Фінляндії немає. Основні чинники добробуту, успіхів та народного щастя перебувають поза оподаткуванням у сфері почуттів, культури і мотивацій фінського народу.

Суть позиції теоретика і новатора дослідження щастя Р. Леярда – рівень щастя в суспільстві не прирівнюється до показника купівельної спроможності. Автор робить сміливу спробу проникнути в таку складну, багатогранну сферу, в якій і «ангел не наважиться зробити крок», де «величезне значення надається почуттям людей». Але ж і податки також займають дуже важливе місце в інтересах і почуттях людей.

Нічого суттєво відмінного від податкових систем країн «колективного Заходу» в Фінляндії немає. Причини фінського щастя коріняться за межами сфери оподаткування. Тут діє маса чинників позафіскального характеру. Устрій податкових систем, їхні фіскальна та регулювальна функції не справляють кардинального впливу на показники щастя. Оподаткування – все одно високе чи низьке – не має істотного значення для щастя людей чи економічного стану держав. Важливо, що більша сума податків надходить від масового середнього класу, минаючи максимальні ставки.

Норми і ставки податків, численні пільги, знижки і компенсації справляють враження своєю направленістю на вигоду платникам податків. Але подібні соціальні інструменти властиві не лише Фінляндії, вони є стандартними для всіх держав загального добробуту (welfare state).

Фінська податкова система передбачає ліберальне оподаткування спадщини і дарувань. Натомість 25,5 % ставка ПДВ істотно вища порівняно з іншими країнами ЄС. Ті чинники «щастя», що містяться в оподаткуванні, – це фінансовані коштом податків суспільні блага (public goods), які поза благами, створюваними приватним сектором економіки, забезпечують загальне (національне) благо.

Подібно до інших країн Заходу, у Фінляндії адміністрування податків і податковий консалтинг перебувають на високому інтелектуально-науковому, професійному та морально-етичному рівні.

Контрольні питання

1. Назвіть скандинавські країни – лідерів щастя народів.
2. Чи входить до складу показників, якими вимірюється щастя народів і держав, рівень податків?
3. Яку пізнавально-аналітичну роль виконує показник питомої ваги податків у ВВП?
4. Коли Україна та Фінляндія перебували у складі однієї держави, як вони вибули з неї?
5. Товари і послуги, які у Фінляндії оподатковуються за ставками нижчими від стандартної ставки ПДВ, чому саме вони?
6. У Фінляндії подружжя подає окремі чи спільні податкові декларації, відповідно до США?
7. У Фінляндії податковий консалтинг «усуває стрес та сумнів, замінює ці почуття душевним спокоєм». Як саме?
8. У Фінляндії податковий рік збігається чи не збігається з календарним?
9. Кінцевий термін подання річної податкової декларації?
10. У Фінляндії існує чи ні податок на сукупне (монетарне плюс речове) багатство фізичної особи?

Тестові завдання

1. Питома вага податків у ВВП Фінляндії становить:

а) вище ніж 20 %;

б) вище ніж 30 %;

в) вище ніж 40 %;

г) вище ніж 50 %.

2. 2024 року мінімальна ставка на доходи фізичних осіб у Фінляндії становить:

а) 12,64 %;

б) 13,64 %;

в) 14,64 %;

г) 15,64 %.

3. 2024 року максимальна ставка на доходи фізичних осіб у Фінляндії становить:

а) 35 %

б) 40 %;

в) 44 %;

г) 45 %.

4. 2024 року ставка податку на прибуток корпорацій-резидентів становить:

а) 15 %;

б) 20 %;

в) 25 %;

г) 30 %.

5. 2024 року стандартна ставка ПДВ становить:

а) 18 %;

б) 20 %;

в) 24 %;

г) 25,5 %.

6. 2024 року максимальна ставка податку на спадщину становить:

а) 19 %;

б) 25 %;

в) 35 %;

г) 45 %.

7. У Фінляндії вищий податковий орган іменується:

а) податковий офіс;

б) податкова адміністрація;

в) податкова служба;

г) фіскальний департамент.

8. На прихожан одного з названих віросповідань у Фінляндії відсутній церковний податок:

а) євангелічно-лютеранське;

б) православне;

в) фінсько-німецьке;

г) католицьке.

9. У Фінляндії податок на доходи фізичних осіб справляється за шкалою ставок:

а) прогресивною;

б) регресивною;

в) пропорційною (плоскою);

г) комбінованою.

10. У Фінляндії податок на прибуток корпорацій справляється за шкалою ставок:

а) прогресивною;

б) регресивною;

в) пропорційною (плоскою);

г) комбінованою.

ТЕМА 9
СПЕЦИФІКА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ АВСТРІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Питома вага податків у ВВП – 43,3 %.
Місце за Світовим індексом щастя – 11.
Місце за Індексом людського розвитку – 22.

9.1. Вчення про фіскальну ілюзію та податкову державу.
9.2. Податки на доходи і прибутки.
9.3. Податки на споживання, місцеві та інші податки.
9.4. Адміністрування та консультування податків.

Ключові терміни й поняття: фіскальна ілюзія, податкова держава, домен, доменальна держава, фіктивне збільшення доходу, негативний прибутковий податок (negative income tax), креативний вид діяльності, витрати, що підлягають вирахуванню (deductible costs), кліматичний квиток (climate ticket), фіскальна децентралізація, фіскальний федералізм.

Республіка Австрія – федеральна держава у складі 9 земель, історично тісно пов'язана з Україною. Упродовж 1772–1918 рр. частина західних областей України входили до Австрійської імперії, з 1868 р. – у склад дуалістичної Австро-угорської імперії.

У сучасній Австрії центром української діаспори, заробітчан і біженців від російської агресії є Австрійсько-українське товариство.

9.1. Вчення про фіскальну ілюзію та податкову державу

В історіографії креативних наукових поглядів на податки та оподаткування виділяються двоє австрійських вчених: Карл фон Гок (Hock, 1808–1869) та Йозеф Шумпетер (1883–1950). Гок був упевнений, що про ту частку доходів, яку можна направити на задоволення державних потреб без шкоди для народного господарства,

«можна сказати те саме, що і про обчислення меж атмосфери». Питому вагу податків вище ніж 15 % від національного доходу Гок собі не уявляв. Звісно, що пророцтво Гока не збулося, з часом податки в рази перевищили умоглядну межу Гока.

Натомість явище фіскальної ілюзії Гок презентував дуже реалістично й переконливо: «Збирач податків, дивлячись на двох друзів, які розпивають вино і курять, може сказати не без задоволення: вони не знають, що вони роблять, – вони платять подать». Гок мав на увазі, що акцизний податок у ціні спиртних напоїв має прихований характер, в уявленні споживача він зливається з ціною. Звідси політика оподатковувати або найбільш привабливі, або найбільш необхідні товари. Під час збудження чи задоволення спожитим податковий тягар набуває невідчутного, ілюзорного характеру. У подібних ситуаціях проблема відчуття податкового тягаря знаходить своє вирішення на психологічному рівні. Цю властивість мають більшість непрямих податків.

В іншій інтерпретації фіскальна ілюзія – це уявлення, що збільшення державних витрат не викликає збільшення податкового тягаря. Під дією такої ілюзії водночас одні суспільні верстви (наприклад, виробничники) вимагають зниження податків, тоді як пенсіонери і студенти (бюджетники) заінтересовані в їх підвищенні на користь своїх пенсій і стипендій. За такої причини фіскальна відповідальність громадян в умовах конституційної демократії не працює, оскільки громадяни, вони ж платники податків і виборці, які беруть участь у прийнятті рішень, водночас є і споживачами, і постачальниками (consumers – demanders) суспільних благ.

Отже, фіскальна ілюзія – це ефект, за якого платники податків недооцінюють усі наслідки збільшення державних витрат для росту податків і тому завжди голосують за збільшення «виробництва» суспільних благ.

Австрійсько-український економіст (до 1918 р. він був професором Чернівецького університету) Й. Шумпетер у монографії «Die Krise des Steuerstaates» («Криза податкової держави») ввів у науковий вжиток поняття «податкова держава». За його словами: «Податки не лише допомогли створити державу. Вони сприяли оформленню її. Податкова система стала тим органом, розвиток

якого спричинив появу других органів. За допомогою податкового законодавства держава підпорядкувала собі приватні господарства і забезпечила домінування над ними»[53].

У податковій державі ресурси для фінансування загальносуспільних потреб здебільшого надходять за рахунок оподаткування доходів, майна та економічної діяльності фізичних і юридичних осіб. Податкову державу він протиставив державам, доходи яких формуються від державних підприємств та власності (від доменів), – тобто доменальну та соціалістичну держави.

Шумпетер розкрив, що держава, яка контролює економіку, сама господарює і відповідно, не збираючи податків, функціонує за рахунок відрахувань від доходів державних підприємств і організацій, а громадяни якої пасивно очікують на блага від держави, врешті-решт приречена на небуття. Він передбачив, що фактично безподаткова держава з неефективною усуспільненою економікою нежиттєздатна в принципі, час її існування – не більше, ніж поступова фінансово-економічна агонія.

Податкова держава уособлює центральне значення оподаткування в існуванні держав, утверджує податки як фіскальну основу демократично-правового порядку та цивілізації. Звідси дефініція: *податкова держава – існуючий головно за рахунок податків орган виконання суспільних функцій, розміщення та (пере) розподілу ресурсів, регулювання соціально-економічних процесів засобами оподаткування та податкової політики.* «Дві системи – податкова держава і капіталістична система – існують пліч-о-пліч, взаємно підтримуючи й формуючи одна одну, і в той же час способи їхніх дій залишаються зовсім різними»[54].

Теоретичним досягненням австрійської психологічної школи політекономії (Е. Сакс, Ф. Візер) є також пояснення природи податку в категоріях граничної корисності (маржиналізму).

Отже, значення австрійської наукової школи щодо розкриття сутності податкової держави, фіскальної ілюзії та тлумачення оподаткування в поняттях граничних величин залишається актуальним

[53] Schumpeter in the History f Ideas / Ed. by Y. Shionoya and M. Perlman. Ann Arbor : The University of Michigan Press, 1997. P. 79.
[54] Schumpeter in the History of Ideas. P. 79.

науковим надбанням. Робота К. Гока про державне господарство, як сутнісний аналог терміна «державні фінанси» (нім. – Staatswirtschaft, англ. – Public economics), після першого видання 1863 року багаторазово перевидавалася як в оригіналі, так і в перекладах. Останнє видання вийшло 2022 року.

9.2. Податки на доходи і прибутки

Резиденти Австрії сплачують податок з доходів фізичних осіб, отриманих у всьому світі (worldwide income) від торгівлі, бізнесу, професії, роботи за наймом, інвестицій та власності (табл. 9.1).

Таблиця 9.1 – Ставки податку на доходи фізичних осіб, 2024 рік

Обсяг доходу	Ставка
До 12 465 євро	0 %
Від 12 465 до 20 397 євро	20 %
Від 20 397 до 34 192 євро	30 %
Від 34 192 до 66 178 євро	40 %
Від 66 178 до 99 266 євро	48 %
Від 99 266 до 1 млн євро	50 %
Понад 1 млн євро	55 %

У нерезидентів оподатковують лише доходи з австрійських джерел за звичайними ставками, охоплюючи *фіктивне збільшення доходу* в розмірі 9 567 євро у рік, що є власне аналогом *негативного прибуткового податку (negative income tax, NIT).* Негативний податок – бюджетна грошова субсидія для малозабезпечених, коли їхній дохід падає нижче від гарантованого мінімуму; wt дотація, яку виплачують із бюджету платникам податків з доходами, нижчими за визначений рівень, з метою збільшення їхніх доходів до законодавчо встановленого мінімуму. NIT – досить важлива соціальна пільга, бюджетно-податковий засіб по боротьбі з бідністю.

Резиденти Австрії підлягають оподаткуванню зі своїх доходів у всьому світі, охоплюючи доходи від торгівлі чи бізнесу, професії, роботи, інвестицій та власності. Нерезиденти оподатковуються за доходами із джерел лише в Австрії. Нерезиденти сплачують податок

на доходи за звичайними ставками, охоплюючи фіктивне збільшення (fictitious income) доходу на 10 199 євро.

Під фіктивним доходом розуміємо дохід від незадекларованої роботи за наймом без реєстрації на соціальне страхування та без ліцензії на підприємницьку діяльність. Ця норма стала необхідною у зв'язку з масовим напливом в Австрію трудових мігрантів і біженців, зокрема з України.

З метою реагування на інфляцію рубрики оподатковуваних доходів, пільги та відрахування, фіксовані платежі тощо щорічно переглядаються в сторону підвищення залежно від темпу інфляції. Водночас податкові ставки не змінюються, зміни торкаються лише категорії доходу.

Доходи від деяких креативних видів діяльності оподатковуються за пільговою ставкою 20 %. Це стосується таких доходів: директорських гонорарів; доходів від занять мистецтвом або спортом; від надання комерційних та технічних консультацій; від доходів за право користування авторськими правами, патентами, ноу-хау. Вочевидь соціальна мета зниженої ставки для високоінтелектуальних платників підвищеної суспільної корисності.

Податкове зобов'язання зменшується на *суми витрат, що підлягають вирахуванню (deductible costs)*: внески на обов'язкове страхування, проїзд до місця роботи, профспілкові внески та інші внески за діловими інтересами, робоче обладнання (телефон, інтернет, комп'ютер та ін.), спеціалізована література, витрати на професійну підготовку і мовні курси, на податкові консультації, благодійні пожертвування, церковний податок тощо. Зокрема, церковний податок підлягає вирахуванню до суми 400 євро у рік, а благодійні внески – до 10 % оподатковуваного доходу. Гонорари податкового консультанта вираховуються повністю.

Податкові пільги мають особи, які несуть надзвичайні витрати на поховання, медичні витрати на спеціальні процедури, які не відшкодовуються медичною страховкою[55]. У такому разі залежно

[55] Austria. Individual deductions. URL : https://taxsummaries.pwc.com/austria/individual/deductions (дата звернення: 21.08.2024).

від доходу та сімейного статусу платник податку може відраховувати суму, яка перевищує певний відсоток від його доходу.

Система податкових кредитів, тобто вирахувань із податку, що підлягає сплаті, розгалужена на більше ніж 20 видів особистих пільг і сімейних допомог. Сімейна допомога виплачується платнику податків готівкою. Батьки на дітей мають щомісячну знижку з податку (*child tax credit*): 34 євро – на одну дитину, 51 євро – на двох, 67 євро – на трьох.

Внески на соціальне страхування та забезпечення (*social security contributions*) власне мають характер соціально-цільових податків на дохід. Вони призначені для страхування на випадок хвороби, безробіття, пенсійного забезпечення, нещасних випадків. 2024 року ставка для найманих працівників – 39,05 %, утримувана щомісячно з поточної заробітної плати, для компаній-роботодавців – 20,98 % від фонду оплати праці.

На 2024–2025 роки стандартна ставка *податку на прибуток корпорацій (Körperschaftsteuer)* – 25 % і підвищена для деяких компаній – 30 %. Корпорації-резиденти оподатковуються за принципом worldwide income, тобто за сумою доходів внутрішнього та іноземного походження.

Глобальний мінімальний податок на корпорації за ставкою 15 % водночас є і внутрішнім мінімальним податком, про перехід на який прийме рішення уряд Австрії. Він буде впроваджений згідно з Глобальними правилами боротьби з розмиванням податкової бази та виведенням прибутку в офшори (Base Erosion and Profit Shifting, BEPS), що вважається ключовим заходом ОЕСР для вирішення податкових проблем цифровізації економіки.

5 %-вий *цифровий податок* (*digital services tax*) застосовується до компаній з річним світовим оборотом більше ніж 750 млн євро.

Місцеві податки на доходи фізичних осіб і прибутки корпорацій (*local income taxes*) в Австрії відсутні.

9.3. Податки на споживання, місцеві та інші податки

Податок на додану вартість (Mehrwertsteuer, Value-added tax). Товари і послуги клієнтам оподатковуються ПДВ за ставкою 20 %, діють також знижені ставки 13 % і 10 %.

Перша знижена ставка 13 % поширюється на квитки, на спортивні та культурні заходи, внутрішні рейси, корм для домашніх тварин, деякі інші товари і послуги. Друга знижена ставка 10 % стосується більшості харчових продуктів, книг, проживання в готелях, оренди житла, газет, книг та журналів, ресторанних послуг, пасажирського транспорту, фармацевтики, ремонту певних товарів тощо.

Ставка ПДВ 0 % установлена на поставки, послуги, експорт та постачання всередині Євросоюзу. Від оподаткування ПДВ звільняються медичні та фінансові послуги.

На територіях комун Юнгольц і Міттельберг, розташованих у гористій місцевості, діє знижена ставка ПДВ 19 %. Отже, ставки ПДВ у Австрії диференційовані за характером і призначенням оподатковуваних благ, товарів і послуг, а також за географічно-ландшафтною ознакою.

Акцизний податок накладається на нафтопродукти (від 40 до 600 євро за 1 000 літрів), на тютюнові вироби (від 13 до 47 % ціни) та алкогольні напої (ставка податку залежить від типу та якості продукту). Акцизні податки на розкіш у Австрії відсутні.

Митні збори справляються із транскордонних вхідних переміщень товарів з країн, що не входять до ЄС. Австрійське мито стягується відповідно до порядку митних зборів, який базується на кодексі митних зборів ЄС. Величина митних тарифів залежить від характеру товару.

Податок на нерухомість (real estate tax). Муніципалітети справляють щорічний податок на нерухомість. База оподаткування становить від 0,1 до 0,2 % від оцінної вартості нерухомості. Цю суму множать на ставку оподаткування, визначену кожним муніципалітетом. Максимальна річна сума податку на нерухомість становить 1 % від оцінної вартості. В Австрії місцеві органи влади не відіграють значної ролі в зборі податків.

Податок на передачу нерухомості (*real estate transfer tax*). Ставка 3,5 % з операцій по зміні власника нерухомості, податок розраховується на основі ціни придбання. Справедлива ринкова вартість є базою оподаткування.

До місцевих податків належить *дорожній податок (road tax)* на автотранспортні засоби.

Гербовий збір (stamp duty). Гербовий збір стягується під час здійснення операцій, для яких встановлена письмова форма договору (договори оренди, векселі та ін.), що поширюється також і на договори, укладені за допомогою електронних засобів (з електронним підписом).

Податки *на багатство у формі майна (wealth / worth tax)* і на *спадщину та дарування (inheritance / estate, gift taxes)* відсутні. Податок на спадщину і дарування було повністю скасовано (completely abolished) 2008 року.

Відповідно до Закону ЄС про реформу екологічного соціального оподаткування Австрія запровадила податок на викиди вуглецю *(eco-social tax)*. Викиди CO_2 отримують «податкову ціну», починаючи з 30 євро 2022 року за тонну до 55 євро за тонну 2025 року). Податок призначений для впливу на клімат, домогосподарства та бізнесу. Ці податкові заходи є часиною так званого *зеленого перетворення (green transition)*, яке супроводжується грантами для «кліматично дружніх» (climate friendly) виробництв, впровадженням цифрових технологій і цифрових податків та енергозберігаючої реконструкції будівель.

9.4. Адміністрування та консультування податків

Податкова служба Австрії підпорядкована Федеральному міністерству фінансів, податкової та митної координації. Збір податків покладається на регіональні управління у федеральних землях. Податкове управління Австрії (Tax Authority Austria) налічує приблизно 6 тис. співробітників, які працюють у 67 офісах по всій країні. Податкове управління очолює директор, який має свою штабквартиру в м. Лінці.

Податкова служба функціонально налаштована на потреби платників податків, які мають статус *клієнтів.* Клієнти – це приватні платники податків (фізичні особи), а також малі та середні підприємства і податкові боржники. Ринкове поняття «клієнт» накладає на податковий процес певні обмеження, – адже відомо, що клієнт завжди правий.

Адміністрування податків перебуває під дією властивих федеральній Австрії фіскального федералізму і відповідній йому децентралізації.

Фіскальний федералізм – система трансфертів, на основі якої федеральний уряд ділиться доходами з урядами земель і місцевими органами влади; це система міжурядових (inter-governmental) платежів або субсидій, що забезпечує необхідний перерозподіл доходів між федеральним центром та органами державного управління регіонального й місцевого рівня.

Децентралізація означає делегування повноважень на нижній рівень управління, тобто передача центральним (федеральним) урядом повноважень місцевій владі з відповідною передачею на нижчий рівень права приймання рішень та витрачання коштів. В Австрії ступінь фіскальної децентралізації порівняно невисокий, оскільки більшість податкових надходжень зосереджується у федеральному бюджеті.

Фіскальний федералізм діє в комплексі з процесами фіскальної децентралізації та *фіскального вирівнювання (tax, fiscal equalization)* – зрівнювального відповідно потребам перерозподілу надходжень від окремих видів податків між федеральним, земельними та місцевими рівнями бюджетів. Австрійська особливість фіскального вирівнювання полягає в тому, що надходження від розщеплених податків розподіляються між трьома рівнями влади в таких пропорціях: федеральний рівень – 64 %, землі – 19 %, муніципалітети – 17 %. *Розщеплені або спільні податки (shared taxes)* – основні податки (на дохід, ПДВ), доходи від яких розділяються і надходять у різні бюджети. Кількісні пропорції розщеплення спільних податків та розподілу податкових надходжень між бюджетами різного рівня за потреби періодично переглядаються.

В Австрії податковим роком для фізичних осіб є календарний рік.

Декларація про доходи подається до місцевої податкової інспекції після закінчення календарного року. Спільне подання декларацій про доходи не дозволено. Податкова декларація подається до 30 квітня наступного року (паперова форма) або до кінця червня наступного року (електронна форма). Вочевидь, що електронна подача декларації надає платнику пільгу в формі користування за рахунок несплаченого податку безвідсотковим кредитом упродовж додаткових двох місяців.

Податкова інспекція перевіряє декларацію і повинна видати податкове повідомлення впродовж шести місяців після подачі декларації. Під час перевірки строк давності (statute of limitations) для податків на дохід становить п'ять років, для акцизів – три роки, у разі виявлення податкового шахрайства (tax fraud) – десять років. Останнім часом у центрі уваги податкових органів існують зловживання з використанням службових автомобілів.

Типова консультативна компанія Steuerexperten представляє інтереси клієнтів перед фіскальними органами, пропонує високопрофесійний підхід до проблем клієнтів у таких сферах: австрійське і міжнародне податкове право; оподаткування нерухомості та інвестиційних активів; податкове судочинство; перевірки; податковий супровід; допомога у прийняті рішень.

Консультування передбачає первинну підготовку декларацій та апеляцій, обробку податкових повідомлень, проведення перевірок, зокрема з ПДВ, а також дає відповіді на запитання клієнтів і здійснює пошук рішень.

Дещо інше коло послуг компанії TMF Austria, яка насамперед консультує початківців бізнесу в Австрії щодо сплати податків відповідно до вимог податкового законодавства. Вона допомагає в отриманні необхідних дозволів, у виборі структури фірми та її створенні, надає допомогу в управлінні, бухгалтерському та податковому обліку, нарахуванні заробітної плати та кадровому обслуговуванні.

Висновки. Високий ранг Австрії за показниками народного щастя та людського розвитку перебуває не всупереч, а завдяки високій нормі оподаткування, що сягає вище ніж 40 % від ВВП. Саме податки стали джерелом великих досягнень добробуту та цивілізації.

У разі подання податкової декларації до річного доходу нерезидента з австрійських джерел додається сума в розмірі 10 199 євро. Ця сума є важливою соціальною пільгою у формі фіктивного збільшення доходу, що є власне аналогом негативного прибуткового податку.

В Австрії немає податків на багатство у формі майна (wealth / worth tax) і на спадщину та дарування (inheritance / estate, gift taxes).

Набувають поширення цифрові податки (*digital taxes*).

2023 року працівники зможуть отримати від роботодавця неоподатковувані фіксовані витрати на виконання домашніх завдань у розмірі до 3 євро за день роботи вдома, але не більше ніж 300 євро на календарний рік. Подібна пільга є фіскально-соціальним результатом поширення практики надомного виконання службових обов'язків.

Контрольні питання

1. Коли і яка частина України перебувала у складі Австрії (Австро-Угорської імперії)?
2. Як перш австрійський, а потім американський економіст Йозеф Шумперер пов'язаний з Україною?
3. Для яких соціальних категорій платників податків у Австрії передбачено фіктивне збільшення доходу? Що це могло значити?
4. Чим і як відрізняється податкова пільга (знижка оподатковуваного доходу) від податкового кредиту?
5. Як у Австрії стимулюється надомне виконання службових обов'язків (домашня робота)?
6. Який вид (з яких джерел) цифровий дохід оподатковується в Австрії?

7. Наведіть приклад фіскальної ілюзії в оподаткуванні.
8. Дайте визначення і своє розуміння фіскального федералізму.
9. У чому полягає значення фіскальної децентралізації?
10. Спільні (розщеплені) податки – що це?

Тестові завдання

1. Устрій податкової системи Австрії відповідає її державному устрою. За своїм державним устроєм Австрія – це:

а) унітарна республіка;
б) федеральна республіка;
в) кооперативна республіка;
г) конституційна монархія.

2. Валютою Австрії є:

а) австрійська крона;
б) австрійський динар;
в) євро;
г) австрійська марка.

3. Робота Й. Шуметера «Криза податкової держави» (під впливом гіперінфляції після Першої світової війни) була опублікована:

а) 1918 року;
б) 2020 року;
в) 2021 року;
г) 2022 року.

4. 2024 року максимальна ставка на дохід фізичної особи в Австрії становить:

а) 45 %;
б) 50 %;
в) 55 %;
г) 60 %.

5. 2024 року стандартна ставка на прибуток підприємств становить:

а) 20 %;

б) 21 %;

в) 22 %;

г) 25%.

6. 2024 року стандартна ставка ПДВ у Австрії становить:

а) 20 %;

б) 21 %;

в) 22 %;

г) 23 %.

7. Початок податкового року в Австрії:

а) 1 січня;

б) 1 квітня;

в) 1 серпня;

г) 1 вересня.

8. Податок на спадщину в дарування в Австрії було повністю скасовано (completely abolished):

а) 2005 року;

б) 2006 року;

в) 2007 року;

г) 2008 року.

9. Австрійське податкове відомство іменується:

а) фіскальна служба;

б) федеральна скарбниця;

в) податкова адміністрація;

г) Федеральне міністерство координації податків та мита.

10. У склад Республіки Австрії входять:

а) 9 федеральних земель;

б) 8 федеральних земель;

в) 7 федеральних земель;

г) 6 федеральних земель.

ТЕМА 10
СПЕЦИФІКА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ КОРОЛІВСТВА ІСПАНІЇ

Питома вага податків у ВВП – 37,8 %.
Місце за Світовим індексом щастя – 32.
Місце за Індексом людського розвитку – 27.

10.1. Іспанські податкові феномени.
10.2. Податки на доходи і прибутки.
10.3. Податки на споживання та інші податки.
10.4. Місцеві податки.
10.5. Адміністрування та консультування податків.

Ключові терміни й поняття: алкабала, start-up, податок на заробітну плату (payroll tax), податок солідарності на багатство, податок на пластик, податок на капітал, компанії типу LTD і ULC, податок на надання цифрових послуг, місцевий податок на підприємницьку та професійну діяльність, транспортний податок, податковий сепаратизм.

Іспанія – член Євросоюзу з 1986 року. Унітарна країна, що поділяється на 17 автономних утворень (comunidades autónomas) і два автономних міста. У минулому країна пройшла римський, готський, візантійський і арабський періоди завоювань, перш ніж у кінці XV ст. остаточно утвердилося незалежне королівство Іспанія та почалася іспанська колонізація Америки.

10.1. Іспанські податкові феномени

У сфері оподаткування Іспанії властиві два унікальних явища: по-перше, маловідома історична форма непрямого податку на споживання; по-друге, сучасний фіскальний сепаратизм регіонів та їхні взаємні суперечності на основі податкових претензій.

В Іспанії тисячу років тому назад зародився віддалений прообраз сучасного податку з продажу – так звана алькавала. Вважають, що цей термін і вид непрямого податку походить із арабського Середньовіччя і був занесений в Іспанію під час мавританського завоювання. У країні з XII до середини XIX ст. існувала *алкабала* або алькавала (alcabala) – податок з продажу в різний час у розмірі від 5 до 14 %. Цей податок не мав імунітету, жодні соціальні класи не були повністю звільнені від нього, навіть дворяни та духовенство повинні були сплачувати алькавалу[56].

Алькавала застосовувалася також у іспанських колоніях. З кінця XVI ст. до перших десятиліть XIX ст. алькавала, як податок з продажів, був найважливішим джерелом доходу в Іспанській Америці. Саме введення 1571 року ненависної алькавали в Голландії, тоді іспанській колонії, стало однією з важливих причин Нідерландської буржуазної революції XVI ст.

Алкабала – тип універсального акцизу. Але, на відміну від сучасного податку на додану вартість, алкабала стягувалася в момент кожної торгової операції. Тому хлібина послідовно оподатковувалась як зерно, борошно, дріжджі, все інше та власне готовий хліб. Сплата цього податку лягала на покупця, хоча продавець відповідав за збір, як і у випадку з ПДВ. Алкабала справлялася також з продажу рухомого і нерухомого майна.

Складність процесу збору шкодив комерційній діяльності. Так, продавці мали звітувати про торгові угоди перед податковим інспектором, а покупці також звітували, щоб перевірити продавців. У результаті адміністрування податку робилось дуже громіздким, дорогим і корумпованим. Не випадково Адам Сміт вважав алкабалу причиною економічного занепаду Іспанії.

Податок під назвою алкабала зберігся в деяких країнах Латинської Америки, у минулому колоніях Іспанії, донині.

Друга, сучасна корінна особливість іспанської системи оподаткування – регіональний *податковий сепаратизм*, спричинений *конфліктом інтересів* фіскально-економічного характеру. Суперечності між автономіями та центром об’єктивно існують навіть в унітарній практично одноетнічній державі. Багаті промислово

[56] Alcabala. URL : https://economipedia.com/definiciones/alcabala.html (дата звернення: 21.07.2023).

розвинені регіони фінансово підтримують більш економічно відсталі. Для порівняння: сільськогосподарська провінція Андалусія отримує на мільярди євро більше, ніж вкладає в центральний бюджет. Ясно, що такий стан речей каталонське суспільство не влаштовує.

Економіка Каталонії становить понад 20 % ВВП Іспанії, і конфлікт її із Мадридом полягає в тому, що Каталонія сплачує до центрального бюджету країни набагато більше, ніж отримує від столиці[57]. 2024 року було відхилено створення регіонального податкового агентства на зразок уже існуючих у Країні Басків і Наваррі.

Більшість регіонів Іспанії платять податки центральному уряду, а потім отримують частину назад для оплати охорони здоров'я, освіти та інфраструктури. Поки що винятками є багаті реготни Країна Басків та Наварра, які збирають власні податки та самі вирішують, як витрачати гроші. Ці два регіони мають найвищий в Іспанії ВВП на душу, вони вносять мінімальну суму до центрального бюджету та до міжрегіонального фонду солідарності. Їм також відшкодовують частину податку на додану вартість, зібраного на їхній території.

Право збирати власні податки та по-своєму витрачати їх надходження, спочатку завойоване автономним регіоном Країна Басків, знаходить підтримку в деяких інших регіонах. Регіональний сепаратизм, особливо сильний у Каталонії, небезпідставно пояснюють фіскальним егоїзмом і бажанням створити у своєму регіоні податкову гавань.

10.2. Податки на доходи і прибутки

Іспанська система прямого оподаткування доходів фізичних осіб (ПДФО) складається з двох податків: 1) податку на доходи фізичних осіб резидентів Іспанії; 2) податку на доходи нерезидентів, які отримують дохід в Іспанії. Резиденти сплачують ПДФО з доходів, отриманих у всьому світі (worldwide), незалежно від місця

[57] Spanish government under threat of Catalon separatists over tax autonomy. URL : https://www.euractiv.com/section/politics/news/spanish-government-under-threat-as-row-with-catalan-separatists-over-tax-autonomy-intensifies/ (дата звернення: 31.08.2024).

їх отримання, які оподатковуються за прогресивною ставкою, з урахуванням встановлених законодавством знижок.

Нерезиденти сплачують податок лише з доходів, отриманих в Іспанії. Оподаткування нерезидентів – актуальне питання в зв'язку з тим, що Іспанія – країна масової міграції робочої сили, зокрема й заробітчан з України.

Оподаткування доходів в Іспанії має ту фіскально-адміністративну особливість, що воно ускладнюється через існування численних автономій. У таблиці 10.1 відображено загальнодержавні стандартні ставки ПДФО для столиці Мадриду без урахування корегованих ставок, які приймаються у автономіях, наділених самостійним правом запроваджувати ставки, виходячи з місцевих умов і потреб. Ця обставина відчутно заплутує розуміння зі сторони іспанської системи оподаткування доходів.

Таблиця 10.1 – Ставки податку на доходи фізичних осіб[58], 2024 рік

Дохід, від	Дохід, до	Державна ставка, %	Регіональна ставка, %	Усього, %
0	12 450	9,50	9,50	19,00
12 450	20 200	12,00	12,00	24,00
20 200	35 200	15,00	15,00	30,00
35 200	60 000	18,50	18,50	37,00
60 000	300 000	22,50	22,50	45,00
300 000	_	23,50	23,50	47,00

В Іспанії оподатковувані доходи фізичних осіб поділяються на дві групові категорії: загальний оподатковуваний дохід і дохід від заощаджень.

Наведена вище шкала виконує роль орієнтира прогресивних податкових ставок, застосованих до загального оподатковуваного доходу (general taxable income), що містить усі доходи, які не належать до оподатковуваних заощаджень. Для розрахунку конкретної регіональної ставки треба звертатися до шкали, що діє у відповідній автономії.

[58] Spanish tax rates and allowances. URL : https://www.google.com.ua/search?q=spain+income+tax+rates+2024&sca_esv=0e526ec8824269be&source=hp&ei=Pr2xZrzHJYfZwPAPg8TP2AY&iflsig=AL9hbdgAAAAAZrHLToweqEBRhFQkAQzy-r (дата звернення: 06.08.2024).

Податок на заробітну плату (payroll tax) – найбільш масовий різновид ПДФО. Роботодавці зобов'язані утримувати певний відсоток із зарплати найманих працівників у рахунок сплати ПДФО. Ставка податку прогресує залежно від величини доходу та особистих обставин працівника.

Крім власне зароблено доходу, оподатковуваний *дохід від заощаджень* (*savings taxable income*) в основному складається з такого: дивіденди; відсотки, отримані від передачі власного капіталу платника податків третім особам; дохід, отриманий від страхування життя та на випадок непрацездатності; приріст капіталу, отриманий від передачі активів (*capital gains generated from transfers of assets*).

Оподатковуваний дохід від заощаджень оподатковується за ставками:

– 19 % за перші 6 тис. євро оподатковуваного доходу;
– 21 % для наступних 6 тис. євро до 50 тис. євро доходу;
– 23 % для наступних 50 тис. євро до 200 тис. євро доходу;
– 27 % для наступних 200 тис. євро до 300 тис. євро доходу;
– 28 % для будь-яких сум понад 300 тис. євро.

Податок зменшується через систему різноманітних відрахувань та податкових кредитів на такі витрати: працевлаштування, пожертвування благодійним організаціям або фондам, відсотки з іпотеки, ремонт і оновлення житла та ін. Від *валового доходу (gross income)* також відраховуються: внески на соціальне страхування; знижки для працівників з обмеженими можливостями та деякі інші (у межах ліміту), передбачені для ведення бізнесу на дому. 2024 року діють *персональні надбавки (personal allowances)*: 5 550 євро; 6 700 євро, якщо платник податків старше 65 років.

Установлені також *сімейні допомоги (family allowances)* залежно від віку, стану здоров'я та кількості дітей. Загалом законодавство в цій сфері вельми складне, передбачає масу подробиць соціального характеру.

Місячні *внески на соціальне страхування* із зарплати 2024 року становлять: мінімально – 1 323 євро, а максимально – 4 720,50 євро. Загальні ставки внесків: 6,47 % для працівників і 30,48 % для роботодавців.

Загальна (стандартна) ставка *податку на прибуток корпорацій* в Іспанії становить 25 %. Застосовуються інші ставки податку, залежно від типу компанії та виду її діяльності. Компанії-резиденти оподатковуються з доходу, отриманого в усьому світі (worldwide). Новостворені компанії (newly created companies) оподатковуються за ставкою 15 % упродовж перших двох років. Зокрема, ставка 15 % поширюється на прибуток компаній-початківців (start-up companies) з метою заохочення на початку діяльності нового бізнесу чи створення нового продукту (start-up – дія або процес запуску чогось).

Податки на багатство – відносно рідкісний фіскальний феномен. В Іспанії *податок на багатство (wealth tax)* – це щорічний податок, який сплачується із загальної чистої вартості активів (net wealth). Net wealth taxes у Європі всього три: в Іспанії, Норвегії та Швейцарії[59], більше податків другого типу – на багатство, обмежене певними активами (*wealth taxes on certain assets*), таких країн у Європі чотири. Під загальною чистою вартістю багатства розуміють усі активи та права економічного змісту, якими володіє фізична особа, за вирахуванням витрат і обтяжень, які зменшують її вартість, а також особистих боргів і зобов'язань.

Конкретні елементи багатства – це нерухомість (real estate); банківські вклади та інвестиції; активи та права, належні фізичним особам, пов'язані з професійною або підприємницькою діяльністю; предмети розкоші (ювелірні вироби, шуби, катери, елітні автомобілі та інші дорогі транспортні засоби); предмети мистецтва й антикваріат; поліси страхування життя; довічні та тимчасові ренти; королівські права; концесії та права інтелектуальної власності. Що дивно, – сума грошей готівкою багатством не вважається.

Податок на чисте багатство є прогресивним податком, ставки якого варіюють від 0,16 до 3,5 % на активи понад 700 тис. євро. Резиденти сплачують податок за багатство у всьому світі, нерезиденти – лише на активи, розташовані в Іспанії.

Крім того, на період 2022–2024 рр. центральний уряд Іспанії запровадив *«солідарний податок на багатство»* (*solidarity tax on*

[59] Wealth tax in Europe, 2024. URL : https://taxfoundation.org/data/all/eu/wealth-taxes-europe-2024/#:~:text=Additionally%2C%20the%20Spanish%20central%20government,million%20(USD%203.25%20million (дата звернення: 07.08.2024).

large fortunes) у розмірі від 1,7 до 3,5 % для осіб із чистими багатствами, що перевищують 3 млн євро. Цей податок вважається тимчасовим солідарним податком на заможних осіб. Він доповнюється регіональним податком, платники якого вправі зараховувати свої регіональні внески податку на багатство в рахунок національного податку на солідарність.

Податок на спадщину та дарування справляється з товарів і прав, придбаних резидентами за рахунок успадкування чи іншого типу правонаступництва, а також дарування. Податок стягується з чистої вартості придбання активів. Податкові зобов'язання залежать від різних обставин (родинних відносин між платником податків і померлим, величини статків та інших умов). Автономії мають широкі повноваження щодо регулювання різних аспектів цього податку, зокрема, висоти ставок і величини пільг.

Ставки податку на спадщину і дарування від 7,65 до 87,6 %[60], тобто максимальна ставка має майже конфіскаційний характер. У автономних регіонах ставки місцевих податків на спадщину коливаються від 1 до 7 %.

10.3. Податки на споживання та інші податки

ПДВ сплачується з поставок товарів і послуг, які здійснюються на території Іспанії, а також з імпорту із країн ЄС, а саме:

– стандартна ставка 21 % на більшість споживчих товарів і послуг;

– знижена ставка 10 % на товари першої необхідності (продукти харчування та сільськогосподарські продукти, які не входять до «супер зниженої» ставки (4 %), житло та культурні заходи;

– ставка 4 % установлена на хліб, молоко, книги та ліки.

У автотомії Канарських островів замість ПДВ застосовується спеціальний податок під назвою *загальний непрямий податок Канарських островів (Canary Island general indirect tax)*. Стандартна

[60] Estate, inheritance and gift taxes in Europe, 2024. URL : https://taxfoundation.org/data/all/eu/estate-taxes-inheritance-taxes-gift-taxes-europe-2024/ (дата звернення: 08.08.2024).

ставка – 7 %, інші ставки: 0 %, 3 %, 9,5 %, 15 % і 20 % для тютюнових виробів. У деяких інших автономіях замість ПДВ справляють податок із продажу (sales tax).

Акцизний збір (excise duty) стягується з нафтопродуктів, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що імпортуються в Іспанію або виробляються в Іспанії. Деякі приклади: алкогольні напої – 9,59 євро за літр чистого спирту.

Митні збори (customs duties) на товари, що ввозяться в Іспанію з-за меж Євросоюзу, обкладаються митними зборами. Ставки встановлюються Єдиним митним тарифом ЄС.

Податком на пластикову упаковку (plastic packaging tax) оподатковується виробництво, придбання та імпорт одноразової пластикової упаковки. Ставка податку становить 0,45 євро за кілограм пластику, що входить до складу упаковки. Перероблений (recycled) пластик, що міститься в упаковці, не підлягає оподаткуванню. На пластикову упаковку для ліків, виробів медичного призначення, фарб і лаків поширюються податкові пільги. Податок на пластик має нефіскальну мету – захист довкілля від забруднення.

Компанії-резиденти податкових гаваней (tax-haven-resident companies), які володіють нерухомістю Іспанії, сплачують *спеціальний податок на нерухомість* (*special real estate tax*). Податок становить 3 % від оцінної вартості нерухомості. Такий податок – санкція за виведення капіталу.

Податок на трансферт (transfer tax), який становить від 6 до 11 %, залежно від регіону, стягується з внутрішніх трансфертів. Оренда житла звільнена від ПДВ, тому підлягає оподаткуванню податком на передачу.

Гербовий збір (stamp duty) з нотаріальних документів і записів, які повинні бути занесені в державні реєстри (земельні ділянки, промислова власність та ін.). Ставка становить від 0,75 до 1,5 %, залежно від регіону.

Податок на капітал (capital duty) за ставкою 1 % стягується в разі зменшення капіталу та ліквідації компанії і сплачується акціонерами. Він справляється під час створення товариств і компаній з обмеженою відповідальністю (LTD), під час перетворення компанії з обмеженою відповідальністю в компанію з необмеженою відповідальністю (ULC).

Податок на надання цифрових послуг (*tax on the provision of certain digital services*) за ставкою 3 %: онлайн-реклама, онлайн-посередницькі послуги та послуги передачі даних.

Непрямий *податок на фінансові перекази (tax on financial transfers)*. Ставка податку становить 0,2 % і стягується незалежно від місця проживання сторін або місця здійснення операції.

Тимчасовий збір на енергоносії (temporary levy on energy). Збір установлено на 2023–2024 рр. Збір стягується з фізичних чи юридичних осіб, які займаються видобутком нафти і природного газу, вугілля та нафтопереробкою за ставкою 1,2 % від чистого обороту, здійсненого за рік.

Тимчасовий збір з кредитних і фінансово-кредитних установ. Цей збір також установлено на 2023–2024 рр. Збір становить 4,8 % від суми чистого відсоткового доходу та комісійних доходів і витрат.

10.4. Місцеві податки

Податок на економічну діяльність (*tax on economic activities*) – прямий податок, яким оподатковується здійснення підприємницької, професійної чи мистецької діяльності. Управління розподіляється між державною та місцевими адміністраціями залежно від виду збору (муніципального, регіонального, національного). Податок залежить від різних чинників: типу діяльності, місцеперебування, розміру приміщення тощо. Ставки визначаються на місцях, але не можуть перевищувати 15 % від прибутку.

На місцевому рівні *«зелений податок»* (*green tax*) або екологічний податок, а також *туристичний податок* (*tourist tax*) – це традиційні збори, які справляють, щоб попутно з отриманням доходу зменшити вплив на навколишнє середовище та пропагувати місцеві пам’ятки. Але 2024 року надто масовий наплив туристів вилився в протести місцевих жителів, що навіть переросли в безладдя. Ставки tourist tax у м. Барселона (Каталонія) залежно від класу готелю становлять від 3,75 до 6,25 євро на добу.

Податок на нерухоме майно (*real estate tax*), що щорічно стягується місцевою владою з власності на нерухоме майно залежно від його типу (сільське, міське), ставки: максимум – 1,3 %, мінімум – 0,3 %.

Податок на збільшення вартості міської землі, стягується в разі продажу міської нерухомості, розраховується на теоретичне збільшення вартості міської землі. База оподаткування – розрахункова вартість і тривалість володіння землею. Мінімальна ставка в разі володіння менше року і рік – 0,15 %, максимальна ставка в разі володіння 20 років і більше – 0,40 %.

Спеціальний податок на доходи від ігор (*special tax on gaming income*) справляється за ставкою 20 % з таких доходів: призи, отримані від лотерей, азартних ігор і розіграшів, здійснюваних державними та регіональними органами або організаціями.

Транспортний податок (*motor vehicle tax*), що стягується з права власності на транспортні засоби;

Податок на споруди, установки та будівельні роботи, що нараховується на вартість певних робіт, які вимагають містобудівної ліцензії.

Збір за вивіз сміття (*waste collection fees*).

10.5. Адміністрування та консультування податків

Фіскальне відомство Іспанії носить назву Податкова агенція *(Agencia Tributaria)*. Податковим роком є календарний рік. Декларації подаються в період з 11 квітня до 30 червня після закінчення податкового року.

Для податкової справи важливий рівень *ліміту готівкових розрахунків.* В Іспанії платежі готівкою понад 1 000 євро не допускаються за операціями, в яких хоча б однією зі сторін є особа, яка здійснює підприємницьку діяльність. Вочевидь, такий порядок уведено для обмеження можливості корупції, – досвід повчальний і був би корисний для України.

Іспанський закон зобов’язував розкривати активи: рахунки, акції, нерухомість, розташовані за кордоном. За порушення цього

зобов'язання були передбачені серйозні штрафи (мінімум 10 тис. євро). Але Суд ЄС дійшов висновку, що така система суперечить законодавству ЄС. Відповідно, податкові закони Іспанії було переглянуто та значно зменшено попередню встановлену систему штрафів.

Декларації, які перевіряє податкова інспекція, відбираються на основі різних критеріїв: випадково; через різницю у приростi доходів або капіталу, виявленому через порівняння декларацій різних платників податків; значну різницю в статках (wealth), задекларованих упродовж двох років поспіль; зовнішні ознаки багатства (придбання дорогої житлової нерухомості, розкішних автомобілів і прогулянкових суден, фінансових активів). Подібний досвід знаходить широке застосування і в Україні.

Податкові перевірки (tax inspections). Податкові органи Іспанії, серед іншого, відповідають за перевірку правильності виконання податкових зобов'язань. Якщо платники не погоджуються з податковим нарахуванням, виданим інспекцією за результатами перевірки, вони мають право подати апеляцію до господарсько-адміністративного суду, а якщо скарга не задоволена цим судом, до звичайних судів. Термін позовної давності для сплати податків становить чотири роки.

Щороку податкові органи Іспанії видають вказівки щодо річного плану податкового та митного контролю. Ці вказівки визначають сфери, де податкові органи мають намір посилити контроль та моніторинг упродовж податкового року.

За загальним правилом податкові радники консультують платників з питань їхніх прав та обов'язків, що дозволено або заборонено.

Так, типова для Іспанії консультативна фірма ARINTASS надає поради за п'ятьма напрямами: процедурні поради, допомога під час перевірок, фіскальні дослідження, фіскальні консультації, фіскальні перевірки[61]. Зокрема, фіскальні консультації передбачають такі послуги:

– податкові консультації для національних і міжнародних компаній;

[61] Tax consultants in Spain. URL : https://www.arintass.com/tax-consultants-in-spain/ (дата звернення: 17.07.2023).

– аналіз спеціальних операцій;
– проведення обов'язкових консультацій;
– відшкодування ПДВ;
– ліквідація компаній.

Фіскальні перевірки здійснюються за напрямами:
– перевірка податкової звітності;
– звіти про бізнес-проєкти;
– аналіз фіскально-податкової структури;
– податкова перевірка та перевірка операцій з продажу;
– податкові звіти щодо продажу компаній;
– оцінка податкових ризиків;
– консультації щодо міжнародних податкових угод.

Послуги податкових консультантів в Іспанії адаптуються до потреб клієнта і надаються онлайн або особисто. Питань, які найчастіше задають клієнти, налічують більше ніж 30[62]. Серед них виділяються своєю актуальністю: підготовка документації та звітів; представництво в офіційних установах і судах; оцінка податкових ризиків; подання протестів, звернень та скарг; підготовка бізнес-проєктів і ліквідація бізнесів.

У червні 2024 року Податкове агентство Іспанії оголосило стратегію штучного інтелекту (ШІ) в своїй діяльності, яка передбачає ключові концепції та зобов'язання податкової служби щодо ШІ:

– узгоджувати ШІ з принципами та цілями податкової служби й розвивати його відповідно до чинної нормативно-правової бази;

– використовувати штучний інтелект так, щоб покращувати обслуговування громадян та адміністративну ефективність;

– спрямовувати засоби ШІ на дотримання справедливості, об'єктивності та однаково для всіх;

– розвивати використання ШІ з метою сприяння дотриманню принципів раціоналізації, економії та ефективності державного управління.

Власне, програма використання artificial intellect відповідає цілям vision and mission податкових органів.

[62] Tax consultants in Spain. URL : https://www.arintass.com/tax-consultants-in-spain/ (дата звернення: 09.08.2024).

Висновки. Алкабала – маловідома сторінка історії податків. Вважають, що цей вид непрямого податку походить від ідей арабського Середньовіччя і був занесений в Іспанію під час мавританського завоювання.

Самобутній іспанській системі оподаткування властивий *податковий*, ширше кажучи, *фіскальний сепаратизм,* причиною до прагнення й засобом досягнення якого є автономія деяких регіонів у межах держави і навіть спроби відділення від неї. Податковий сепаратизм збуджується в багатих регіонах із приводу справжнього або уявного переобтяження податковими платежами на користь інших регіонів, нібито «трутнів». Звідси бажання позбутися зайвого тягаря податків. Податковий сепаратизм підсилює сепаратизм політичний і навпаки. найбільше сепаратизм характерний для Каталонії, яка претендує на роль годувальниці «всієї Іспанії».

Стоїть питання про більш справедливий перерозподіл податкових надходжень. Тому не дивно, що регіони домагаються права на корегування ставок місцевих і загальнодержавних податків у своїх інтересах.

Право збирати власні податки та по-своєму витрачати їх надходження, спочатку завойоване автономними регіонами Країна Басків і Наварра, знаходить підтримку і в других регіонах. Крім іншого, регіональний сепаратизм, особливо сильний у Каталонії, небезпідставно пояснюють фіскальним егоїзмом і бажанням створити у своєму регіоні податкову гавань.

Існує *лімі*т готівкових розрахунків: платежі готівкою понад 1 000 євро не допускаються за операціями, в яких хоча б однією зі сторін є особа, яка здійснює підприємницьку діяльність. Вочевидь, що такий досвід повчальний і був би корисний для України.

Податкові декларації, які перевіряє податкова інспекція, відбираються на основі різних критеріїв, зокрема за зовнішніми ознаками багатства.

В Іспанії діють суворі заходи, спрямовані на боротьбу з ухиленням від сплати податків та приборкання корупції.

Контрольні питання

1. Охарактеризуйте податковий сепаратизм.
2. Start-up компанії – що це? Особливості їх оподаткування.
3. Податок на пластикову упаковку, його мета.
4. Яку функцію виконує уведений в Іспанії ліміт розрахунків готівкою?
5. Чи дає змогу іспанський закон розкривати активи, розташовані за кордоном? Чи відповідає це законодавству ЄС?
6. Який термін позовної давності для сплати податків прийнятий в Іспанії? Порівняйте з аналогічним терміном в Україні.
7. Найдіть в інтернеті будь-яку іспанську податково-консультаційну фірму, порівняйте з типовою українською фірмою аналогічного призначення.
8. Як і чим податок на заробітну плату (payroll tax) відрізняється від податку на дохід (income)?
9. На користування платниками нематеріальними активами (goodwill) існують податкові знижки з причини амортизації goodwill. Поясніть.
10. Поясніть роль штучного інтелекту в роботі додаткової служби.

Тестові завдання

1. За своїм державним устроєм Іспанія є:

а) унітарна республіка;
б) федеральна республіка;
в) кооперативна республіка;
г) конституційна монархія у формі королівства.

2. Грошовою одиницею Іспанії є:

а) пезета;
б) іспанський динар;
в) луїдор;
г) євро.

3. Іспанія є членом Євросоюзу з:

а) 1957 року;

б) 1967 року;

в) 1977 року;

г) 1986 року.

4. 2024 року мінімальна ставка іспанського ПДФО по податковій базі доходу від заощаджень становить:

а) 10 %;

б) 15 %;

в) 19 %;

г) 21 %.

5. 2024 року максимальна ставка іспанського ПДФО по загальнодержавній податковій базі становить:

а) 40 %;

б) 45 %;

в) 47 %;

г) 50 %.

6. 2024 року стандартна ставка ПДВ у Іспанії становить:

а) 21 %;

б) 20 %;

в) 19 %;

г) 18 %.

7. 2024 року стандартна ставка податку на прибуток корпорацій становить:

а) 22 %;

б) 23 %;

в) 24 %;

г) 25 %.

8. 2024 року максимальна ставка податку на багатство становить:

а) 2,5 %;

б) 3,5 %;

в) 4,5 %;

г) 5,5 %.

9. 2024 року мінімальна ставка іспанського податку на багатство становить:

а) 0,2 %;

б) 0,3 %;

в) 0,4 %;

г) 0,5 %.

10. 2024 року іспанський податок на пластикову упаковку за кілограм становить:

а) 0,25 євро;

б) 0,35 євро;

в) 0,45 євро;

г) 0,55 євро.

ТЕМА 11
НОВІТНІ ЯВИЩА Й ТЕНДЕНЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ СИСТЕМІ ОПОДАТКУВАННЯ

11.1. Кліматичні та екологічні імперативи оподаткування.
11.2. Податкова філантропія.
11.3. Сьогочасні події та реформи в оподаткуванні.
11.4. Азійська конкуренція європейським підходам.

Ключові терміни й поняття: глобальне суспільне благо; податкові ціни благ; кліматичні, екологічні, «зелені» податки; кліматичні фінанси; податкова філантропія; багатство, його види; податок на багатство; прибутково-майновий податок; податок «навиворіт» – непрямий індивідуальний податок на споживання; криптовалюта; цифровий податок; фіскалізація електронної звітності; штучний інтелект в оподаткуванні; Сінгапур-на-Темзі; поняття «підходи», його варіанти.

У Євросоюзі йде постійний процес збагачення та поглиблення ідей і практики євроінтеграції. Єврокомісія опублікувала законодавчі пропозиції на перспективу «Оподаткування бізнесу в XXI столітті». Довгострокова мета полягає у прийнятті спільного набору правил для визначення консолідованої бази оподаткування в ЄС. Передбачено також заходи з підтримки платників податків. Загалом ці плани показують, куди буде рухатися ЄС.

Креативне інтелектуально-ідейне домінування західних мислителів і діячів залишаються поза сумнівом. Прислухатися до їхніх ідей, придивлятися до подій і досвіду Заходу в Україні вкрай корисно й повчально. З такої точки зору, останнім часом у сфері фіскальної політики на слуху і на виду чотири групи нагально покликаних до вирішення проблем: клімату та екології; оподаткування багатства і багатих; реформування податкових систем під нові об’єкти оподаткування; становлення європейської податкової доктрини, яка, власне, стала глобальною.

11.1. Кліматичні та екологічні імперативи оподаткування

У перші десятиліття XXI століття успіхи в світовій економіці, досягнення у науках і технологіях обернулися апокаліпсичними загрозами в екологічному та кліматичному аспектах. Настав драматичний момент – ніколи раніше не проявляло людство так сильно свою творчу енергію, але й водночас не творило небезпек собі на біду. На перший план вийшла проблема неприродних, рукотворних змін клімату Землі.

Клімат є глобальним загальнолюдським суспільним благом, що виходить на перший план тривоги урядів та занепокоєння народів. Неконкурентну, невиключну в споживанні природу мають насамперед такі види глобальних суспільних благ, як клімат і довкілля планети, цим благам не властиві індивідуальні попит і неділима пропозиція. Досі благо земного клімату було нерукотворним, але нині воно потребує захисту та корегування. Підтримка глобального блага клімату фінансується податковими надходженнями до державних бюджетів. Подібно до інших благ захист клімату має свою «податкову ціну» (tax price).

Чому глобальні суспільні блага мають таке велике значення? Тому, що зміни клімату та навколишнього середовища торкаються до всього та загрожують не тільки людям, але й усьому живому – тваринам і рослинам. Для рятівних заходів у наш час держави і народи в змозі скористатися національними та міжнародними солідарними фондами.

Відповідно величі загроз відкривається новий, надзвичайно актуальний напрям бюджетно-податкової політики – *кліматичні фінанси (climate finance)*. Кліматичні фінанси постають як система трьох фіскальних інструментів впливу: 1) цільових податків, зборів та обов'язкових платежів; 2) податкових пільг рятувальникам і, навпаки, санкцій руйнівникам клімату; 3) бюджетних асигнувань на клімат – захисні дії та заходи в місцевих, національних і міждержавних масштабах на принципах взаємної координації, солідарності, відповідальності та контролю.

Найбільш активна й поширена форма контролю над кліматом та довкіллям, що власне злилися в єдину нерозривну проблему, –

кліматично-екологічні податки. Перші податки цього типу, як окрема група екологічних, так званих «зелених» податків із захисту довкілля, виникли в 80-х роках XX ст. з ініціативи Європейського Союзу.

Наприклад, у Великій Британії податок на зміну клімату (*climate change levy*) набув чинності 2001 року. Він стягується за промислове та комерційне використання електроенергії, вугілля, природного та скрапленого нафтового газу за диференційованими ставками залежно від виду та якості палива. Цей збір запроваджено, щоб допомогти країні рухатися до мети скорочення викидів вуглекислого газу.

У Нідерландах з 2021 року введено додатковий податок на викиди вуглекислого газу, що справляється за прийнятою в ЄС схемою.

У США прийнятий 2021 року закон про створення робочих місць і розвиток інфраструктури (Build Back Better Act) містить положення кліматичної та соціальної політики. Компаніям, які займаються екологічно чистими технологіями, надаються 375 млрд доларів пільг для галузей відновлюваної енергетики.

Останнім часом країни Європи і світу вживають заходів для скорочення викидів вуглецю та інших парникових газів, уводять екологічні норми, а також системи податків на вуглець (carbon taxes). Ще 1990 року Фінляндія першою в світі запровадила податок на вуглець. Відтоді 23 європейські країни запровадили податки на викиди вуглецю, які варіюються від менше ніж 1 євро за метричну тонну викидів вуглецю в Україні[63], до понад 100 євро в Швеції, Ліхтенштейні та Швейцарії.

За винятком Швейцарії, України та Великої Британії, усі європейські країни, крім податку на вуглець, також беруть участь у європейській системі торгівлі викидами (СТС ЄС). Але суттєва різниця між податковим та адміністративно-дозвільним способами впливу на поведінку забруднювачів полягає в тому, що адміністративний контроль здійснюється через управління кількістю

[63] Carbon taxes in Europe. 2024. URL : https://taxfoundation.org/data/all/eu/carbon-taxes-europe-2024/ (дата звернення: 10.08.2024).

ліцензій, натомість податки створюють забруднювачам безпосередній ціновий стимул без необхідності дозволів. Крім того:

– завдяки податкам зростають надходження до фіску;

– податки не перешкоджають забруднювати довкілля, але за умови, що сплачені податки компенсують заподіяну шкоду.

У реальній суспільній практиці уставлення ціни на викиди CO_2 у вигляді податку (збору) – традиційний, простий та ефективний засіб. На озброєнні кліматичних фінансів – податкові ставки і пільги, налаштовані на користь чистих «зелених» видів енергії й на шкоду зловредним вуглеводам.

Уже саме поняття глобального суспільного блага об'єднує воєдино заходи зі знешкодження сукупності небажаних впливів виробничого і побутового походження на клімат та природу, що дає підставу прилучити до фіскальних інструментів кліматичного характеру велике розмаїття різного роду обов'язкових платежів за нанесені збитки.

Отже, на порятунок планети спрямовуються як технологічні, адміністративні й ринкові заходи, так і бюджетно-податкові дії та ресурси. Переорієнтація на відновлювану енергетику сонця та вітру робить неможливими парникові викиди вуглекислого газу і, відповідно, загальне потепління. Європарламентом поставлено питання про перехід на кліматично нейтральні процеси виробництва в ЄС, це приклад для всього світу здійснення суворих заходів щодо захисту клімату.

Набуває сили важливий напрям фіскальної політики – підхід до вирішення кліматичних проблем і відповідної зміни поведінки забруднювачів у позитивну сторону за допомогою податкових цін. Оподаткування ще раз демонструє свій незамінний фіскально-регулювальний потенціал.

1855 року вождь індіанського племені писав у листі до президента США Франкліна Пірса: «Завдаючи шкоди природі, ви, білі, колись задихнетесь у своїх нечистотах». 170 років потому таке застережливе пророцтво стало ще більш актуальним. Аби воно не збулося, фіскальна політика, спрямована на захист клімату та довкілля, сьогодні стає дуже важливою, розтягнутою на десятиліття, ще небувалою рятівною епопеєю.

11.2. Податкова філантропія

Від віку багатство і багаті привертають неослабну увагу суспільства. За нормальних умов багатство створюється працею й талантом. Буржуазний, підприємницький клас тому й досяг великих багатств і досягнень, що його змушує діяти сила особистого, приватного інтересу.

Новітній сплеск інтересу викликає небувала раніше дивина – почин світових ультра-багачів, мільярдерів і мультимільйонерів добровільно в порядку благодійності платити більші податки. Враховуючи їхні величезні багатства, подібне оподаткування філантропічного характеру, схоже, перевертає усталені уявлення про класовий перерозподіл доходів та майна, відкриває нову сторінку соціальних перерозподільних процесів.

Предмет цієї теми полягає у трактуванні багатокомпонентного явища та поняття багатства як об'єкта оподаткування. Інтерес підсилюється ще тим, що мати майно, володіти власністю є однією з безперечних передумов добробуту і щастя. Християнська мораль осуду багатства в Євангелії в дійсності знаходить компроміс з реальністю. Крім розуміння багатства на інтуїтивному рівні, поняття багатства може мати багато значень. Насамперед розділяється сутнісне та юридичне розуміння багатства.

За його сутністю багатство – *це сукупність речей, що мають мінову цінність, слугують для задоволення потреб та перебувають у власності або володінні окремої особи або цілого народу*. Відповідно, багатство поділяється на окремі види: особисте або домогосподарське, народне, природне або ресурсне, матеріальне. Найважливіша соціально-економічна проблема для всіх багатств – розподіл і перерозподіл багатства як у рамках цілого суспільства, так і індивідуально. Дієвим, цільовим чином на те призначеним, інструментом перерозподілу є оподаткування.

Під нематеріальним багатством розуміють духовність, розум, здоров'я, молодість, красоту, ці багатства неділимі на індивідуальні частки, вони безцінні, не мають ринкової оцінки.

У попередній темі наведено визначення багатства в подробицях іспанського національного законодавства. У більш узагальненій формі податок розраховується як певний відсоток від загальної

вартості всіх активів, що перебувають у власності: земля та інше нерухоме майно, цінні папери (акції та облігації), гроші готівкою, інвестиції, а також приріст капіталу, доходи від оренди нерухомості, іноземні заощадження, твори мистецтва та коштовності[64]. Податок на багатство ґрунтується на ринковій вартості тих активів, що належать платнику податку.

Якщо податок на прибуток – це збір із доходу з різних джерел, то податок на багатство – збір із вартості загальних чистих активів, що належать фізичній чи юридичній особі. На відміну від масових податків на дохід, податок на багатство націлений на дуже багатих, які володіють цінними активами. Зазвичай багатство оцінюється щорічно, а податок справляється за ставками залежно від суми активів, якими володіє окрема особа чи сім'я.

Багаті володіють і майном, і доходом. Виникає шанс об'єднати грошове багатство з вартісно-речовим в один об'єкт оподаткування.

Однак давні неодноразові спроби об'єднати воєдино грошовий податок на дохід і прибуток та податок на речове багатство виявили неможливість створити *загальний податок на доходи та майно*. Такий прибутково-майновий податок існує лише як нереалізований проєкт. На перешкоді стали непереборні фіскально-адміністративні та юридичні бар'єри, зокрема, пов'язані із сумарною оцінкою об'єкта оподаткування, оскільки доходи неможливо подібно до майна виміряти ринковою ціною. Ті податки, що під назвою «на багатство» існують у декількох країнах, охоплюють лише частину елементів і активів багатства, не враховуючи доходів.

Навіть від податку на спадщину, як елементу багатства, відмовилися у 21 країні світу, охоплюючи авторитетні в Україні держави: Австрію, Канаду, Швецію та Ізраїль. Наводяться аргументи, що податки на майно шкодять процесам створення багатства та капіталу. Існують статистичні дані, що частка податків на майно, як елемент багатства, в податкових надходженнях з початку XX ст. впала з 42 до 14 %.

[64] Wealth tax. URL : https://www.equiruswealth.com/glossary/wealth-tax (дата звернення: 15.08.2024).

Отже, заманлива ідея радикального спрощення системи оподаткування через створення комплексно об'єднаного прибутково-майнового податку, схоже, залишається в сфері незбутніх химер. Запроваджені в деяких країнах змішані прибутково-майнові податки у спрощеній формі під час врахування скороченої кількості дохідних джерел і видів майна, як сукупного об'єкта оподаткування, також не приживаються.

Між тим, навпаки, податок на доходи і прибутки залишається квітучою фіскальною формою. В останні роки розвиток прибуткового оподаткування під соціальним гаслом «мільярдери за справедливі податки» звернув у несподівану сторону. Сучасні проєкти податків на доходи супербагатих та їхнє екстремальне багатство по праву можна вважати небувалим явищем, що спростовує традиційний податковий фаворитизм до багатих, властивий епохам від Нового часу до перших десятиліть XXI ст.

На сучасний момент склалися дві основні форми податкових рухів за справедливість з протилежних соціальних позицій:

– з боку соціальних низів – історично вкорінені масові рухи рядових платників за нижчі, більш справедливі податки;

– з боку соціальних верхів західних держав – ініціативний рух з боку впливової частини мультимільйонерів і мільярдерів за підвищення рівня оподаткування цієї категорії платників.

У ретроспективному плані протести, направлені на зниження податків, віками йшли «знизу». Новою й дивною можна вважати ініціативу «зверху», з боку платників-мультимільйонерів підвищити податки на самих себе. На Заході клубні об'єднання ультрабагачів під претензійними назвами «Мільйонери за людство», «Патріотичні мільйонери», «Альянс боротьби за рівність» та ін. згодні на посилене оподаткування своїх надвисоких доходів і багатств. Представники світової плутократії, сполошені загрозою глобальної проблеми соціальної нерівності та бідності, навіть прагнуть оподатковуватися по своїй волі.

Один із західних олігархів визнав, що ефективна (фактична) ставка податку на його дохід нижча, ніж у власного секретаря. Звідси походить так зване *правило Бафета (Buffet Rule)*: жодне домогосподарство, яке отримує понад 1 млн дол. щорічно, не

повинно платити меншу частку свого доходу в податках, ніж представники середнього класу.

Багатство знакової фігури сучасної епохи – засновника компанії Microsoft, мільярдера і філантропа Білла Гейтса – становить понад 90 млрд дол. Гейтс платить понад 10 млрд дол. податків. Він згодний так платити і далі за умови, що всі інші надмірно багаті будуть чинити так само.

Ініціатива мільярдерів знайшла офіційну підтримку. Так, 2024 року міністри фінансів Франції та Бразилії висунули пропозицію запровадження додаткового податку на багатство мільярдерів у розмірі щонайменше 2 % від їхніх статків з фіскальним потенціалом 250 млрд доларів щороку, які підуть на глобальну боротьбу з бідністю, голодом і зміною клімату[65]. Проєкт схвалив голова МВФ, потрібна також підтримка G20.

У відомого мультимільярдера, яскравого діяча сучасності Ілона Маска податкові зобов'язання в деякі роки сягали 11 млрд доларів, але ця сума становить ледве 10 % від щорічного росту його особистого багатства.

Подібні приклади феноменальних за величиною багатств легко продовжити. Усі вони соціально виправдовують добровільне взяття супербагачами на себе додаткових, філантропічних за їхньою суттю податкових зобов'язань зверх офіційних ставок прибуткових і майнових податків.

Єврокомісія також визнає, що оподаткування багатства набуває популяризації в усьому світі як інструмент забезпечення більш справедливого розподілу податкового тягаря.

Отже, в намаганнях знизити ступінь податкової несправедливості й відповідно соціальних напруг у суспільстві на Заході взаємодіють дві зустрічні дії громадянського суспільства: «знизу» масового люду – за зниження податків; «зверху» – згода частини бізнесової еліти й політичного істеблішменту на вищу норму оподаткування свого класу. Щоправда, рух зверху не набув того масового характеру, як знизу.

---

[65] Global billionaires tax. URL : https://www.climatechangenews.com/2024/04/19/global-billionaires-tax-to-fight-climate-change-and-hunger-rises-up-political-agenda/ (дата звернення: 16.08.2024).

Можливо кинутий за океаном лозунг «Tax the Rich!» (Оподатковуйте багатих!) відкриває небувалу сторінку в анналах фіскальної історії. Світовий економічний форум у Давосі констатував, що глобальна соціальна нерівність вийшла з-під контролю і що дієвий спосіб принаймні часткового вирішення проблеми – підвищення прогресивного оподаткування занадто багатих та їхнього екстремального багатства. Суб'єктами філантропічних податків покликані стати ультра багаті, а об'єкт оподаткування – їхнє багатство.

Самочинна доброта і щедрість з боку багатих – це різновид недержавних, ніби «приватних податків», добровільно покладених на себе на користь соціальної справедливості. Багачі повинні розуміти, що ділитися треба, вони не сміють бути безумовними егоїстами. У будь-якій подобі податки на багатство і багатих зберігають великий, фактично невичерпний науковий, соціальний і практичний потенціал на майбутнє.

11.3. Сьогочасні події та реформи в оподаткуванні

За ініціативою світових лідерів G7, G20, ЕС та ОЕСР з метою приборкання ухилення від податків транснаціональних корпорацій прийнято «історичну» угоду про єдину глобальну 15 %-ву ставку на прибуток. З цього приводу міністри фінансів країн «Великої сімки» заявили про «дуже хорошу новину для податкової справедливості та солідарності й погану для податкових гаваней». Цій реформі надають велике значення й покладають на неї великі сподівання. Міністр фінансів ФРН назвав її «історичним моментом», міністр фінансів Франції заявив: «Ми покінчимо з оптимізацією оподаткування, цифрові гіганти нарешті будуть платити свою справедливу частку податків. Це найбільша податкова революція за сторіччя».

Вже давно обговорюється, але оновлюється знову і знову проєкт кардинальної заміни сучасної глобально поширеної податкової системи, основаної на прямому прогресивному оподаткуванні доходів фізичних і прибутків юридичних осіб, «кращим за все» (the best) альтернативним податком «навиворіт» – непрямим

індивідуальним податком на споживання (personal progressive consumption tax), за прогресивно зростаючими ставками залежно від обсягу споживання. У результаті змінюються принцип та об'єкт оподаткування – платоспроможність особи, тобто її податкоспроможність, виводиться з вартісного обсягу споживання, а не величина доходів.

Обмежені експерименти впровадження такого податку було проведено в Індії та Шрі-Ланці. Вони провалилися, найперше на перепоні стали нездоланні труднощі декларативного обліку індивідуального споживання та адміністрування податку. Однак за витратно-прогресивним податком його ентузіасти вбачають велике майбутнє.

Усе більшого поширення набуває оподаткування цифрових та крипто-валютних операцій: цифрові податки, оподаткування інтернет-торгівлі, а також комерційних операцій у біткоїнах чи в інших віртуальних валютах. Податки на цифрові послуги (*digital services taxes*) – це податки на прибуток від цифрових операцій, тобто їхня податкова база охоплює доходи, отримані від реалізації цифрових продуктів (комп'ютерних програм, аудіо-відео матеріалів та ін.).

Цифровий податок (*digital tax*) – фіскальний засіб оподаткування доходів (revenue) транснаціональних корпорацій, отримані від цифрового бізнесу. Цифрові податки накладаються на високотехнологічні компанії, як-от Google, Amazon, Facebook, Apple, Microsoft.

На початок 2024 року Австрія, Данія, Франція, Угорщина, Італія, Польща, Португалія, Іспанія, Швейцарія, Туреччина та Велика Британія запровадили податок на цифрові послуги (*digital services tax, DST*). Бельгія та Чехія опублікували пропозиції щодо запровадження DST, Латвія, Норвегія, Словаччина та Словенія оголосили про наміри впровадити такий податок[66].

Цифровий бізнес породжує і цифрові розрахунки. Сплата податків цифровими валютами також стає реальністю. Швейцарія лідирує в Європі, а Європа – у світі. Жителі Швейцарії вже можуть

[66] Digital services taxes in Europe, 2024. URL : https://taxfoundation.org/data/all/eu/digital-tax-europe-2024/ (дата звернення: 19.08.2024).

оплачувати криптовалютою не тільки товари і послуги, але й свої податки[67]. З 1 січня 2025 року входить у дію Регламент ринків криптовалютних активів. Щоправда, експерти вважають, – незважаючи на те, що криптовалюта стає альтернативною формою оплати, традиційні валюти залишаться в дії і в майбутньому.

Зміни баз оподаткування потребують великої підготовки: модернізації фіскального законодавства, відповідної перепідготовки персоналу, створення необхідної мережевої інфраструктури в податкових органах, інформаційної та аналітичної підтримки цих напрямів розвитку податкових систем.

У ЄС задіяна процедура фіскалізації. Під неологізмом *фіскалізація (fiscalization, electronic fiscal reporting)* розуміють процес електронного звітування про господарську діяльність платника до податкової служби. Найперше фіскалізація покликана уникнути обману (tax fraud) та махінацій з податками (tax fiddle), зокрема, в секторі роздрібної торгівлі через використання касових апаратів під час продажу. Особливо під час оподаткування ПДВ фіскалізація є потужним засобом у боротьбі з тіньовою економікою.

Касовий апарат фіксує всі операції без винятків та архівує їх. У більшості країна ЄС фіскалізація обов'язкова. Інформативно-технологічною передумовою фіскалізації стала діджиталізація (digitalization) – процес використання цифрових технологій у документообігу, що здійснюється через оцифрування (digitization) записів, тобто перетворення паперових документів у цифрові, наприклад, паперового звіту у формат PDF і зберігання його на комп'ютері. Водночас дані та інформація залишаються незмінними, створюється лише миттєвий доступ до них та змінюється спосіб зберігання.

Зокрема, позитивну дію фіскалізації демонструє приклад Данії, де з 1 січня 2024 року введений порядок, згідно з яким виділені бізнеси, що здебільше мають справу з розрахунками готівкою, зобов'язані використовувати цифрові касові апарати для реєстрації своїх продажів. Насамперед правила фіскалізації стосуються

[67] Paying taxes in cryptocurrencies in Europe. URL : https://www.euronews.com/business/2024/03/15/how-far-are-we-from-paying-taxes-in-cryptocurrencies-in-europe (дата звернення: 18.08.2024).

до: ресторанів; кафе, пабів, дискотек; піцерій, гриль-барів, різних кіосків. Ці торговельні точки повинні подавати інформацію про свої продажі в цифровому форматі до податкової служби.

Набуває поширення використання в податковій справі штучного інтелекту (artificial intellect, II). Так, у червні 2024 року Податкове агентство Іспанії оголосило стратегію штучного інтелекту (ШІ) в своїй діяльності, яка передбачає ключову роль ШІ в податковій службі щодо покращення обслуговування громадян та адміністративної ефективності, спрямування засобів ШІ на дотримання справедливості та об'єктивності для всіх.

Отже, в останні роки найбільш визначними новітніми подіями стали:

– ведення глобальної стандартної 15 %-вої ставки на прибуток корпорацій;

– поширення цифрових податків, криптовалютних податкових платежів та електронної фіскалізації;

– уведення в практику роботи податкових органів штучного інтелекту.

11.4. Азійська конкуренція європейським підходам

Термін європейські «підходи» до оподаткування можна дублювати аналогічними або близькими за смислом поняттями – європейська податкова доктрина, модель, дизайн, навіть податкова парадигма або імператив. Наприклад, категоричний імператив оподаткування можна сформулювати так: податки виправдані вже тим, що вони дають кошти для збільшення добробуту й безпеки людей зверх їхніх приватних зусиль, для забезпечення базових суспільних благ і потреб, для захисту прав власності, для підтримки бідних. Податки створюють монетарні фонди для вирішення глобальних проблем людства: кліматичних, екологічних, енергетичних.

Підходи реалізуються в нормах законодавства та заходах податкової політики. Євросоюз має програму запланованих послідовних дій на прийдешні роки в порядку їх реалізації. Зокрема, заходи

передбачають підвищення значення екологічних («зелених податків») та прискорення податкової гармонізації в ЄС[68]. Розроблено Загальні принципи справедливих та ефективних податкових систем[69], а саме:

– стимулювання інвестицій, зокрема в енергетику та екологію;

– покращення адміністрування та податкової визначеності (tax certainty);

– підвищення рівня зайнятості;

– зменшення соціальної нерівності;

– забезпечення дотримання податкового законодавства.

У травні 2024 року Єврокомісія схвалила ініціативу Бельгії «FASTER» (швидше) щодо податкового стимулювання транскордонних інвестицій і боротьби з податковим шахрайством з метою зробити процедури збирання податків у ЄС більш ефективними, безпечними та простими для інвесторів, фінансових посередників і податкових адміністрацій держав-членів[70]. У стадії реалізації перебувають довгострокові пропозиції «Оподаткування бізнесу в 21 столітті». Ці плани чітко показують, куди, згідно з «підходами», рухається ЄС.

Погордливе любування європейськими підходами не виключає питання – може на світі є більш досконалі підходи, ніж європейські?

Перша підозра падає на Сінгапур, податкова система якого визнана кращою в світі. Відомий український економіст С. А. Терьохін вважає податкову систему Сінгапуру взірцем і для України.

Викликає подив і захоплення, що позбавлене природних ресурсів, навіть прісної води та піску, це місто-держава, за площею менше Києва, перетворилося в одну з найбагатших, розвинених країн з високими технологіями, стало прикладом для світових держав.

З боку оподаткування привабливість сінгапурської моделі розвитку та стимулювання бізнесу полягає в двох фіскальних підкодах: обмеженні митних бар'єрів і зниженні податків. У Сінгапурі накладають мито лише на чотири категорії товарів. Тим часом за

[68] EU tax reforms plan. URL : https://www.loyensloeff.com/timeline-eu-tax-reform-plans-2021 (дата звернення: 26.06.2024).

[69] Tax policies in European Union. URL : ec.europa.eu/system/files/2020-01/tax_policies_in_the_eu_survey_2020. pdf (дата звернення: 10.06.2023).

[70] EU latest news. URL : https://taxation-customs.ec.europa.eu/index_en (дата звернення: 26.06.2024).

Єдиним митним тарифом ЄС передбачено мито на незрівнянно більшу кількість товарів і продукції. Мінімальна ставка податку на дохід – 2 %, максимальна – 22 %. Підприємців до Сінгапура приваблює простота створення та ведення бізнесу, ліберальний режим корпоративного та персонального оподаткування, зокрема відсутність податку на приріст капіталу. Показник економічної свободи Сінгапура – один з найвищих у світі.

Британія – родоначальниця європейських підходів з 1215 року, коли Велика хартія вольностей ввела парламентський порядок установлення податків. Після виходу Великої Британії зі складу ЄС Сінгапур, колишню британську колонію, оголошено зразком для розвитку економіки колишньої метрополії. Декому Британія за межами Європи вбачається як «Сінгапур-на-Темзі» (Singapore-on-Thames). Ідея полягає в тому, що Велика Британія скопіює сінгапурську економіку з низькими податками та низьким рівнем регулювання економіки і тим досягне свого процвітання.

Незалежно від намірів деяких британських діячів, треба мати на увазі, що сучасні розхвалювані (і не тільки в сфері оподаткування) азійські підходи в країнах Далекого Сходу і Південно-Східної Азії склалися під впливом і за зразком європейських за принципом, «що Європа зробить, те Азія підробить». Американські підходи – це ті самі європейські підходи, перенесені за океан, вони придатні й доступні для взаємного збагачення.

Отже, європейські підходи сумісні з американськими та азійськими. Останнім у їхніх сучасних формах передували саме європейські орієнтири і методи оподаткування. Чужоземні підходи – не абсолютна копія європейських, але суттєвих відмінностей податкових систем між Європою та другими континентами не існує. Саме в Європі склалися універсальні аксіоми, шаблони та правила оподаткування, однакові деінде – від Лондона і Парижа до Нью-Йорка, Сінгапура та Кейптауна. Тим самим європейські підходи до оподаткування власне стали загальносвітовими космополітичними підходами.

Висновки. Функціональні та морально-етичні підходи до оподаткування в усіх країнах ЄС однакові, визначені законодавством і правилами Євросоюзу, але кожній із країн ЄС властива своя специфіка, обумовлена її історичними та народногосподарськими особливостями.

Під впливом рукотворних змін клімату, потеплінням, забрудненням атмосфери та світового океану, нищенням природи та біорозмаїття під загрозою опинилося середовище існування всіх живих істот на Землі: людей, тварин і рослин. У цих умовах на перший план вийшли фіскальні джерела та засоби рятівного контролю: кліматичні, екологічні та енергетичні податки.

У перші десятиліття XXI ст. виникли різні опозиційні фіскальній політиці урядів громадські групи і рухи. На Заході відомі масові протести антиглобалістів, груп feminine, «чайників» (у США) та ін. Мітинги ФОПів, що одержали назву «податкових майданів», відбувалися і в Україні.

Новим, небувалим явищем стало розгортання на Заході руху так званих «патріотичних» мільярдерів і мультимільйонерів за підвищення за їх власною ініціативою і по добрій волі податків, добровільно покладених на самих себе в силу власної доброти, щедрості та на користь соціальної справедливості.

У нормальних умовах багатство створюється працею й талантом. Представники буржуазного підприємницького класу тому й досягли великих багатств і досягнень, що їх змушує діяти могутня сила особистого приватного інтересу. Суб'єктами філантропічних податків покликані стати ультра багаті, а об'єкт оподаткування – їхнє екстремальне багатство.

У спробах знизити ступінь податкової несправедливості й відповідно соціальних напруг у суспільстві на Заході взаємодіють дві зустрічні дії громадянського суспільства: «знизу» – за зниження податків; «зверху» – згода частини бізнесової еліти і політичного істеблішменту на вищу норму оподаткування свого класу. Щоправда, рух зверху не набув того масового характеру, як знизу.

В останні роки в розвитку європейського і світового оподаткування найбільш визначними новітніми подіями стали:

– ведення глобальної стандартної 15 %-вої ставки на прибуток корпорацій;

– поширення цифрових податків, криптовалютних податкових платежів та електронної фіскалізації;

– уведення в практику роботи податкових органів штучного інтелекту.

Підходи до оподаткування в розвинених країнах на всіх континентах співпадають, відрізняючись лише національною специфікою. Але саме історична Європа та сучасний Євросоюз стали батьківщиною визнаних повсюдно універсальних аксіом, шаблонів і правил оподаткування, практично ідентичних від Берліна й Брюсселя до Гонконгу і Канберри, Нью-Йорка та Ріо-де-Жанейро. Європейські підходи до оподаткування власне трансформувалися в загальносвітові космополітичні підходи.

Контрольні питання

1. Причини кліматичної кризи, фіскальні рятівні засоби і заходи.
2. Природні та соціальні глобальні суспільні блага, назвіть їх.
3. Поняття податкової ціни суспільних благ.
4. Оподаткування багатства і багатих, його значення та сучасні тенденції.
5. Податки філантропічного характеру, їхні суб'єкти об'єкт.
6. Аргументуйте утопію комплексного прибутково-майнового податку.
7. Соціальні рухи щодо оподаткування: «знизу» і «зверху», їхні мотивації.
8. У чому полягає мета й доцільність запровадження глобальної однорівневої ставки на прибуток корпорацій?
9. Охарактеризуйте проєкт непрямого індивідуального прогресивного податку на споживання.
10. Цифрові податки, їх призначення та причини виникнення.
11. Проєкт «Сінгапур на Темзі», поясніть.
12. Історичні витоки підходів до оподаткування багато що пояснюють. Назвіть основну подію такого роду в Англії.
13. Історичні витоки підходів до оподаткування багато що пояснюють. Назвіть основну подію такого роду у Франції.
14. Історичні витоки підходів до оподаткування багато що пояснюють. Назвіть основну подію такого роду в Німеччині.
15. На ваш думку, чим і як податкове мистецтво відрізняється від податкового ремесла (стосовно податкової адміністрації)?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. Класно-становий тип прибуткового податку. *Вісник податкової служби України.* 2000. С. 58–63. Листопад-грудень.

2. Андрущенко В. Л. Фінансова думка Заходу в XX столітті. (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів). Львів : Каменяр, 2000. 303 с.

3. Андрущенко В. Л., Тучак Т. В. Фіскальний фактор щастя народів. *Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування.* 2018. Вип. 2. С. 5–10.

4. Андрущенко В. Л., Тучак Т. В. Морально-етичні імперативи податків та оподаткування (західна традиція) : монографія. К. : Алерта, 2013. 384 с.

5. Андрущенко В. Л., Тучак Т. В. Патріотизм, солідарність і справедливість в оподаткуванні : монографія. К. : Видавничий дім «Кондор», 2022. 188 с.

6. Андрущенко В. Л., Тучак Т. В. Податкова держава : монографія. К. : Алерта, 2016. 304 с.

7. Андрущенко В. Л., Тучак Т. В. Податкові системи зарубіжних країн : навчальний посібник. К. : Видавничий дім «Кондор», 2023. 236 с.

8. Андрущенко В. Л., Тучак Т. В. Податкові системи зарубіжних країн : навчальний посібник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 210 с.

9. Імплементація європейських цінностей та технологій оподаткування в Україні : монографія / Т. Тучак, Л. Кашпур, І. Прокопенко та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук В. Л. Андрущенка. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. 284 с.

10. Навіщо нам податки. Держава як спільний бізнес : нариси / за ред. Н. М. Ковалко та В. М. Мельника. Київ : ТОВ «Якабу Паблішинг», 2019. 240 с.

11. Топ-10 країн світу з самими високими податками. URL : https://internationalwealth.info/tax-planning/top-10-countries-with-highest-taxes/ (дата звернення: 11.05.2023).

12. Фрідман М., Фрідман Р. Капіталізм і свобода / пер. англ. Н. Рогачевська. К. : Наш формат, 2017. 216 с.

13. Швабій К. І. Податкова політика держави: ще один великий компроміс. К. : Алерта, 2018. 42 с.

14. Alcabala. URL : https://economipedia.com/definiciones/alcabala.html (дата звернення: 21.07.2023).

15. An American dad in Sweden. URL : https://www.nbcnews.com/news/world/american-dad-sweden-now-has-plenty-family-time-n851866 (дата звернення: 01.07.2023).

16. Austria. Individual deductions. URL : https://taxsummaries.pwc.com/austria/individual/deductions (дата звернення: 21.08.2024).

17. Bill of Rights. URL : http://avalon.law.yale.edu/17th_century/england.asp (дата звернення: 15.03.2023).

18. Cameralism and Enlightenment. URL : https://www.routledge.com/Cameralism-and-the-Enlightenment-Happiness-Governance-and-Reform-in-Transnational-Perspective/Nokkala-Miller/p/book/9781032239330 (дата звернення: 30.06.2024).

19. Carbon taxes in Europe, 2024. URL : https://taxfoundation.org/data/all/eu/carbon-taxes-europe-2024/ (дата звернення: 10.08.2024).

20. Digital services taxes in Europe, 2024. URL : https://taxfoundation.org/data/all/eu/digital-tax-europe-2024/ (дата звернення: 19.08.2024).

21. Direct taxes and allowances for 2024/2025. URL : https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9993/#:~:text=Income%20tax%20on%20earned%20income,limit%2C%20set%20at%20£37%2C700 (дата звернення: 29.08.2024).

22. Dutch local taxes. URL : https://www.xpat.nl/living-netherlands/living-costs/local-taxes/ (дата звернення: 25.07.2024).

23. Dutch tax credits. URL : https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontenten/belastingdienst/individuals/tax-regulations/living-or-working-abroad/tax_credits/#:~:text=In%202024%20the% (дата звернення: 27.07.2024).

24. Dutch tax rates in 2024. URL : https://www.kvk.nl/en/finance/dutch-tax-rates-in-2024/ (дата звернення: 25.07.2024).

25.Estate, inheritance and gift taxes in Europe. 2024. URL : https://taxfoundation.org/data/all/eu/estate-taxes-inheritance-taxes-gift-taxes-europe-2024/ (дата звернення: 08.08.2024).

26. Finland corporate tax rate. 2024. URL : https://tradingeconomics.com/finland/corporate-tax-rate (дата звернення: 25.08.2024).

27. Finland income tax rates. 2024. URL : https://interjuris.fi/en/artikkelit/income-tax-rates-for-2024 (дата звернення: 25.08.2024).

28. Fiscal equalization in OECD countries. URL : https://www.oecd.org/ctp/federalism/39234016.pdf (дата звернення: 17.02.2023).

29. France at a glance. 2024. URL : https://www.jameshowes.fr/wp-content/uploads/2024/03/J001616-France-At-A-Glance-Update-2024-AW.pdf (дата звернення: 14.07.2024).

30. France corporate tax rate. URL : https://tradingeconomics.com/france/corporate-tax-rate#:~:text=The%20Corporate%20Tax%20Rate%20in,Direction%20Générale%20des%20Finances%20Publiques (дата звернення: 12.07.2024).

31. French income tax brackets and tax rates. URL : https://prasanthragupathy.com/2024/01/tax-french-income-tax-brackets-and-tax-rates-in-2024/ (дата звернення: 07.07.2024).

32. Fritschy W. A «financial revolution» in Holland during the Dutch Revolt. URL : https://www.jstor.org/stable/3698754 (дата звернення: 27.06.2023).

33. From optimal tax theory to applied tax police. URL : https://www.researchgate.net/publication/256053427_From_Optimal_Tax_Theory_to_Applied_Tax_Policy (дата звернення: 11.03.2023).

34. General arrangements for excise duty (from 2023). URL : https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/general-arrangements-for-excise-duty-from-2023.html (дата звернення: 21.02.2023).

35. Germany individual deductions. URL : https://taxsummaries.pwc.com/germany/individual/deductions (дата звернення: 19.02.2023).

36. Germany tax system and taxes in Germany. URL : https://www.iamexpat.de/expat-info/taxation-germany/german-tax-system (дата звернення: 01.07.2024).

37. Guide to income taxes in France. URL : https://snippetsofparis.com/taxes-france/ (дата звернення: 25.01.2023).

38. Handbook of Public Finance / Ed. by Jurgen G. Backhaus, Richard E. Wagner. New York etc. : Kluwer Academic Publishers, 2004. 553 p.

39. Happiness. URL : https://www.amazon.com/gp/product/0143037013/ (дата звернення: 26.05.2023).

40. He, Wenkai. Paths toward the modern fiscal state. URL : https://dspace.mit.edu/handle/1721.1/42389 (дата звернення: 21.12.2022).

41. Italy Corporate Tax administration. Synthetic Index of Tax Reliability. URL : https://taxsummaries.pwc.com/italy/corporate/tax-administration (дата звернення: 01.03.2023).

42. Italy. Individual deductions. URL : https://taxsummaries.pwc.com/italy/individual/deductions (дата звернення: 26.02.2023).

43. Johnson Chartered Accountants London W I. URL : https://johnsonsuk.com/accounting-and-financial-services/tax/ (дата звернення: 27.03.2023).

44. Leinonen. URL : https://leinonen.eu/fin/services/taxation/?gclid=EAIaIQobChMItPXQnpup_wIVKAd7Ch2OVAI9EAAYASAAEgKqVPD_BwE (дата звернення: 04.06.2023).

45. Musgrave R. A., Musgrave P. B. Public Finance in the Theory and Practice. New York : McGraw Hill Book Company, 1973. XV, 762 p.

46. Office for Budget Responsibility. URL : https://obr.uk/about-the-obr/what-we-do/ (дата звернення: 27.03.2023).

47. Paying taxes in cryptocurrencies in Europe. URL : https://www.euronews.com/business/2024/03/15/how-far-are-we-from-paying-taxes-in-cryptocurrencies-in-europe (дата звернення: 18.08.2024).

48. Piketty Th. Capital in the Twenty-First Century. Cambridge (Mass.). London : Belknap Press of Harvard University Press, 2014. X, 685 p.

49. Population registration in Sweden. URL : https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Children/BirthRegistration/SwedenPopulationRegistration.pdf (дата звернення: 02.08.2024).

50. PwC worldwide tax summaries Netherlands – Individual taxes on personal income. URL : https://taxsummaries.pwc.com/netherlands/individual/taxes-on-personal-income (дата звернення: 07.03.2023).

51. PwC Worldwide Tax summaries Online. URL : https://taxsummaries.pwc.com (дата звернення: 23.01.2023).

52. Small A. W. The Cameralists. The Pioneers of German Social Policy. Kitchener : Batoche Books, 2001. 520 p.

53. Spanish government under threat of Catalon separatists over tax autonomy. URL : https://www.euractiv.com/section/politics/news/spanish-government-under-threat-as-row-with-catalan-separatists-over-tax-autonomy-intensifies/ (дата звернення: 31.08.2024).

54. Spanish tax rates and allowances. URL : https://www.google.com.ua/search?q=spain+income+tax+rates+2024&sca_esv=0e526ec8824269be&source=hp&ei=Pr2xZrzHJYfZwPAPg8TP2AY&iflsig=AL9hbdgAAAAAZrHLToweqEBRhFQkAQzy-r (дата звернення: 06.08.2024).

55. Sweden changes tax. 2024. URL : https://mercans.com/resources/statutory-alerts/sweden-2024-tax-and-social-security-rate-amendments/ (дата звернення: 30.07.2024).

56. Sweden tax tables. 2024. URL : https://se.icalculator.com/income-tax-rates/2024.html (дата звернення: 31.07.2024).

57. Swedish tax agency memorandum on M365 and Teams. URL : https://cleura.com/cloudguide/perspectives/comment-on-the-swedish-tax-agencys-memorandum-on-m365-and-teams/ (дата звернення: 31.08.2024).

58. Tax by Design for the Netherlands. URL : https://books.google.com.ua/books/about/Tax_by_Design_for_the_Netherlands.html?id=WlJPEAAAQBAJ&redir_esc=y (дата звернення: 11.03.2023).

59. Tax revenue as a share of gross domestic product worldwide in 2021, by country. URL : https://www.statista.com/statistics/1459972/world-tax-revenue-share-gdp-country/ (дата звернення: 24.08.2024).

60. Taxes in Italy 2024. URL : https://spectrum-ifa.com/taxes-in-italy-2024/ (дата звернення: 22.07.2024).

61. The French social security system for salaried workers. URL : https://www.cleiss.fr/docs/regimes/regime_france/an_index.html (дата звернення: 12.07.2024).

62. The Netherlands amongst most happy countries in the world. URL : https://investinholland.com/news/the-netherlands-amongst-most-happy-countries-world/ (дата звернення: 07.03.2023).

63. The Norton dictionary of modern thought / Ed. by A. Dullock and S. Trombley. New York – London : W. W. Norton and Company, 1999. XXIV, 933 p.

64. The post-brexit UK may be based on the Singapore model. URL : https://nomoretax.eu/the-post-brexit-uk-may-be-based-on-the-singapore-model/ (дата звернення: 29.06.2023).

65. The Republic of Florence from XII to XVI centuries. URL : https://www.cairn-int.info/article-E_RFSP_646_1055--the-republic-of-florence-from-the-12th.htm (дата звернення: 26.06.2023).

66. The spatial and economic impact of fiscal equalization in Germany. URL : https://decentralization.net/2021/11/the-spatial-and-economic-impact-of-fiscal-equalization-in-germany/ (дата звернення: 15.02.2023).

67. The University of Birmingham Tax Centre. URL : https://www.birmingham.ac.uk/research/activity/nao-uob-tax-centre/about.aspx (дата звернення: 28.03.2023).

68. UK Excise Duty. URL : https://www.scotch-whisky.org.uk/insights/uk-excise-duty/ (дата звернення: 26.03.2023).

69. Wealth tax in Europe. 2024. URL : https://taxfoundation.org/data/all/eu/wealth-taxes-europe-2024/#:~:text=Additionally%2C%20the%20Spanish%20central%20governmentmillion%20(USD%203.25%20million (дата звернення: 07.08.2024).

Навчальне видання

Андрущенко Володимир Леонідович,
Тучак Тетяна Володимирівна

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ДО ОПОДАТКУВАННЯ

Навчальний посібник

Відповідальний за випуск *Н. Б. Добрянська*

Редактор *М. П. Клименко*

Форматування та
комп’ютерна верстка *Д. П. Завальніцька*

Здано до друку 28.10.2025. Формат 29,7 × 41,99
Папір офсетний № 1. Гарнітура «Times New Roman»
Ум. друк. арк. 6.1
Наклад 300 прим. Замовлення № 1123

Підготовлено до друку науково-організаційним відділом
Державного податкового університету
08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область,
Україна

*Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 7669 від 20.09.2022*